

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Neliberální diskurzy a praktiky uvnitř liberálních režimů: Případová
studie České republiky**

Ondřej Čížek

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

Neliberální diskurzy a praktiky uvnitř liberálních režimů: Případová studie České republiky

Ondřej Čížek

Vedoucí práce:

PhDr. Petr Krčál, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval panu PhDr. Petru Krčálovi, Ph. D. za poskytnutí cenných rad a za ochotu a vstřícnost při konzultacích.

Obsah

1. Úvod	7
2. Fenomén diskurzu	11
2. 2. Koncept diskurzu Michela Foucaulta	14
3. Koncept diskurzu podle Ernesta Laclaua a Chantal Mouffe	17
3. 1. Objektivita a Antagonismus	19
3. 2. 1. Plovoucí označení a Populární požadavky.....	21
3. 3. Populismus podle Ernesta Laclaua	23
4. Neliberální diskurz	25
4. 2. Neliberální diskurz v rámci prostoru České republiky	31
5. Diskurzivní analýza.....	33
5. 1. Vlastní vymezení diskurzu pro analytickou část práce	35
6. Analýza neliberálního diskurzu u českých politických stran	38
6. 1. Diskurzivní analýza hnutí ANO	39
6. 1. 1. Tvorba Antagonismů hnutí ANO.....	41
6. 1. 2. Populistická logika a personalizovaný étos hnutí ANO.....	44
6. 1. 3. Sekuritizační diskurz hnutí ANO	48
6. 2. Diskurzivní analýza Občanské demokratické strany	50
6. 2. 2. Sekuritizace migrace v diskurzu Občanské demokratické strany	52
6. 2. 1. Antagonismus vůči Evropské unii	53
6. 3. Diskurzivní analýza Pirátské strany	56
6. 3. 1. Populistický diskurz Pirátské strany	57
6. 3. 2. (De)sekuritizační diskurz Pirátské strany	59
6. 4. Diskurzivní analýza hnutí Svoboda a přímá demokracie	61
6. 4. 1. Nacionalistický a islamofobní diskurz hnutí Svoboda a přímá demokracie.....	62
6. 4. 2. Konspirační étos hnutí Svoboda a přímá demokracie.....	64
6. 4. 3. Antagonizace Evropské unie v diskurzu hnutí Svoboda a přímá demokracie	66
6. 4. 4. Sekuritizační a delegimizační diskurz hnutí Svoboda a přímá demokracie.....	68
6. 4. 5. Populistický diskurz a „Welfare šovinismus“ u hnutí Svoboda a přímá demokracie	70
6. 5. Diskurzivní analýza Komunistické strany Čech a Moravy	73
6. 5. 1. Antagonismus v diskurzu Komunistické strany Čech a Moravy	74

6. 5. 2. Populistický diskurz Komunistické strany Čech a Moravy	76
6. 5. 3. Nacionalistický a sekuritizační diskurz Komunistické strany Čech a Moravy.....	77
6. 6. Diskurzivní analýza České strany sociálně demokratické.....	80
6. 6. 1. Levicový populismus České strany sociálně demokratické.....	81
6. 6. 2. Sekuritizace v diskurzu České strany sociálně demokratické.....	82
6. 7. Diskurzivní analýza Křesťanská a demokratická unie - Československé strany lidové	85
6. 7. 1. Civilizační diskurz Křesťanská a demokratická unie -Československé strany lidové.....	86
6. 7. 1. Sekuritizační diskurz Křesťanská a demokratická unie - Československé strany lidové.....	87
6. 8. Diskurzivní analýza TOP 09.....	89
6. 8. 1. Sekuritizační diskurz TOP 09	89
6. 8. 2. Sekuritizace Andreje Babiše, SPD a KSČM.....	91
6. 9. Diskurzivní analýza hnutí Starostové a nezávislí	92
6. 9. 1. Sekuritizační diskurz hnutí Starostové a nezávislí.....	93
7. Závěr.....	95
8. Seznam literatury.....	99
9. Resumé	106

1. Úvod

„My versus Oni,“ slavná definice populismu od belgického teoretika Case Muddeho, se v posledních několika dekádách v globálním politickém prostoru stále více zhmotňuje (Mudde 2018; Mudde 2004). Muddovo pojetí populismu coby ideologie je optikou současného vývoje poněkud překonané, avšak podařilo se mu vystihnout klíčový prvek populistické formy komunikace, které společnost konstruuje do dvou antagonistických částí. Média a velká část společnosti má dojem, že k rozdělení společnosti objektivně skutečně dochází. Co je ale touto příčinou, jak je tohoto stavu docíleno a kdo je hlavním cílem těchto strategií? Některé odpovědi na tyto otázky nám poskytují teorie, které v práci popíši a následně aplikuji na české politické strany, které získaly mandáty po posledních volbách do poslanecké sněmovny v říjnu 2017.

Před nastíněním záměru a obsahu své práce chci ještě zmínit fascinaci bojem proti zavedeným pořádkům, které gradují až do jisté formy „anti-establishmentismu.“ Walter Benjamin hovoří o fascinaci „záporáky,“¹ kteří jednají mimo zákon a nabourávají zavedený systém, bez ohledu na důvody a následky. Mluví o fenoménu takzvaných „antistatus quo“ postojů, které krystalizují nezávisle na formách politické artikulace (Benjamin – Demetz 1986: 281). Tato fascinace je často viditelná v politických systémech napříč světovými kontinenty, přičemž zmíněné postoje často obsahují vymezování se vůči liberálně-demokratickým principům a hodnotám, na nichž je postaven institucionální a právní systém daného státu. Nemluvíme tedy o určitém lokálním jevu, ale o fenoménu, jež globálně prostupuje formami politické komunikace a deliberace - fenomény, jejichž důsledkem je právě rozdělování společnosti, banalizace programatiky, politických kampaní a politické komunikace obecně. Politický diskurz se stále více tvoří za dveřmi marketingových agentur a v duchu doby, která je nastavena na stále intenzivnější zkratkovitost a konzumaci

---

¹ V originále: The Bandit

krátkých, stručných sdělení, se podřizuje těmto společenským trendům i právě politický diskurz jako takový.

Doba nových médií a zkratkovosti, kdy se za obsáhlejšími jevy nehledají souvislosti a kontext, dává Benjaminovým „záporákům“ mnoho příležitostí k zviditelnění a intenzivnější sebe prezentaci. Jean Baudillard hovoří o tom, že důsledkem produkce masmédií je „zformování“ zpohodlnělého konzumenta, jehož pozornost lze zaujmout skrze vulgarizaci mediálních sdělení. Jistou formou vulgarizace začalo být posléze kontaminováno i zpravodajství, což vede ke zjednodušování a banalizování zpravodajství a sociálních jevů ve snaze o rychlost a kvantitu produkovaných informací (Baudillard 1998: 99-110). Tato teorie pak vhodně souzní se současnou „vládou mentality sledovanosti,“ o které hovoří Pierre Bourdieu, kdy forma a obsah mediálních výstupů podléhá snaze o co nejvyšší sledovanost. Masová forma konzumní mediální prezentace má za důsledek banalizaci sociálních jevů a její kontaminaci „Bourdieuovským“ „Symbolickým násilím“. Symbolické násilí zviditelňuje kontroverzi a „fetišizuje“ strach (Bourdieu 2002: 41-42, 11-14, 23; Bourdieu: 1991: 170-181). Tyto tendence jakoby stále více prostupovaly i do forem politické komunikace a politických kpaní. Mentalita těchto fenoménů, které Bourdieu, Baudillard a Benjamin popisovali, jakoby přímo souzněla s produkcí společenských „Antagonismů“, jejichž ztělesněním je onen Muddův koncept „My“ versus „Oni“ (Mudde 2018; Mudde 2004). Sociální a mediální transformace komunikace pak dávají zcela nevídaný prostor neliberálním formám diskurzu, přičemž samotná média pak zviditelnění neliberálního diskurzu nahrávají, jelikož je poplatný oné mentalitě sledovanosti. Ve své analýze budu zejména z těchto důvodů čerpat právě z formátu politických debat, které umožňují produkci a šíření neliberálního diskurzu a rovněž střet jednotlivých diskurzivních praktik.

Na pozadí těchto fenoménů se proto domnívám, že výzvou sociálních věd je tyto procesy pojmenovat, interpretovat a kriticky analyzovat. Rozhodl jsem se proto pro zpracování diskurzivní analýzy neliberálního diskurzu a praktik v České republice. Politický diskurz vnímám jako klíčový prvek, který je

mocenským nástrojem, jelikož skrze diskurz si vykládáme svět kolem sebe a diskurz je i prostředek, který formuje politiku a legitimizuje příslušné neliberální praktiky. Politika je jedním z hlavních motivů, proč je diskurz utvářen, či reprodukován. Sdílím názor, že jevy, které mají významný společenský dopad, je nutno podrobit hlubší kriticko-analytické revizi, jelikož je ve společenském zájmu diskurzivní praktiky rozebírat, dekonstruovat a reinterpretovat. Zejména z toho důvodu, že mnoho fenoménů diskurzivně podléhá čistě zájmům o politickou moc a to posléze ovlivňuje i společenskou debatu. Není vhodné tuto agendu přenechávat ani masmédiím, které z povahy sobě vlastní fenomény omezují na mediálně zjednodušenou řeč a tak nevystihnou komplexnost problematiky. Je proto podle mého názoru úkolem právě akademické půdy, aby těmto fenoménům věnovala více prostoru.

Ve své práci budu vycházet zejména z teorií diskurzu Ernesta Laclaua a Chantal Mouffe (Laclau – Mouffe 2014; Laclau 2007). Jejich poststrukturalistický přístup jsem zvolil z toho důvodu, že chápe politiku a diskurz komplexně, čímž poskytuje pro mé záměry vhodné teoretické přístupy k tomu, jak chápat současné jevy spojené s antagonismem a rozdělováním společnosti. Laclau ve svých teoriích, zejména v díle “On populist reason” (Laclau 2007) navíc kombinuje například Freudovu psychoanalýzu, která poskytuje vhodný rámec pro pochopení perspektivy diskurzu z pohledu jednotlivce a psychologických motivací jedince po následování charismatické osobnosti v politice. Autoři jsou dále řazeni k teoretické tradici postmarxismu. Tato teoretická tradice dle mého názoru poskytuje vhodný teoretický rámec k dekonstrukci fenoménů a odhalování skrytých významů tvořených za účelem dosažení moci. Ve své práci přistupuji k sociální realitě pohledem sociálně konstruktivistickým, který k realitě nepřistupuje jako k nezpochybnitelné danosti, ale jako ke konstrukci konstituované v procesu sociálních interakcí. Ve vztahu k politice pak politických interakcí tvořených za účelem dosažení moci (Berger – Luckmann 1999: 20-26).

V teoretické části své práce nejprve představím základní myšlenkové koncepce, které jsem výše nastínil a se kterými budu v průběhu své analýzy pracovat. Představím pojetí neliberálního diskurzu a praktik, ze kterého v závěru práce odvozuji své analytické závěry. V praktické části práce se pak zaměřím na zkoumání identit, tvorbu „Antagonismů“, narativů a politickou artikulaci implikující neliberální diskurz a vymezujících se vůči demokratickým principům. Budu vycházet z mediálních výstupů a prezentací stran a hnutí, které získaly mandát po volbách v říjnu roku 2017.

Cílem práce je pomocí teoretických koncepcí Laclaua a Mouffe identifikovat a interpretovat neliberální diskurzivní strategie v rámci mediálních prezentací a programatiky současných politických stran v poslanecké sněmovně. V rámci své analýzy jsem si stanovil následující výzkumné otázky: 1) Jaký neliberální diskurz je v současném stranickém systému produkován a které strany a hnutí jej užívají? 2) Jaké subjekty podléhají neliberálnímu diskurzu? 3) Jaká pole diskurzivity podléhají nejvíce neliberálním tendencím a strategiím? 4) Dochází v současném českém stranickém systému k artikulaci neliberálního diskurzu a požadavků i ze strany „tradičních“ (či zavedených) politických stran (a nejen nově vzniklých hnutí)?

Hlavním zdrojem této diskurzivní analýzy je datový korpus mediálních výstupů z databáze Newton media. Sledované období začíná 23. října 2017 a končí 31. prosincem 2018. Celkově korpus zahrnoval 350 mediálních výstupů. Pro potřebu analýzy budu vycházet z platformy diskuzních pořadů, které mohou sloužit k prezentaci diskurzu jednotlivých politických aktérů. Zahrnul jsem konkrétně pořady České televize (Máte slovo, Interview 24, Otázky Václava Moravce) a televize Prima (pořad Partie). Zvolené mediální výstupy jsem zvolil proto, že jde o zavedené pořady, které jsou platformou politických debat, v rámci kterých mohu sledovat tvorbu strategií neliberálního diskurzu a jejich interakce. Pořady České televize mají v analýze nejširší zastoupení z toho důvodu, že takovýchto formátů poskytují nejvíce a naprostá většina pořadů této televize navíc byla v mediálních databázích, které jsou pro potřeby mé analýzy

(vzhledem k rozsahu sledovaného období a mediálního rozpětí) nezbytné. Výstupy z politických pořadů TV Barrandov, které jsou moderovány výhradně Jaromírem Soukupem, jsem nezařadil z toho důvodu, že nebyly v žádné mnou dostupné mediální databázi k dispozici. Mediální výstupy stanice TV Nova jsem do analýzy nezahrnul z toho důvodu, že tato stanice v mnou analyzovaném období nedisponovala formátem diskuzního politického pořadu (mimo debatu před prezidentskými volbami, které se však vzhledem k zacílení výzkumu nevěnuji). Mimo mediální výstupy podrobím diskurzivní analýze rovněž volební politické programy jednotlivých stran² a hnutí jakožto tradičního nástroje k artikulaci požadavků a stanovisek politických subjektů, které se často posléze projektují i do politické komunikace.

2. Fenomén diskurzu

Diskurz můžeme nejen v rámci sociálních věd definovat jako abstraktní fenomén, který nelze redukovat na homogenní koncept, či několik málo definic. Jde také o teoretický koncept, který je využíván interdisciplinárně. Může být ztotožňován a priori s jazykem, jakož tomu je například v literárních teoriích - avšak, i některé literární teorie diskurzu mohou pojímat obsáhleji, například jako širší strukturu lingvistických konstrukcí (Garrity 2010: 196).

Sociálně-vědní disciplíny diskurz konceptualizují jako obsáhlejší jev, který má sociální či také politický přesah. Diskurz však disponuje i určitou pomyslnou „interdisciplinaritou“ v rámci samotných sociálních věd, což se projevuje mnohostí interpretací a náhledů na jeho výklad. Demonstrovat tuto nejednotnost výkladu můžeme na příkladu dvou uznávaných sociologů a filosofů - Jürgena Habermase a Michela Foucaulta, jejichž pojetí se v mnoha ohledech zcela rozchází a týká se odlišných společenských jevů.

---

² Jde o volební programy z období před zmíněnými volbami, které se odehrály v 20. a 21. října 2017

Koncepce Habermasova diskurzu je zaměřena na komunikaci a intersubjektivitu (Habermas 1996: 13-16, 18-20), zatímco Foucaultova koncepce diskurzu zkoumá archeologický popis tvorby diskurzu a svou práci v oblasti diskurzu soustřeďuje zejména na dekonstrukci specifických systémů moci a jejich kritické interpretaci (Foucault 2002: 35). Foucault se soustřeďoval zejména na diskurz produkovaný v rámci mocenských institucí – jako například vězeňský diskurz, či diskurz ústavů pro duševně nemocné. Foucaultovo pojetí však nepředstavuje souvislý teoretický celek přístupů a existuje mnoho koncepčních změn v jeho diskurzivním chápání a pojetí, což může komplikovat jeho využití v rámci diskurzivní analýzy (Garrity 2010: 196-199). Habermasovo intersubjektivní chápání diskurzu se pak zaměřuje na „přenositelnost“ a „adaptovatelnost“ myšlenek a schémat chápání, která tkví v obecných ideálech myšlenkových konceptů a jejich významů. Habermas hovoří o tom, že generalizované koncepty těchto diskurzů a jejich sémantická obecnost a vágnost pak komplikují fenomenologii mnoha společenských problémů a snahy o jejich rozkrytí. Důsledky těchto praktik pak ústí dle Habermase k idealizaci pravdy, což vede k takzvané pragmatičnosti argumentace, která je omezena na zájem původce. Dalším podstatným důsledkem, který negativně banalizuje společenskou debatu, je podle Habermase implikace nutného zaujetí postoje v podobě přijetí striktně negativního či pozitivního stanoviska vůči dané idealizaci pravdy (Habermas 1996: 13-16). Co ovšem mají Habermas s Foucaultem v diskurzivních teoriích společné, je to, že význam diskurzu je v jejich pojetí determinován na partikulárních zájmech jeho původce (Foucault 2002: 53; Habermas 1996: 13-16).

Na odlišném pojetí těchto dvou důležitých teoretiků diskurzu lze demonstrovat rozmanitost diskurzivního užití v sociálních vědách. To vede k tomu, že ve vědeckých textech a debatách je diskurz užíván mnohdy značně volně a často, aniž by byl předem definován. Důsledkem tohoto terminologického chaosu je podle Marianne Jorgensenové a Louise Phillipsové vágnost a současně těžká uchopitelnost diskurzu, kdy často bývá spíše metaforickým, nekoherentním a obecným označením. Nebo je naopak užíván v

mnoha významech a kontextech najednou (Jorgensen – Phillips 2002: 1). Diskurz by však v rámci sociálních věd neměl být využíván (jako je tomu například v mediálním prostoru) jako vágní pojem. Pro vhodné použití v sociálně-vědní praxi by měl být umístěn v koherentním a jasně definovaném teoretickém rámci, jehož cíl je zaměřen na dekonstrukci jazyka a narativů podle záměru výzkumu (Garrity 2010: 196).

Definice diskurzu se různí v závislosti na teoretickém rámci, uvnitř jakého je teorie diskurzu utvářena. Jorgensenová s Phillipsovou definují diskurz jako „*specifický způsob mluvení a porozumění světu, nebo jeho aspektům. Jde o určitou významovou reprezentaci světa, která je vyjednávána v sociální interakci a řízena svými specifickými pravidly*“ (Jorgensen – Phillips 2002: 5-6). Zástupce tuzemského sociálně-vědního prostoru Jiří Homoláč mluví o diskurzu jako o „*užívání jazyka, eventuálně dalších znakových systémů*“ (Vašát 2008: 102). Karen Healy diskurz definuje jako „*sady jazykových praktik,*“ čímž stojí v protikladu k Foucaultovu chápání diskurzu, který výslovně rozlišuje diskurz od logiky či lingvistiky. Foucaultovské pojetí diskurzu sice zahrnuje faktor jazyka, avšak neredukuje diskurz na pouhou sadu jazykových praktik. U lingvisticky orientovaného pojetí Karen Healy lze naopak v protikladu k Foucaultovu diskurzu vysledovat, že pojem diskurzu je do značné míry významově slučitelný s jazykem či řečí. Diskurzy vnímá jako „*vyprávění*“ obsahující rámce nebo způsoby jak mluvit o specifických jevech a porozumět jim (Garrity 2010: 196).

Přístupy, o kterých budu pojednávat, sdílejí určité klíčové premisy v tom, jak je třeba chápat „*Jazyk*“ či „*Objekt*“ diskurzu. Přístupy mají rovněž společné sociální zacílení na provádění kritického výzkumu s cílem analyzovat mocenské vztahy ve společnosti. Teorie taktéž sdílejí společný cíl formulovat normativní perspektivy, které mají v konečném důsledku přispět k sociální změně v dané oblasti. Současně má však každá perspektiva řadu charakteristických filozofických a teoretických specifik, která se obvykle týkají zacílení a metodologie, ale i empirických bodů analytického přístupu.

2. 2. Koncept diskurzu Michela Foucaulta

Jako první představím koncept diskurzu významného francouzského filosofa Michela Foucaulta. Ten sice bývá a priori řazen k strukturalistické tradici, avšak jeho pojetí je pro pozdější poststrukturalistické pojetí diskurzu stěžejní a i já se některým jeho pojetím diskurzivních vztahů v analytické části práce inspiroji. Michel Foucault svůj koncept diskurzu rozvíjí zejména v díle Archeologie vědění (2002), diskurzu se ale částečně věnoval i ve svých předchozích dílech (Foucault 1999, Foucault 2000). V Archeologii vědění Foucault zpochybňuje „přirozené“ kategorie, jež byly v průběhu historie vytvářeny (Garrity 2010: 201). Dále se zaměřuje na kritickou analýzu utváření a transformace znalostí. Premisou díla je argument, že na výklad dějin nelze nahlížet jako na nezpochybnitelný fakt. Foucault se vyhýbá ztotožňování a „totalizování“ gramatiky a logiky. Reprodukce kategorií je podle Foucaulta závislá na tvorbě tzv. „Stanovisek“³ (Garrity 2010: 201).

Foucaultovo diskurzivní pojetí je stěžejní zejména proto, že chápe diskurz jako nástroj, který je konstituován s cílem tvorby kategorií a schémat determinující „danost“ a „samozřejmost“ sociální reality. Foucault ve svých teoriích zkoumá procesy institucionalizace diskurzu a následného vymezování hranic diskurzivních praktik. Ona „archeologizace“ vědění spočívá v individualizaci děl, umění, historie, včetně institucionalizace nekritického přístupu k diskurzivním praktikám hodnocení dějin a jejich individualizovaných jedinců metaforicky vystavených na piedestal dějin (Foucault 2002: 38-40).

Foucault hovoří o tom, že síla diskurzu tkví ve vymezování hranic a limitů konkrétních praktik skrze „diskurzivní pole.“ *„Pole diskurzivních událostí je naopak souborem, který je vždy konečný a v každém okamžiku omezený lingvistickými sekvencemi, které už byly formulovány; mohou být nevyčísitelné, svým množstvím mohou překračovat kapacitu záznamu, paměti či četby“* (Foucault 2002: 40-45). Foucault se soustřeďuje na fenomenologii diskurzivního pole. Obzvláště tato oblast je pro pozdější poststrukturalistické pojetí diskurzu

---

³ V originále „The Statement“

zásadní, jelikož zkoumání fenomenologie jednotlivých jevů a subjektů je stěžejní pro procesy takzvané „Dekonstrukce,“ ve které je nutné dojít až k jádru problému a poté ho nahradit jiným významem. *„Analýza diskurzivního pole je orientována zcela jiným směrem; jde o to, uchopit onu výpověď v přesné specifičnosti jejího výskytu; určit podmínky její existence a zachytit přinejmenším její hranice, ustavit její vztahy k jiným výpovědím, které s ní mohou být spojeny, a ukázat, které formy vyprávění vylučuje“* (Foucault 2002: 46). Diskurz je pro Foucaulta sociální praxí. Praxe je budována skrze diskurzivní vztahy, které stanovují diskurzivní „hranice.“ Tyto hranice definují svazek vztahů, které diskurz uvádí v činnost. Diskurzy jsou tedy systematickými praktikami, utvářejícími objekty, o nichž hovoří. Praktiky pak zpravidla obsahují strategii toho, jak tyto objekty utvářet a Foucault je chápe jako širší soubor, který nelze redukovat na jazyk či mluvu. *„Tyto vztahy necharakterizují jazyk, který diskurz používá, okolnosti, za nichž se rozvíjí, nýbrž diskurz samotný jako praxi“* (Foucault 2002: 73-74).

Foucaultovo pojetí „Stanovisek“ je funkcí samo o sobě, zatímco diskurz je praxí těchto stanovisek (respektive funkcí). Mezi oběma jevy přitom platí přímá vazba a vzájemnost, jelikož skupinou diskurzivních stanovisek dochází ke vzniku tzv. „Diskurzivní praxe“. Beverley Brown a Mark Cousins tvrdí, že Foucaultovy kategorie „Stanovisek“ se však příliš neliší od kategorií jazyka, což způsobuje, že jeho pojetí diskurzu je dvojznačné (Brown – Cousins: 1986: 51; Garrity 2010: 201-204). Intenzita konkrétní diskurzivní praxe se logicky odvíjí od původce. Foucault přikládá podstatný význam zejména roli autority, která diskurzivní praxi vyvíjí.

Podmínkou k tomu aby vůbec produkce stanovisek mohla probíhat je to, že se subjektu musí dostávat společenské relevance z pozice, kde působí. Zpravidla je nejméně zpochybňována diskurzivní praxe u tzv. „vážených“ institucí – Foucault takto analyzoval například lékařský diskurz (Foucault 2003). Ve Foucaultově pojetí diskurzu je nutné hledět vedle původce také na příjemce stanovisek a diskurzivní praxe – takzvanou pozici subjektu. Foucaultova diskurzivní analýza slouží k rozklíčování toho, jak je utvářeno individuální i

kolektivní sociální chování a praxe – například ve vztahu k praktikám inkluze jednotlivců do širšího sociálního řádu či společenství, nebo naopak jejich vylučování z těchto struktur a následné formování marginalizovaných či „deviantních“ skupin ve společnosti (Garrity 2010: 201). Foucault si ke svým definicím diskurzu pomáhá psychoanalýzou a říká, že diskurz je také předmětem tužby: „...*jak nás neustále učí historie, diskurz není jen tím, co vyjadřuje boj a systémy nadvlády, ale je také tím, za co a čím se bojuje, je mocí, které se lidé usilují chopit*“ (Foucault 2006a: 31). Kontinuální konstituce vlastního diskurzivního pojetí subjektu a práce na tom, aby se význam proměnil, je hlavním principem diskurzivní praxe (Foucault 2002: 53).

Diskurz v materiální realitě se podle Foucaulta v (západní společnosti) projevuje zejména skrze procesy: a) „Zákazu“, či za b) „Vylučování.“ Zákaz spočívá v diskurzivní praktice ve stanovování hranice v tom, o čem se nemluví, což si nejjednodušeji lze představit v podobě tvorby tabu. „*Všechno probíhá tak, jakoby rozložené zákazy, překážky, prahy a hranice měli umožnit aspoň částečné zvládnutí velkého bujení diskurzu, odstranění nejnebezpečnější části z bohatství a organizování jeho neuspořádanosti podle figury, které unikají nejnepřístupnějšímu; všechno se odehrává tak, jakoby jsme chtěli zahladit každou stoupu jeho vpádu do her myšlení a jazyka*“ (Foucault 2006a: 31).

Co se týče principu „Vylučování“, tak ten si lze představit nikoli jako striktní zákaz, ale princip rozdělení či odvrhnutí – Foucault se jím zabývá například v podobě konstrukce protikladu rozumu a šílenství ve společnosti. Tento diskurzivní princip Foucault nejlépe rozvinul ve svých dílech „Dějiny šílenství“ (Foucault 2006b) a „Zrození kliniky“ (Foucault 2003). Argumentuje zde, že od dávného středověku byli za blázny považováni ti jedinci, kteří nepřistoupili na diskurz ostatních. Foucault hovoří o formování diskurzu ve vztahu k pravdě jako o množství procedur, které procházejí napříč historií, které vytvářely dějinný, modifikovatelný a institucionální donucovací systém „Vylučování.“ Foucault charakterizuje západní společnost jako společnost, která přechovává k diskurzu úctu jako žádná jiná, což příkládá univerzálnosti diskurzu,

který produkuje (Foucault 2006a: 7-11, 31). V oblasti politické komunikace a jazyka se inspiroji zejména Laclauem a Mouffovou, kteří je pojímají jako specifický nástroj sloužící ke konstrukci či reprodukci diskurzivních praktik.

3. Koncept diskurzu podle Ernesta Laclaua a Chantal Mouffe

Laclau a Mouffe staví svou teorii diskurzu na přístupu kombinace strukturalismu a postmarxismu. Postmarxistický přístup je pro jejich teorii výchozím bodem pro konstituci sociálna, zatímco strukturalismus je přístupem teorie produkce významu. Kombinace těchto tradic pak vzešla ve fúzi do podoby jedné poststrukturalistické teorie (Jorgensen – Phillips 2002: 25). Diskurz Laclau s Mouffe chápou jako fixaci významu v určité oblasti. Fixace významu v dané oblasti (prostoru například politického či sociálního pole) je tvořena skrze „Diferenciální pozice.“ Diskurz vytváří významy jevů a subjektů skrze vytváření tzv. pozičních prvků v konkrétních vztazích (Jorgensen – Phillips 2002: 29).

„Diskurz“ si optikou Ernesta Laclaua můžeme představit jako terén, skrze který dochází k objektivizaci reality. Laclau se vymezuje vůči ztotožňování diskurzu s oblastí řeči či písma, nebo jakoukoli jinou. „Diskurz“ totiž oběma jevům předchází, je tudíž preexistencí řeči i psané formy. Jazyk a písemný projev je metaforicky řečeno jistým „výplodem“ „Diskurzu“ a „Diskurz“ je vůči nim v konstitutivním vztahu (Laclau 2007: 68). Hlavní jednotkou a silou pro diskurz je pro Laclaua a Mouffe „Subjekt“, ten není autonomní, ale podobně jako v dalších poststrukturalistických teoriích (například v Althusserově teorii) je determinován diskurzem (respektive diskurzí). Avšak na rozdíl od Althusserovy teorie (Althusser 1971: 118-120, 134-135, 235-236) není „Subjekt“ determinován pouze jedním diskurzem, ale je spíše roztržštěn mezi vliv několika diskurzů a pozic (Jorgensen – Phillips 2002: 41). Můžeme tak říci, že tímto přístupem Laclau a Mouffe poststrukturalistické pojetí „Subjektu“ obohatili o postmoderní epistemologickou premisu. Ve volbách bude „Subjektem“ volič, v rodině například matka, či dcera. Subjekty však mohou být v jednom sociálním

prostoru interpretování ve více pozicích současně – například v den voleb můžeme voliče interpretovat z jiné pozice současně jako křesťana, feministu, či socialistu (Jorgensen – Phillips 2002: 41).

Teorie Laclaua a Mouffe pracují v rámci diskurzu také s kategoriemi identity, vhodně je lze demonstrovat na příkladu marxistického pojetí “třídní identity,” která je ustanovena na základě výrobních vztahů, kdy uvnitř primární struktury vzniká mezi dělnickou třídou a buržoasií „Antagonismus“. Tato primární struktura organizuje sama sebe jako tzv. vyprávění (či mýtus), které Laclau s Mouffe nazývají rovněž tzv. prvním narativem, z důvodu toho, že její pohyb je „protirečivý“ (vůči hegemonnímu diskurzu) a směřuje k sebezničení struktury. Důležitým aspektem diskurzivní analýzy podle Laclau a Mouffe je tedy analýza vzájemných vztahů mezi subjekty, tvorba identity a jejich směřování (Laclau – Mouffe 2014: 73-75).

K výše nastíněným procesům diskurzu je nutné zmínit pojem „Artikulace.“ Jde o jakoukoli praxi utvářející vztah mezi prvky, při kterém se v jejím důsledku mění identita subjektu. Artikulací rozumí Laclau s Mouffe jakoukoli praxi vytvářející vztah mezi subjekty, kdy se v důsledku této praxe mění jejich identita. Z diskurzivní praxe pak vzniká tzv. „Strukturovaná totalita,“ kterou autoři ztotožňují právě diskurzem. Laclau s Mouffe odmítají rozlišení mezi diskurzivními a nediskurzivními praktikami. Tvrdí, že: „*a) Každý objekt je ustaven jako objekt diskurzu, jelikož žádný objekt není dán mimo všechny diskurzivní podmínky svého vzniku; b) Jakékoli rozlišení mezi tím co se obvykle nazývá lingvistické a behaviorální aspekty sociální praxe je buď nesprávným rozlišením, nebo by se mělo nalézt své místo jako diferenciací v rámci sociálního vytváření významu, jež je strukturováno ve formě diskurzivních totalit*“ (Laclau – Mouffe 2014: 130-131).

Foucault toto rozlišení zachoval, což Mouffe s Laclauem vnímají jako rozporný prvek v jeho teorii diskurzu. Rozporují zejména: a) Fakt, že každý předmět je ustanoven jako předmět diskurzu, nemá nic společného s tím, zda existuje svět mimo myšlení, nebo s protikladem mezi realismem a idealismem.

„Zemětřesení nebo pád cihly je událostí, která nepochybně existuje v tom smyslu, že k ní dochází zde a nyní, nezávisle na mé vůli“ (Laclau – Mouffe 2014: 153) - zda ale se její specifická jako předmětu konstruuje jako přírodní jev nebo projev „božího hněvu“ závisí na strukturování „Diskurzivního pole.“ Nepopírá se, že takové předměty existují vně myšlení, ale popírá se již značně odlišné tvrzení, že se mohou ustavovat jako předměty mimo jakýchkoli diskurzivních podmínek vzniku (Laclau – Mouffe 2014: 130-131). *„Společnost, nikdy nedokáže být plně společností, protože je v ní všechno proniknuto jejími mezemi, jež jí zabraňují, aby se ustavila jako objektivní realita“* (Laclau – Mouffe 2014: 153). Proto autoři sledují i proces jakým je podvracena diskurzivní konstrukce. Jak si můžeme takové podvracení představit? Již zmíněné funkce „Diferenciálních pozic“ kromě fixace významu v dané oblasti mají ještě sekundární funkci. Tu můžeme demonstrovat na příkladu kolonizované země, kde se část společnosti vůči nadřazené síle vymezuje prostřednictvím rozmanitých obsahů: diferencí oblékání, jazyka, zvyků, atd (Laclau – Mouffe 2014: 153-154). Jde tedy o vymezení se vůči diskurzivním formám hegemonie. „Diferenční pozice,“ jež jsou v diskurzu artikulované, Laclau s Mouffe nazývají „Momenty,“ zatímco ty, jež artikulovány nejsou, nesou název „Prvky.“ V rámci struktury jsou „Prvky“ a „Momenty“ ve vzájemném vztahu skrze diskurzivní praktiky jednotlivých „Subjektů“ (Laclau – Mouffe 2014: 128-129).

3. 1. Objektivita a Antagonismus

„Objektivita“ je v diskurzivní teorii Laclaua a Mouffe užívána jako pojem pro „Praktiky,“ co se jeví jako dané a neměnné. Laclau a Mouffe „Objektivitu“ staví na roveň „Ideologii“ – *„veškerý význam „objektivity“ je fluidní a veškerý diskurz je podmíněný“*. Poznávacím znakem „Objektivity“ je to, že neodvozuje svůj význam na základě difference vůči jinému subjektu. Nelze však této koncepci přiřknout absolutní objektivitu či vypovídající vlastnost nezávislé reference o daných jevech či subjektech (Jorgensen – Phillips 2002: 36).

Funkce „Antagonismu“ (jak již bylo nastíněno ve výše představeném příkladu) označuje protichůdné vztahy mezi subjekty. Koncept je postaven na dialektických vztazích mezi subjekty. Ke stanovení antagonistického vztahu je tak platným vodítkem právě dialektický rozpor (Laclau 2014: 106). „Antagonismus“ Laclau dále dělí na kategorii „Protiřečení“ a tzv. „Reálnou opozici.“ V kategorii „Reálné opozice“ subjekty naplno vyjadřují identitu vlastních antagonistických pólů (Laclau 2014: 110-112). Zatímco v kategorii „Protiřečení“ si „Subjekty“ v rámci svých artikulačních praktik navzájem protirečí (Laclau 2014: 102-103).

Sociální antagonismy jsou funkce, jež vytvářejí ve společnosti vnitřní přehradu. Vytvářejí mezi sebou navzájem vztahy ekvivalence, skrze vytváření souborů partikularit (Laclau – Mouffe 2014: 13-14). „Antagonismus“ lze vnímat jako selhání difference - situuje se uvnitř mezi jazyka a může existovat pouze jako jeho narušení, to znamená jako metafora. „Antagonismus“ je vztahem, který není objektivní, nýbrž v něm jsou pouze promítnuty meze každé „Objektivity“ – ve smyslu, ve kterém Wittgenstein tvrdil, „že *co nemůže být řečeno, může být ukázáno*“ (Laclau – Mouffe 2014: 152). Uvádějí, že „Antagonismy“ jsou jisté společenské hranice, nemožnosti, aby se sama plně ustanovila. „Antagonismus“ jako negace určitého řádu je zcela jednoduše mezi tohoto řádu a nikoli momentem širší totality, ve vztahu k níž by dva póly „Antagonismu“ tvořily diferenční - tj. objektivní - dílčí instance. „*Jestliže je subjekt konstruován prostřednictvím jazyka, jako částečné a metaforické začlenění do symbolického řádu, jakékoli zpochybnění tohoto řádu musí nutně vyvolat krizi identity*“ (Laclau – Mouffe 2014: 152-153).

Laclau a Mouffe přicházejí k rozšíření teoretizace „Antagonismu“ s pojmem „Demokratického boje,“ ten vzniká uvnitř relativně saturovaného politického prostoru, který je utvářen a formován řadou praktik. Uzavřenost systému je společně s vymezením určité niternosti nutným předpokladem pro diskurzivní konstrukce „Antagonismu“ a „Antagonismů“, jelikož principiálním cílem konstituování „Totality“ je rozdělení uzavřeného prostoru na dva tábory.

Laclau a Mouffe tyto vztahy vymezovali i jako ornou půdu pro svoji teorii „Radikální demokracie“ - její hlavní podstatou je utvoření demokratického politického prostoru, uvnitř kterého by autonomie sociálních hnutí byla společně s utvořením „Antagonistického“ prostoru cílem. Ideálem této teorie je takový politický prostor, v rámci něhož by působení těchto hnutí nebylo předem naddeterminováno souborem různých praktik (například vytvářejících rasovou diskriminaci, či podřízenou roli žen). V tomto terénu totiž takové boje, jako například právě proti diskriminaci či podřízenosti určitých skupin, operují v rámci prostoru, který je zčásti utvářen diskurzivními informacemi, jež institucionalizovaly různé formy této podřízenosti (Laclau – Mouffe 2014: 158-159).

Posouzení strukturování politických prostorů v jejich teorii probíhá z hledisek protikladných logik ekvivalence a difference. Laclau a Mouffe si berou příklady ze situací, kdy jedna nebo druhá logika převládá. Extrémní příklad logiky ekvivalence vnímají u tzv. mileniových hnutí: *„rolnická kultura představuje identitu hnutí a městská kultura ztělesňuje zlo. Druhá je negativním rubem první. V tomto vztahu bylo dosaženo maximální oddělení, kdy žádný prvek systému ekvivalencí nevstupuje do jiných vztahů než vztahů protikladnosti prvkům druhého systému. Neexistuje jedna společnost, ale dvě. A když dojde k miléniové vzpouře, útok na město je lýtý, totální a nerozlišující: neexistuje diskurz schopný vytvořit difference v ekvivalenčním řetězci, jehož každíčký prvek symbolizuje zlo“* (Laclau – Mouffe 2014: 156).

3. 2. 1. Plovoucí označení a Populární požadavky

Sousloví „Plovoucí označení“⁴ slouží jako definice pro určitou taktickou změnu diskurzivních významů. Laclau je rozlišuje v závislosti na prostředí. V systémech, kde je „Pluralita požadavků“ jde o přerušení tzv. řetězu ekvivalence novým alternativním řetězcem - v zásadě odlišného konkurenčního

---

⁴ V originále „Floating signifier“ (Laclau 2007: 129)

diskurzu. Zde jsou diskurzivní praktiky směřovány tak, aby skrze „Plovoucí označení“ ukořistily ekvivalentní řetězec jiného oponentního tábora a převzetí jejich tzv. „Populárních požadavků“⁵ naplňuje svoji agendou a „Významem.“ Laclau k tomuto přikládá konkrétní příklad, „Populární požadavky,“ levicového „American New Deal,“ ukořistil rivalský hegemonický křesťanský konzervativní projekt „Moral majority.“ Jde tak o proces nahrazení „Populárních požadavků“ „Ekvivalentního řetězce,“ alternativním „Ekvivalentním řetězcem.“ Tato změna „Artikulace požadavků,“ probíhající skrze „Plovoucí označení“ je uplatňována zpravidla v rámci dichotomických diskurzů (Laclau 2007: 129-132).

Jako vhodnou demonstraci tohoto jevu lze uvést i soudobý fenomén „Plovoucího označení,“ kdy artikulaci „Populárních požadavků“ sociálních skupin, které dříve artikulovala zejména sociální demokracie a levicové strany, přebírají strany stranické rodiny „populistické radikální pravice,“⁶ s čímž taktéž souvisí jistá identitární krize sociální demokracie zejména v západní a střední Evropě. Ta způsobila, že zmíněná stranická rodina nejen přebírá artikulaci „Populárních požadavků,“ ale dokonce i politickou agendu levice, zejména poté, co se řada sociálně-demokratických stran inspirovala politikou tzv. Třetí cesty. Nastává tak jistý paradox, kdy tato stranická rodina artikuluje tradičně sociální témata, ačkoliv se mnohdy etablovala z řad stran a hnutí ekonomicky „neoliberálních.“ Jako příklad lze uvést Alternativu pro Německo (AfD), nebo Svobodnou stranu Rakouska (FPÖ). Nutno upozornit, že strany „populistické radikální pravice“ pak tuto původní agendu „Populárních požadavků“ často převrací do tzv. „Welfare šovinismu.“ Ten spočívá v diskurzivních praktikách toho, „*že stát má garantovat vlastní sociální politiku ku prospěchu vlastních lidí*“ (Rosůlek 2018). Vhodným příkladem je kampaň Marine Le Pen v prezidentských volbách roku 2017, kdy využila artikulaci levicových „Populárních požadavků“ vůči Emanuelu Macronovi a jeho artikulaci tržní deregulace opozičně konfrontovala právě se

---

⁵ V originále „Popular demands“ (Laclau 2007: 72)

⁶ Tato stranická rodina byla definována Casem Mudem v jeho knize „*Populist radical right Parties in Europe*“ (Mudde 2007).

sociálními „Populárními požadavky,“ avšak optikou „Welfare šovinismu“ (Rosůlek 2018).

„Plovoucí označení“ lze chápat rovněž v intencích nástroje nepluralitních režimů, u kterých došlo skrze hegemonický diskurz k unifikaci společnosti. Avšak legitimita diskurzu čerpala z antagonistického vztahu identit ve společnosti. Pro zachování režimu je tak nutné najít nový antagonistický vztah, jelikož z něho čerpá legitimitu. Pro takový režim se posléze stane signifiant „prázdným“ pojmem, pomocí nástroje „Plovoucí označení“ pak režim „Antagonismus“ naplní novým ekvivalentním významem a hledá skrze něj novou antagonistickou identitu (Laclau 2007: 130-131). Jako příklad lze uvést režim, který odvozoval svou diskurzivní identitu z antagonismu „Buržoasie“ kontra „Proletariát“ v bodě kdy se tento „Antagonismus“ významově vyprázdnil, hledá nepluralitní režim skrze „Plovoucí označení“ nový antagonistický diskurzivní vztah – například „Lid“ kontra „Diverzanti,“ podkopávající jednotu „Lidu“, jakožto unifikované jednotky.

3. 3. Populismus podle Ernesta Laclaua

Laclauův koncept populismu byl v době vzniku inovativní hned v mnoha ohledech. Zejména se vymezoval vůči zavedenému ztotožňování populismu s ideologickou orientací, či jeho vnímání jako synonyma pro konkrétní podobu občanského „Hnutí“. Laclau tvrdí, že populismus je politická logika. Poukázal na to, že snaha o hledání jednotících ideových prvků u populistických stran je ztrátou času, jelikož neexistují. Politická logika populismu tkví v soustavné produkci „Stanovisek“ (Laclau 2007: 117).

Jako typický znak této logiky uvádí princip takzvaného „Pojmenování“⁷ a „Efektu“. Tento princip spočívá v identifikaci a konceptualizaci „Lidu“, koncepce se liší v závislosti na sociálních činitelích. Jazyková stránka populistického diskurzu je podle Laclaua vždy do značné míry abstraktní,

---

⁷ V originále „The naming“

nekonkrétní a obsahově nekonzistentní. Laclau zároveň zdůrazňuje, že tento popis populistického jazyka nemá pejorativní smysl, ale je esenciálním komponentem pro teoretické vymezení populistické logiky. Podle Laclaua dochází v populistickém diskurzu k institucionalizaci „sociálna“ lpícího na společenské změně (Laclau 2007: 117-118).

Skrze Laclauovu optiku populismu musíme vnímat jeho kořeny v tvorbě identity „Lidu“ bez ohledu na jeho partikulární náplň, která se liší v závislosti na identitě strany či hnutí produkující populistický diskurz. Laclau uvádí dvě základní diskurzivní praktiky. Populismus mobilizuje určité rebelující tendence využívající institucionální limity daného politického systému pod příslibem alternativy – jak bylo řečeno v úvodu práce, souvisí s fascinací „charismatických“ vůdců nabourávajících systém (Laclau 2007: 120-123). To je důvodem, proč lze identifikovat populistické diskurzivní praktiky napříč ideovým spektrem, jelikož diskurzivní praktiky nabourávající partikulární diskurzivní systém můžeme sledovat u ideově neslučitelných stran. Co je spojuje je však ona diskurzivní logika institucionalizace „sociálna“, inherentně obsahujícího společenskou transformaci, proto diskurzivní praktiky využívají strany od levicového, anti-globalizačního⁸ hnutí PODEMOS, až po národně konzervativní⁹ pravicové strany jako je v současnosti maďarský Fidesz.

Laclauova koncepce populismu coby politické logiky diskurzivních praktik pak poskytuje adekvátní teoretické rámce pro interpretaci ideově protichůdných diskurzivních praktik. Na toto Laclauovské pojetí populismu se pak dá vhodně aplikovat i abstraktní pravo-levá ideologická škála. Pravicový populismus využívá diskurzivní požadavky pracující s exkluzivní národní identitou. Ty byly artikulovány zejména v kampaních Donalda Trumpa skrze kampaň „Make Amercia great again,“ či brexitové kampani Nigela Farage v rámci kampaně s názvem „Leave.“ Tento diskurz redukuje národní identitu na suverenitu „Lidu,“ vzdorujícího multikulturní nadnárodní hegemonii a tlaku imigrace, „potírající“ suverenitu daných států (Zabala 2017). Na druhém konci

---

⁸ Ideové označení převzato z webu Parties nad Election – Spain (Parties and elections nedatováno)

⁹ Ideové označení převzato z webu Parties nad Election – Hungary (Parties and elections nedatováno)

ideologické škály pak stojí levicový populismus například již zmíněného španělského hnutí PODEMOS Pabla Iglesias, nebo diskurzivní praktiky kandidáta na prezidenta Spojených Států Bernieho Sanderse, které svůj vzdor diskurzivních praktik neaplikují na národní identitu, ale na vymezení se vůči finančním sektorům „sloužícím“ neoliberálním globálním korporacím (Zabala 2017).

Laclau vnímá společný aspekt populistického diskurzu v tzv. „*anti-institucionální dimenzi diskurzu*“ (Laclau 2007: 177). Ta spočívá v určité nonkonformní výzvě vůči daným hranicím konkrétní politické kultury. Laclau proto zmiňuje, že tento diskurz často produkuje identity leaderů jako určitých „Underdogs“ – což si lze ve volném překladu vyložit jako jisté „Otloukánky“, kteří jdou do politiky, aby změnili dané politické uspořádání a určitým způsobem ho nabourali (Laclau 2007: 120 – 123). Pro populistický subjekt je důležitá diskurzivní sebe prezentace, kdy se prezentuje jako aktér přeměňující stávající řád věcí a jako jistý katalyzátor jeho radikální obnovy nebo nositel přinášející řád nový (Laclau 2007: 177).

4. Neliberální diskurz

Neliberální diskurz označuje sadu různých diskurzivních praktik a strategií, jež mají za cíl nabourávání, či narušení ústavních a institucionálních limitů legislativního rámce příslušné země. V dlouhodobém horizontu diskurzivních praktik pak tento diskurz tenduje k určité formě takzvané „Neliberální demokracie“. Typickým znakem je ignorace limitů demokraticky zvolené moci, stejně jako principů systému brzd a protivah. Dalším důležitým prvkem, kterým se neliberální diskurz vyznačuje, je jistá forma vyzývání k omezení občanských práv určité skupiny společnosti (Zakaria 1997: 10-21).

Trend neliberálního diskurzu je obdobně jako populistický diskurz jevem globálním. Zakaria identifikuje 4 prvky neliberální demokracie. Tyto prvky se dají rovněž identifikovat jako stěžejní znaky, které obsahuje právě neliberální diskurz. Zakaria hovoří o narušování některého z těchto bodů, jež naplňují zjednodušená schémata demokratického politického systému: „1) *Politický*

system svobodných a spravedlivých voleb; 2) Vláda práva; 3) Separace moci; 4) Ochrana základních svobod – konkrétně svobody slova, náboženství či majetku“ (Zakaria 1997: 22).

Zakaria uvádí, že „Liberalismus“ nelze chápat jen v intencích socio-ekonomického politického rámce, ale rovněž jako ztotožnění pro koncepci politických svobod. U liberalismu Zakaria zmiňuje prvek konstituční, který stanovuje omezení moci a demokracii vnímá jako systém hranice, která to umožňuje. Zakaria navazuje svojí koncepcí například na Immanuela Kanta a jeho teorii republikanismu – spočívající v oddělování moci a systémů brzd a protivah, stejně jako v upozornění na hrozby přímé demokracie v podobě „tyranie většiny“ (Kant 2004). Neliberální diskurz často implikuje prvky despotie a centralizace moci v rámci politického systému tím, že je svrchovanost přesunuta právě do formy přímé demokracie, která povyšuje princip „Vůle lidu“ nad zmíněné demokratické limity, oddělení a svrchovanosti moci, práva menšin či společenské plurality. Tyto formy vlády neliberální demokracie mají tendence uzurpování moci - horizontální (v rámci centrálních vlád) a vertikální (v rámci lokálních autorit). Uzurpování moci ale spočívá rovněž v delegitimizaci role nevládních institucí - můžeme jmenovat například nevládní neziskové organizace, univerzity, či veřejnoprávní média (Zakaria 1997: 22-32). Veškeré tyto „Subjekty“ jsou tak častým terčem neliberálních diskurzů. Ten tedy neútočí a priori na institucionální pořádky či principy lidských práv, jak je několikrát v práci zmíněno, ale rovněž na úlohu veřejnoprávních médií a vzdělávacích institucí podporujících kritickou diskuzi a tudíž podvracejících princip jednosměrné komunikace. Právě veřejnoprávní média, jak vyplývá z mnoha studií skutečně v posledních několika letech, čelí zesilujícímu tlaku ze strany politické moci. Například zpráva Digital News Report od Reuters Institute, a Oxfordské univerzity z minulého roku zaznamenává rostoucí počet útoků na jejich veřejnoprávní podstatu (iRozhlas 2018).

Neliberální diskurz v otázkách migrace obsahuje premisu exkluzivity národa, diskurz často užívá diskurzivní naturalizace (jež spočívá v procesu

ne/přízpůsobování), přičemž tento proces pak může podléhat kvalitativním měřítkům v závislosti na dané přistěhovalecké komunitě a jejich etno-kulturně-náboženských kořenech a původu. Neliberální diskurz spočívá v omezování svobody slova a sekuritizaci témat. Diskurz „ohrožení národa,“ lze chápat primárně v kontextu hodnot, identity a norem (Novotný 2017; Krčál – Naxera 2018: 491-496), či ve smyslu ohrožení národa terorismem (Krčál – Naxera 2018: 493).

Politika identity založená na národnostním principu je rostoucím trendem uvnitř států Evropské unie. Tato politika tematizuje legitimitu autority, která (ne)hájí reprezentaci a zájem „lidu“ na národnostním principu. Národnostní princip spočívá v neliberálních diskurzech a politice, jež produkuje diskurz založený na exkluzivní národní identitě. Tento diskurz rovněž často produkuje sekuritizační étos pro skupiny, jež do identitárních hranic daného národa nespádají. Zmíněný étos mnohdy staví svou argumentační linii na nutnosti kontroly daného území z hlediska výskytu diskurzivně vykonstruovaných „cizorodých“ elementů. Tímto způsobem tak původce diskurzu v zásadě vznáší kvalitativní soudy a utváří nerovnost mezi principem „My“ a „Oni“. Centrální debata ohledně migrace se tak soustředila na úroveň „Identit“. Ta ale explicitně obsahuje neliberální étos, jelikož nabrala a priori exkluzivní charakter. Dochází tedy k debatám o „náležitosti“ či „nenáležitosti“ k příslušnému národu (či komunitě), přičemž vyčleňování staví svou diskurzivní formaci na příslušnosti ke kategoriím „Oni.“ Ti, jimiž náleží odlišná, menší práva, než jiné příslušné komunitě či národu (Guild – Groenendijk – Carrera 2006, 9-11).

Neliberální praktiky pak zahrnují i samotný integrační proces do komunity/národa zahrnující neliberální asimilační praktiky a vymáhání dodržování principů liberalismu před zákonem. Tyto praktiky zahrnují například regulační rámec, který nezahrnuje přijetí náboženské diverzity ze strany přistěhovalců, čímž popírá individuální svobodu vyznání (Permoser – Rosenberger 2006: 150-151).

Nacionalistický diskurz rozděluje svět na principu „My“ a „Oni“ na etnickém, rasovém či socio-kulturním základě. Z principu obsahuje hegemonistické diskurzivní praktiky moci, dominance a hierarchizace. Diskurz považuje národní identitu za systém absolutních hodnot, který nepřipouští jejich relativizaci (Herzfeld 1997: 42). Národní hodnoty tak nejsou pojímány jako sociální hodnoty, nýbrž jako nezpochybnitelná skutečnost daná přírodními zákonitostmi a přirozenými predispozicemi jednotlivých národnostních skupin (Herzfeld 1997: 47; Özkrimili 2000: 32-33).

Didier Bigo a Anastassia Tsoukala ve své knize *Illiberal practices of Liberal regimes* nahlíží na neliberální demokracii kombinací teorií Pierra Bourdieua a u neliberálního diskurzu definují specifickou funkci tzv. „Ban-opticon dispositivu.“ Ten je charakterizován logikou exkluze na základě konstrukce abnormalit ve vztahu k imperativům svobody. Jednoduše řečeno tyto režimy produkují neliberální praktiky za účelem diskurzivní ochrany svobody a zachování principů příslušné společnosti pro zachování integrity svobody a status quo. Toto narušování neliberálních praktik často uplatňuje diskurzivní konstrukci hrozeb „*válek, organizovaného zločinu, terorismu či migrační invaze*“ (Bigo – Tsoukala 2008: 11). Skrze konstrukci těchto hrozeb pak legitimizují širší zásah bezpečnostních složek do běžného života jednotlivců i komunit, jež jsou identifikovány jako původci a subjekty těchto hrozeb (Bigo – Tsoukala 2008: 11-12).

„Ban-opticon dispositiv“ je výsledkem vztahů mezi činiteli oboru - je ale také důsledkem interakce příslušného sociálního pole s jinými poli a vztahy napříč institucemi (Bigo – Tsoukala 2008: 31-33). „Ban-optikon“ je charakterizován exkludováním příslušných skupin skrze nástroje kontroly a dozoru. Ten probíhá ve jménu jejich potencionálního budoucího jednání. Tyto prvky praktik sociální exkluze jsou přítomné v současných politických kampaních napříč Evropou (Bigo – Tsoukala 2008: 32-33). Mnoho stran má v programu například policejní dohled nad chodem mešit, či zintenzivnění působení bezpečnostních státních složek v přistěhovaleckých čtvrtích

(Sheftalovich 2016; Pieters 2018). Jako příslušné budoucí potencionální jednání argumentují možností „radikalizace“ dané oblasti - tuto „expertízu“ pak vyvozují například pouze na základě etnické příslušnosti k přistěhovalecké menšině (Bigo – Tsoukala 2008: 33).

Legitimizace neliberálních praktik probíhá skrze „expertízy“ „profesionálních“ autorit, které tvoří bezpečnostní statistiky a třídí a vyhodnocují jejich relevanci. Tyto „expertízy“ jsou v obecném diskurzu nadřazeny ochraně a právům jednotlivců - v zájmu majoritního populačního celku. Autorita bezpečnostní statistiky přitom interpretuje svou činnost jako rutinu, která je prováděna jako běžná agenda v daném „bezpečnostním“ poli. Diskurzivně popisuje svou činnost jako legitimní rutinu v rámci předcházení bezpečnostním rizikům. Tito „profesionálové“ drží pomyslné otěže symbolické moci skrze „transnacionalizaci“ bezpečnostních diskurzů – ten obsahuje diskurz policejní, vojenský, atp. Diskurz je pak přejímán napříč těmito bezpečnostními sférami moci (Bigo – Tsoukala 2008: 12). Jde o internacionalizační diskurz praktik a habitů, které podléhají specifickým diskurzivním trajektoriím, jež nejsou definovány národními hranicemi, ale jde o internacionální bezpečnostní diskurz (definovaný na základě sociálních hranic). Diskurz překračuje hranice i z pragmatického hlediska, kdy hovoří o potřebě zastavit neřízený tok migrantů ze zahraničí. Jejich činnost tedy přesahuje tradice, a tudíž těmto institucím dává pomyslně větší symbolickou moc - vedle otázek vnitřní bezpečnosti mají legitimitu ovlivňovat skrze svou agendu i tu nadnárodní. Těmito procesy tak došlo k posílení institucionálního postavení těchto subjektů. Nejde ale pouze o migraci, ale i o boj s organizovaným zločinem, drogovými kartely, apod. (Bigo – Tsoukala 2008: 16-18).

Fenomén sekuritizace je nedílnou součástí neliberálního diskurzu. Spočívá v tematizaci předcházení potenciálním hrozbám ve vztahu k části populace, která nenaplnuje a priori sociální představy o národní identitě dané komunity či národa (zahrnující například první generaci imigrantů, nebo menšiny). Kontrola se vztahuje i na část populace, jež se v dané zemi narodila a je rozšiřována nad

rámec parametrů konvenčních opatření v oblasti kontroly kriminality nebo nově příchozích přistěhovalců či uprchlíků. Bigo a Tsoukala upozorňují, že tento fenomén sekuritizace se dále rozšiřuje do té míry, že v některých oblastech definovaných jako „rizikové“¹⁰ jsou jejich obyvatelé pod neustálým dozorem bezpečnostních složek, protože odpovídají typu identity nebo chování, které je spojené s predispozicemi představujícími riziko (Bigo - Tsoukala 2008: 16-18).

Součástí neliberálních praktik je také diskurzivní redefinice „Uprchlíka“ a diskurzivní tvorba antagonismů mezi kategoriemi „Cizince“ a „Občana.“ Smyslem první diskurzivní praktiky zúžit počtu osob nárokových azylových v příslušné zemi. Druhá diskurzivní konstrukce je pak nástrojem, který slouží k diskurzivní exkluzi a přísnému vymezení mezi členy a nečleny dané komunity a naopak příslušníky ze zemí třetího světa - jakožto příslušníky, kteří se na základě „identitárního klíče“ nemohou stát členy. Diskurzivní pojem „Migranta“ či „Cizince“ je tak v přímém antagonistickém vztahu vůči „Občanovi“ příslušícímu do dané komunity (Bigo – Tsoukala 2008: 20). Pole sekuritizace obsahuje diskurz dominance oproti ostatním sociálním polím - v zájmu bezpečnostních funkcí společnosti a státu, což má za důsledek tendenci k monopolizaci pravomoci vůči identifikaci a následnému definování hrozeb ve společnosti (Bigo - Tsoukala 2008: 21-25). Tento diskurz je často přejímán politickými silami, které jej následně konstituují do formy určitého nutného celospolečenského konsensu či „Doxy“ – hranice „Doxy“ jsou relační a mají specifickou konzistenci. Mohou být změněny a překonány buď bojem uvnitř pole (rozštěpením nebo úplným převrácením institucionálních her), nebo událostmi a boji mimo pole, ale ovlivněním její soudržnosti (Bigo - Tsoukala 2008: 25-27).

Studie Biga a Tsoukaly poskytuje vhodný definiční rámec současných tendencí globálního věku. Koncepce říká, že tento systém kontroly neumožňuje dohled nad všemi, kteří splňují diskurzivní praktiky potenciálních původců hrozeb a jsou tak terčem neliberálních praktik, ale jde o malý počet lidí, který je

---

¹⁰ V rámci evropského sekuritizačního diskurzu můžeme slyšet jako synonymum pojem „no gone zone“

pod kontrolou těchto mechanismů, zatímco majoritní část populace je skrze diskurz sekuritizace a hrozeb normalizována (Bigo – Tsoukala 2008: 31).

4. 2. Neliberální diskurz v rámci prostoru České republiky

Významným diskurzivním polem, kde k projekci neliberálního diskurzu v evropském prostředí dochází, je pole „Migrace“ a „Islámu“. V českém politickém prostředí toto diskurzivní pole aktivovala zejména takzvaná „migrační krize“. Tento fenomén způsobil potřebu reaktivní činnosti takřka všech politických subjektů, od těch relevantních, až po ty zcela okrajové. Diskurzivní pole „Migrace“ či „Islámu“ však zasahovalo i do dalších polí – zejména pole: *„identity, náboženství, kultury nebo národa, či ekonomiky“* (Žúborová – Borárosová 2016; Krčál – Naxera 2017: 492). Po posledních volbách se stranický systém rozšířil o nové subjekty na úkor několika zavedených stran a celkově došlo k rapidnímu nárůstu stran v celém systému, což můžeme přičíst dlouhodobějšímu trendu proměny stranického systému a nástupu nových aktérů (Just – Charvát 2016).

Otázka migrace z islámských zemí je sice rámována skrze principy ohrožení (či ztráty identity), avšak paradoxem je, že jde o fenomén (migrace, jakož i vyznavačů islámu) naprosto marginální. *„V České republice tak došlo k paradoxnímu fenoménu, kdy od konce září 2017 připadalo na jednoho azylanta téměř 18 kandidátů“* (Krčál – Naxera 2017: 493). Migrace se tak stala jedním z podstatných volebních témat bez ohledu na skutečná čísla přichozích z islámských zemí, čímž se Česká republika zařadil po bok například Slovenska, či zemí bývalé NDR, *„kam v kontextu celého Německa míří nejméně migrantů, ovšem protiimigrační rétorika je zde nejsilnější“* (Novotný 2017; Krčál – Naxera 2017: 492-493). To souvisí s obecným trendem postupné nacionalizace stranických systémů, včetně toho českého (Maškarinec 2015; Krčál – Naxera 2017: 493).

Neliberální praktiky míří a priori proti garancím základních práv, dělbě moci a právnímu státu. Diskurz je směřován k ztotožňování demokracie s přímou demokracií. Stavění „vůle“ lidu nad principy dělby moci, právního státu či občanských svobod, je principem populistické formy diskurzu, který často implikuje prvky neliberálních praktik. Podle Heleny Hofmannové tyto apely navíc „těží“ z vývojové fáze tzv. „Lhostejné demokracie,“ která se vyznačuje pohrdáním vůči vztahu k fundamentálním hodnotám liberálního státu, využívající společenské apatie či limitů prvků přímé demokracie. Přímá demokracie je (skrže institut referenda) určitým ztělesněním „Antagonismu“, jelikož z povahy sobě vlastní obsahuje v rámci politik pouze dvě varianty: ANO či NE, čímž jsou vyloučeny alternativní možnosti či ochrana menšinových práv a zastoupení jejich názorů. Chybí zde případný konsenzus, či proces deliberace, který by hledal konsenzuální řešení založené na dialogu různých názorových stran (Hofmannová – Řepa 2018: 8).

Hofmannová kořeny „Lhostejné demokracie“ v České republice řadí zejména do 90. let minulého století - v rámci rozšíření tzv. neoliberálního ekonomického uspořádání a diskurzu delegitimizujícího roli občanské společnosti a veřejného prostoru. Tento diskurz má za vedlejší efekt rovněž delegitimaci alternativní sféry politického myšlení a zúžení rozsahu politického rozhodování na rozhodnutí legitimizovaná neoliberální diskurzivní logikou soukromého a tržního zájmu. Tyto kořeny devalvace občanské společnosti a veřejné sféry měly za důsledek rovněž diskurzivní připodobňování státu k soukromě právním korporacím a formu soukromé korporátní správy jako nejvhodnějšího modelu vládnutí. Všechny tyto procesy pak vytvořily příležitosti pro neliberální diskurzy stimulující lhostejnost – například skrže vůli lidu v rámci přímé demokracie, která staví legitimitu konkrétní „vůle lidu“ nad právní stát a občanská a lidská práva (Hofmannová – Řepa 2018: 9).

Hofmannová dále mluví v rámci českého politického prostředí o posílení nových forem identitární politiky založené na dlouhé tradici evropských nacionalismů - zneužívající prizmatem liberální demokracie otázky uchování

kulturní identity. S těmito fenomény přichází zcela nová antiliberální dynamika, jež má za důsledek konstrukci anti-individuálního pojetí jednotlivců a jejich politické konceptualizace prostřednictvím vnějších kolektivních kritérií za hranici občanství, které vedou k vytváření identit, jež mají ospravedlnit destrukci modelu evropské liberální politiky. Tento diskurz je pak projektován navzdory široké národnostní, náboženské i etnické variabilitě současné západní civilizace. Diskurz implikuje konstrukci typizovaného nepřítele – „Migranta“, který je schopen ohrožit existenci příslušného společenství (Hofmannová – Řepa 2018: 10).

5. Diskurzivní analýza

Diskurzivní analýza, či analýza diskurzu *„je definována jako analýza jazykového jednání, mluveného i psaného, které přesahuje hranice jednotlivých vět. Zaměřuje se zejména na to, jak je význam konstruován a interpretován prostřednictvím jazyka používaného v různých sociálních situacích a kontextech“* (Hájek 2014: 125). Jde o relativizační přístup, jehož cílem je zmapovat procesy toho jak je struktura ve formě diskurzů vytvořena nebo změněna. V rámci analýzy lze rovněž zkoumat vztahy jednotlivých subjektů a jejich vzájemné interakce či pozice. Toho lze docílit skrze analýzu toho, jak vzniká artikulace a jak je reprodukována či transformována v konkrétní diskurzy (Jorgensen – Phillips 2002: 30). U praktikování diskurzivní analýzy se rovněž v mnoha případech používá jako nástroj dekonstrukce a kritická reflexe s cílem zdůraznit diskurzivní důsledky pro význam v konkrétní oblasti dané sociální práce. V rámci analýzy autor vychází z určitých pozic, které implikuje dané zvolené paradigma - například marxistické, feministické, atp. Foucault přišel s interpretací role diskurzivní analýzy jako nástroje sloužícího k přehodnocení některých předpokladů a narativů sociální reality. Diskurzivní analýza pak měla posloužit jako vědecký podklad k možné sociální změně, což ostatně dále rozšiřuje jak Laclau a Mouffe, tak přístup kritické diskurzivní analýzy (Garrity 2010: 195-196).

Stephanie Taylor nastiňuje čtyři obecné přístupy v rámci analýzy diskurzu. Prvním je analýza jazyka jakožto systému, druhým je analýza jazyka coby formy interakce. Třetím přístupem je analýza diskurzu jako jevu nebo aktivity analyzované skrze jazyk či text. Jako čtvrtý přístup Taylor definuje analýzu diskurzu jako oblasti zájmu v širším sociálním či kulturním procesu. Poslední přístup pak zkoumá konsekvence diskurzu v rámci sociální reakce či efektu. Taylor zároveň poznamenává, že hranice těchto přístupů nejsou striktně odděleny, jde o určité možné „ideáltypy“ toho, jak k diskurzivní analýze lze přistupovat. Taylor nicméně poukazuje na to, že tyto metodologické rozdíly naznačují významné rozdíly v epistemologických kořenech jednotlivých přístupů (Garrity 2010: 194 – 195; Taylor 2001: 5-17). Podle Charlese Antakiho spočívá hlavní cíl diskurzivní analýzy v odhalení „tzv. interpretačních repertoárů diskurzů, nebo ideologie v závislosti na typu diskurzivní analýzy,“ významnou roli tedy hraje konkrétní teoretický rámec, konkrétní postupy diskurzivní analýzy jsou tudíž podle Antakiho vždy jedinečné právě v závislosti na typu analýzy (Vašát 2008: 101).

Laclau s Mouffe pojmají funkci diskurzivní analýzy jako nástroje pro odhalení skrytých významů a procesů. Hlavním nástrojem je „Dekonstrukce,“ prostřednictvím níž se analýza zaměřuje na konkrétní struktury. Dále poukazuje na to, že mocenské struktury kdekoli na světě jsou výsledkem politického procesu se sociálními konsekvencemi. Jako příklad uvádí možnost zkoumání diskurzu vnímání imigrantů a zločinnosti. Diskurzivní analýza se v tomto případě může zaměřovat na to, jak a kým byla tato diskurzivní vazba zaváděna a jaké má důsledky pro samotné imigranty (Jorgensen – Phillips 2002: 48-49).

Jorgensenová s Phillipsovou uvádějí několik možných aplikací diskurzivní analýzy. Předmětem diskurzu může být například konstrukce národních identit. Diskurzivní analýza může být také vhodným nástrojem k odhalování konstrukcí odborných znalostí v masmédiích, jako ideální zacílení diskurzivní analýzy uvádějí rovněž diskurzivní analýzu ve vztahu k moci a demokracii. Zmiňují se o analýze konstruování nároků na odborné znalosti či jejich zpochybňování.

Analýzu vnímají jako nástroj ke studiu toho jak je vědění chápáno a zpochybňováno či pojímáno jako neměnné. Zmiňují také analýzu boje mezi jednotlivými diskurzy, které představují různé způsoby porozumění aspektům světa a vytváření různých odlišností jejich původců - například konstrukce „experta nebo „laika“ (Jorgensen – Phillips 2002: 2- 3).

Pro potřeby své analýzy a vlastního vnímání účelu diskurzivní analýzy se přikláním ke koncepci Ernesta Laclaua a Chantal Mouffe. Diskurzivní analýzu beru jako sociálně-vědní „nástroj,“ jež má sloužit k odhalení diskurzivních procesů a strategií aktérů, kteří skrze ně požadují participaci na výkonu moci. Diskurzivní analýza by proto měla sloužit jako prostředek pro jejich odhalení, interpretaci a rozklíčování, čímž má přispět ke zkvalitnění veřejné debaty o agendách, tématech a objektech, jež příslušným diskurzům podléhají.

5. 1. Vlastní vymezení diskurzu pro analytickou část práce

Diskurz ve své analýze pojímám jako soubor praktik, které přesahují pouhý lingvistický rozměr tím, že determinují sociální interpretaci určitých fenoménů, či konkrétních subjektů. Ve vztahu k moci pojímám diskurz obdobně jako Michel Foucault - chápu jej jako soubor praktik, které jsou konstituovány s cílem tvorby kategorií a schémat pojetí sociální reality ve snaze o ustanovení a ukotvení mocenských vztahů ve společnosti. Diskurz je sadou strategií v podobě mýtů, narativů a konstrukcí jevů sociální reality (například v podobě „Antagonismů“), které formují naše vnímání společnosti, politiky, relevantních globálních i lokálních problémů, společenských výzev a otázek, jež jsou v daném prostoru relevantní a legitimní pro potřeby společenské debaty. S Ernestem Laclauem a Chantal Mouffe sdílím náhled na diskurz v tom smyslu, že jej nechápu jako uzavřený objekt, ale jako objekt neustále se měnící v závislosti na kontaktu a konfrontaci s jinými diskurzy. Přívlastek „neliberální“ obdobně jako Zakaria nevnímám v rovině socio-ekonomické, nýbrž v rovině nabourávání koncepce ústavních limitů, práv a svobod. Pro diskurzivní praxi pak chápu jako důležitou součást tvorby „Antagonistických pozic“ tvorbu „Identit“ jednotlivých

„Subjektů.“ Jako „Subjekt“ pojmám konkrétní aktéry diskurzivních mechanismů a strategií: například „Migrant“, „Elita“, „Pracující“ atd. Výsledkem formování pozičních vztahů jednotlivých „Subjektů,“ skrze formování „Antagonismů,“ je pak forma „Antagonistického diskurzu“, kdy dochází k totalitizování a objektivizaci těchto vztahů. Rozlišuji rovněž „Populistický diskurz“, který chápu jako diskurz, jež implikuje logiku nutné společenské, či politické změny (ve své práci budu rozlišovat i pravicový a levicový populismus – viz kapitola 3. 3.). „Diskurzivní pole“ chápu jako terén, skrze který dochází k objektivizaci reality, tedy terén který předchází rétorickým konstrukcím a vztahům skrze strukturování příslušného „Diskurzivního pole“. Ve své analýze budu také zvýšenou pozornost věnovat „Plovoucím označením,“ které skrze procesy „Verbalizace totality“ fixují význam k určitým vágním pojmům a dávají jim konkrétní konotace (Laclau 2007: 107-118).

Neliberální diskurz zahrnuje specifické vyobrazení migrace jako ztotožnění pro jednoznačné existenciální ohrožení civilizace, skrze konstrukci migrantů, jakožto ohrožení pro exkluzivní pojetí „Národa“ a konstrukce „Islámu“, jakož principu, který je v přímé kontrapozici vůči „Evropské civilizaci“ či „Českému národu“ (Hofmannová – Řepa 2018: 10). Diskurz pokládám rovněž za neliberální, pokud obsahuje sekuritizační étos, pro skupiny, které nespádají do diskurzivní konstrukce identity národa či komunity - a jsou tak diskurzivně pojmány dehumanizovaně jakožto „cizorodé elementy“ ohrožující integritu a principy dané společnosti a explicitně tak vyjadřuje kvalitativní hodnocení mezi jednotlivými etniky z pohledu „My“ versus „Oni.“ Jako neliberální diskurz budu rovněž hodnotit projevy „Ban-optikon dipozitivu“, který diskurzivně exkluduje určitou část populace ve jménu předcházení „hrozbám,“ či možné budoucí radikalizaci. U tohoto principu budu rozpoznávat konkrétní apely na omezení určitých práv ve jménu těchto „preventivních“ opatření (Bigo – Tsoukala 2008: 20). Věnovat se budu také formě neliberálního nacionalistického diskurzu konstituujícího „Národní“ hodnoty jakožto nezpochybnitelnou skutečnost (nepřipouštějíc její relativizaci) danou přirozenými predispozicemi jednotlivých národnostních skupin (Herzfeld 1997: 47; Özkrimili 2000: 32-33).

Neliberální diskurz rovněž pojmám jako diskurz, jež nadřazuje projev vůle „Lidu“ nad přirozené limity demokratického systému, jež souvisí s ignorací nutnosti existence limitace moci, jejího oddělení, názorové plurality, ochrany menšin a menšinových názorů, či potírání existence a funkce veřejnoprávní platformy médií, univerzit a neziskových organizací (a delegitimizace jejich role). Půjde tak například o nadřazování projevů „přímé demokracie“ nad ústavní a právní limity demokratického státu. Jako neliberální diskurzivní strategie rovněž pojmám v diskurzivním omezování svobody slova či vyznání.

Významným činitelem pro rozvoj „anti-establišmentového“ diskurzu byl postupný konsenzuální přechod z takzvaného konceptu „Welfare state“¹¹ na paradigma neoliberálního diskurzu. Ve společnostech, kde byl přijat koncept „Welfare state“ jako konsenzuální koncept, bylo potřeba tento princip delegitimizovat skrze diferenční logiku, která obsahovala prizmata, jež by se vůči této logice vymezila. Tento diskurz měl kvůli tendenčním snahám o vymezení se vůči paradigmatům „Welfare state“ skrze přijetí tržní logiky, jakožto logiky spásonosné a ultimativní na všechny sféry společnosti (Laclau 2007: 78-79). Tuto logiku můžeme identifikovat jako jistou předzvěst konstrukce kategorie „Parazitů,“ či „Příživníků,“ kteří brání společenskému pokroku a využívají sociální systém. Narativy takto směřované pak můžeme identifikovat například s fenomény migrace jako neliberální diskurz, jelikož tuto logiku staví na etnickém, rasovém, či jiném diskriminačním principu. Historicky je tento diskurz patrný například v době nástupu Margaret Thatcherové, kdy v rámci „dosluhujícího“ konceptu britského „Welfare state“ identifikovala „Parazity“ sociálního zabezpečení a následně utvořila „jednu z nejagresivnějších forem diskurzu sociálního rozdělení v současné britské společnosti“ (Laclau 2007: 79).

---

¹¹ Welfare state je koncepce vlády, ve které stát hraje klíčovou roli při ochraně a podpoře hospodářského a sociálního blahobytu svých občanů. Svůj název odvozuje ze spojení – „well being“, tedy blahobytu (Zudová-Lešková – Voráček 2014: 12).

6. Analýza neliberálního diskurzu u českých politických stran

Jako jednotící znak diskurzivních strategií současných stran a hnutí zastoupených v poslanecké sněmovně, můžeme identifikovat hojnou tvorbu „Antagonismů“ - tedy konstrukcí protichůdných vztahů mezi subjekty ve společnosti. Tyto konstrukce jsou pak logicky intenzivnější zejména v předvolební programatice stran a hnutí. „Diferenční pozice“ však u většiny stran nejsou tvořeny za cílem tvorby neliberálních praktik, jako spíše za cílem oslovit příslušnou skupinu v závislosti na širším ideovém konceptu daného strany. Tento diskurz pak mnohdy obsahuje formu „anti-establishmentového“ étosu, založeného na určité formě „nabourání“ dosavadních elitních struktur. Tyto struktury často mají podobu buď tradičních stran - jako v případě diskurzivních strategií hnutí ANO, která definuje současný systém jako „Korupční“ či „Kmotrovský.“ Obdobnou rétoriku jako hnutí ANO pak užívá i hnutí SPD či Pirátská strana, kteří jej definují jako sloužící „politickým trafikám“ - v případě Pirátské strany, nebo „kmotrovských mafií“ - v případě SPD. Tvorba „Antagonismů“ bývá často utvářena i ve formě globálních, nadnárodních „Elit“, například v podobě antagonizace nadnárodních korporací (ČSSD; Piráti): *Pracovitost českých občanů nemůže vést k tomu, že budeme jen levnou evropskou montovnou. Nemůžeme jen čekat, až naši práci ocení firmy se sídly v zahraničí* (ČSSD 2017), či Evropské unie (Hnutí SPD; ODS), což lze demonstrovat na výroku Václava Klause mladšího: *„Nedemokratická Evropská unie je pro mě větší hrozbou než 3 tisíce kilometrů vzdálené Rusko“* (Newton media 2019).

Dalším jednotícím rysem, který je přítomný napříč politickými stranami, je fenomén sekuritizace. Jistou anomálií je v tomto případě pouze Pirátská strana, která naopak obecný diskurz staví na určitém druhu „desekuritizačního“ étosu, který apeluje na omezení dohledu státu. Sekuritizační étos apelující na zvyšování bezpečnostních opatření nutno říci využívá také zcela marginálně hnutí STAN, které tuto formu diskurzu akcentuje pouze v jedné větě předvolebního programu (v podobě zavedení základního výcviku obrany pro školy).

Součástí řady diskurzivních strategií je rovněž určitá forma implementace přímé demokracie (téměř výhradně v podobě institutu referenda), avšak jen v případě hnutí SPD vykazuje tento diskurz neliberální způsoby praktik. Hnutí SPD totiž princip přímé demokracie nadřazuje nad limitace právního systému a nadřazuje jej nad demokratické limity. Navíc zmíněné hnutí vykazuje neliberální diskurz u všech stanovených kritérií, přičemž nejpatrnější je to u konstrukce „Antagonismu“ napříč společenskými skupinami. „Antagonismy“ hnutí konstruuje na vztahu náboženském, etnickém či civilizačním principu: *„Proto já říkám, a sám víte, že jsem byl jediný politik, kdo už na to 5 let upozorňuje, že tady hrozí migrační vlna, že tady hrozí příchod i nepřizpůsobivých islámských migrantů a já říkám, že jediným řešením je nulová tolerance této migrace“* (Newton media 2019). U těchto kategorií ostatně často dochází k synkrezi jejich užívání a tak tvoří jistý jednotný homogenní celek atributů, se kterými hnutí ve svém populistickém diskurzu libovolně pracuje.

6. 1. Diskurzivní analýza hnutí ANO

Hnutí ANO se na poli české politiky pohybuje od roku 2011. Navzdory tomu, že se jedná o „hnutí“, které se prezentuje jako politická platforma vzniklá zespodu (viz název hnutí: Aliance nespokojených občanů), jde o velice personalizovanou stranu, která opírá téměř veškerou svou marketingovou prezentaci o leadera Andreje Babiše (Newton media 2019). *„Hnutí ve všech ohledech naplňuje atributy politické strany podnikatelského typu“* (Krčál – Naxera 2018: 499; Kopeček 2016).

Diskurzivní strategie spočívají především v tvorbě „Antagonismů“, založených na „Diferenčních pozicích“ „Tradičních stran“ a „Nespokojených občanů“, ale i exkluzivity „Národa“ a konstrukce nekompatibility „Imigrantů“ s českým sociálním a civilizačním prostředím. Skrze mechanismy „Plovoucích označení“ hnutí naplňuje současný systém významem „Kmotrovského“ režimu, jež správně neplní svou funkci správy věcí veřejných. Hnutí ANO se pak skrze

diskurzivní verbalizaci pasuje do role jistého „agregátora,“ který je mluvčím kategorie „Nespokojených občanů.“ *Naše hnutí vzniklo jako protest proti korupci tradičních politických stran, které si hrály na levici a pravici. Proti tomu, že kmotři a lobbisti řídili zemi přes milenku premiéra. Proti tomu, že politici utahovali lidem opasky, zatímco církvím odklepli restituce předražené o 54 miliard (ANO 2017).*

Strana se vymezuje vůči pravo-levému politickému štěpení a diskurzivně utváří obraz toho, že jde o přežití schéma politického systému, jež je ve skutečnosti irelevantní vzhledem k tomu, že strany dávno neplní svoji funkci. Diskurz je rovněž totalizován skrze populistické formace evokující logiku nutné politické změny aktuálního systému, kterému je přisuzován vedle označení „Kmotrovský“ rovněž „Plovoucí označení“ „Korupční“ a který již překročil únosnou mez. *„Není to něco naprosto šíleného? Vidíte, a to jsme v tom žili... jak dlouho? 29 let. V roce 1989 jsme doufali, a ještě dlouho si pak mysleli, že se nesnesitelného korupčního systému konečně zbavíme. Nevyšlo to. Bojujeme s ním dodnes. Bohužel“ (ANO 2017).* „Tradiční politici“ jsou charakterizováni jako nositelé „Korupčního“ systému a rovněž jeho obhájcem, kdy chtějí tento „Zkorumpovaný“ a občany nehájící systém zachovat. Hnutí ANO se pak situuje do pozice těch, kteří jsou logicky v nelibosti těchto stran, a proto se je snaží za každou cenu zlikvidovat. Výraznou roli přitom sehrávají média, která jsou v rámci diskurzivní logiky hnutí a jejich představitelů rámována jako jistí „posluhovači“ tohoto systému. Tento diskurz často spěje až do jistého „sektářského“ étosu, prezentujícího Andreje Babiše jako jistou „vyvolenou“ osobnost, která je poháněna čistým altruismem a která má změnit stávající stav věcí veřejných. *Proč myslíte, že Babišovi dalo více jak 30 % lidí důvěru? Z politiků vyhrál absolutně přes čáru. Ostatní za ním zůstali o parník. Z jakého důvodu? Proč si myslíte? (Newton media 2019).*

V rámci diskurzu jsou s konstrukcí „Tradičních politiků“ často ztotožňována i média, která v diskurzivních formacích slouží k jejich prospěchu. Antagonistická konstrukce tak bývá často obdobná jako předchozí konstrukce

(jde tedy o antagonistické vztahy „Tradiční politici“ a „Média“ versus „Občané“). Tento vztah lze vhodně demonstrovat na prohlášení: *Média něco říkají, ale co je z toho pravda? V klidu druhéj den to popřou to, co řekli včera. V novinách něco napíšou ...* (Newton media 2019). Tuto strategii lze chápat i v intencích hlubších souvislostí spojených s výroky Andreje Babiše ohledně legitimizace skoupení mediálního domu Mafra, kdy uvedl, že *„Média koupil, aby o něm psala pravdu“* (Česká televize 2015). Tento obranný diskurz v rámci vnitřní logiky hnutí nabírá i transnacionální rozměr. V rámci analyzovaného korpusu dat jsem tento globální diskurz „spiknutí“ proti hnutí ANO identifikoval ve dvou rovinách. První rovina se týká devalvace rozhodnutí Nejvyššího slovenského soudu, který rozhodl, že Andrej Babiš byl agentem STB. Druhý se pak týká vyšetřování Evropské komise ve věci čerpání dotací pro podnik Agrofert. Diskurz spiknutí je nadřazován nad rozsudek slovenského soudu či evropských institucí: *„Jiří Bláha (ANO): Jestli byl komunista, tak byl komunista, jestli byl podezřelý, dokázal mu někdo, že pracoval s StB? Michael Kocáb: No slovenský soud ano. A to jako neplatí, jo? Jiří Bláha: Slovenský soud na základě čeho?“* (Newton media 2019). V případě Evropského soudu pak takto: *„Bylo to samozřejmě v době, kdy, a víte, že se vlastně ta atmosféra Antibabiš přes české europoslance přenesla i nebo ten program Antibabiš přenesl i do europarlamentu a my jsme od začátku jasně říkali, že pro nás v této věci je partnerem Evropská komise, protože ta je rozhodující“* (Newton media 2019).

6. 1. 1. Tvorba Antagonismů hnutí ANO

Výraznou diskurzivní konstrukci hnutí ANO projektuje zejména skrze antagonizaci na zmíněné „Tradiční politiky“ a „Nespokojené občany.“ Jako personifikaci konstrukce „Tradičního politika“ hnutí užívá například Bohuslava Sobotku. Ten je v programatice strany vyobrazen jako nečestný koaliční partner (v návaznosti na předchozí spolupráci obou stran v rámci vládní koalice v letech 2013-2017). *...ten se nám nakonec odvděčil tím, že naše hnutí začal permanentně špinit a ze mě udělal svého osobního nepřítele, kterého je potřeba zničit.*

Například prvním zákonem v této zemi, namířeným proti konkrétnímu politikovi, jistě si pamatujete na Lex Babiš. A pak mě vyhodil z vlády. Ve snu mě nenapadlo, že premiér obětuje reputaci a práci úspěšného a celkem populárního kabinetu jen pro to, aby mě očernil a pokusil se tím zlepšit své straně klesající preference (ANO 2017).

Hnutí ANO označuje, že v rámci antagonistického bloku tradičních politických stran panuje jasné spiknutí vůči „reformistickým“ tendencím, jež chce přinášet hnutí ANO. Strategie tak směřují k devalvaci pravo-levé ideologické škály a směšování jednotlivých stran dohromady, nezávislé na jejich ideové pozici. *Přitom nám nikdy nešlo o nic jiného, než aby ekonomika rostla, stát neplatil zbytečně za předražené zakázky, aby se rychle stavěly dálnice a efektivně a transparentně fungovalo zdravotnictví, a aby začala fungovat justice. Místo společné práce pro lidi jsme se ale od našich koaličních partnerů dočkali spíš podrazů, třeba když se nám za zády domlouvali se svými starými známými v opozici, jen aby zmírnili zdanění hazardu nebo ochromili boj proti korupci reformou policie (ANO 2017).* Diskurz tak cílí na praktiky „catch all“ strategie skrze „anti-establishmentovou“ mobilizaci napříč politickým spektrem. ANO se pasuje do diskurzivní role všeobjímajícího, spásonosného hnutí, jež zastupuje zájmy všech, kteří jsou s aktuálním stavem obsahové stránky politiky nespokojeni a považují ho za neúnosný. *Víme, že vládu ve skutečnosti neřídí premiér, ale nejrůznější zákulisní skupiny, lobbisté a poradci. Zkuste si na internetu dohledat jména Radek Pokorný nebo Miloš Růžička. Možná pak zjistíte, kdo tady skutečně tahá za nitky. V tom se ČSSD od ODS příliš neliší. Zažili jsme, jak mezi sebou jednotlivá ministerstva soupeří a důležité návrhy zákonů schválně různými byrokratickými figly zdržují. Ale vlastně jsem za všechny zkušenosti, i ty negativní, celkem rád. Teď už tak naivní nebudeme, to vám slibuji (ANO 2017).*

Diskurzivní antagonismus je hnutím konstruován i z hlediska pohledu na právní systém České republiky. Konstrukce spočívá v tom, že právní systém je diskurzivně utvářen tak, že funguje pro advokáty a soudce, nikoli pro „spořádané“ občany. Diskurzivní konstrukce toho, že institut spravedlnosti je

privatizován jeho vykonavateli a neslouží ku prospěchu občanů – zde jde o populistickou konstrukci, kdy se „obyčejný“ občan nedomůže svých práv. Není ovšem explicitně řečeno jak toho docílit, což je ostatně obecným, širším činitelem diskurzivních praktik hnutí ANO ve vícero směrech. *„A konečně, pro důvěru občanů ve stát je klíčová spravedlnost. Soudy tu nesmějí být pro soudce a advokáty, ale pro občany. Zasadíme se o zrychlení nekonečných soudních stání a o vymahatelnost práva. Od soudů nesmějí s úsměvem na rtech odcházet šibalové, zatímco spořádání občané se nemohou dovolat spravedlnosti. A soudní procesy se nesmí táhnout neuvěřitelných 10 nebo 15 let. Rychlost a vymahatelnost práva je to, co naše země potřebuje. Dokončíme ratifikační proces Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením podpisem Opčního protokolu“* (ANO 2017).

Hnutí užívá tvorbu antagonismů i v rámci diskurzivního pole „Migrace,“ jakož i skrze konstrukci necivilizovanosti a nekompatibility imigrantů z odlišného kulturně-civilizačního prostředí s evropskou „civilizovaností.“ Migraci pak dává i do přímé souvislosti s terorismem, který může ohrozit „Identitu“ českého národa. Diskurz tak obsahuje prvky morální paniky a sekuritizačního étosu - zdůrazňujíc nutnost udržení národní integrity, která je definována skrze atributy kultury a civilizace. Subjekt ohrožení ale často bývá spojován i s atributy náboženství – konkrétně islámu. *„Já jsem v tý Sýrii opravdu jako tři roky žila. Myslím si stejné to, co tady říkal pan kolega – opravdu pan odborník na arabský svět. Ono to opravdu není tak jednoduché přesídlit sem děti z jiné kultury, s jinou mentalitou. Oni jsou teď v Řecku, ale víte sama dobře, mluvíte tady pořád o Syřanech a Syřani jsou opravdu trošku jinak založení. Jinak vnímají svůj svět“* (Newton media 2019). Tyto strategie směřují ke konstrukci nutnosti oddělování kultur a udržení jejich exkluzivity. Jde o širší strategie, které jsou motivovány všeobecně odmítavým postojem vůči integraci populace z Blízkého východu v rámci české společnosti, přičemž odlišnost mentalit rámuje hnutí ANO zejména na náboženském principu: *Už jenom třeba ta víra je prostě úplně jiná a nebudeme si nalhávat, že není“* (Newton media 2019). Jde o jistou „lehčí“ formu diskurzivních narativů založených na stereotypizaci „kulturních odlišností“, který provádí například hnutí SPD. Diskurz ANO prezentuje stejný

významový obsah, avšak v méně expresivní formě, což je do značné míry motivováno širšími „catch all“ strategiemi a povahou sebe prezentace hnutí ANO, kdy přímo subjekty SPD a KSČM formuje jako aktéry, kteří stojí na okraji politického spektra a utváří je jako jistým způsobem „extremistické“ strany: *„My nikdy a to opravdu nikdy nepočítáme s tím, že bychom vytvořili koaliční vládu s komunisty, ani s SPD. A jenom jsme požádali, začali jednat o toleranci menšinové vlády. Pan Babiš asi deset minut po tom, co skončily volby, začaly být jasné výsledky, v říjnu 2013, pardon 17, říkal, že by byl nejšťastnější, kdyby se nám podařilo udělat dvoukoalici s ODS“* (Newton media 2019).

6. 1. 2. Populistická logika a personalizovaný étos hnutí ANO

Hnutí se vyznačuje populistickou logikou z hlediska ekvivalentní identifikace Andreje Babiše jako rovného mezi ostatními členy hnutí a rovněž logikou apelující na nutnou změnu stávajícího politického systému. Andrej Babiš se prezentuje jako jeden z občanů, který je nespokojen a znechucen stavem správy věcí veřejných. Konstrukce jeho postavení v rámci hierarchie je zcela stěžejní pro diskurzivní strategie hnutí, kdy je Andrej Babiš prezentován na formální úrovni jako rovný mezi rovnými. Uvnitř ANO však panuje de facto absolutní servilita a loajalita vůči jeho „vůdčí“ pozici v čele hnutí, skrze kterou zároveň subjekt čerpá svoji identitu^{12 13}.

Jednotícím znakem v rámci identity hnutí je onen element „nespokojenosti.“ Tyto znaky definuje Ernesto Laclau jako přímé znaky populistické logiky (Laclau 2007: 62). Zmíněná logika se projevuje zejména skrze identický diskurz obhajoby působení Andreje Babiše v politice po tom, co začal být trestně stíhán, či byla zveřejněna reportáž serveru Seznam Zprávy o únosu jeho syna na Krym. Teoretici Akkermann, Mudde a Zaslove hovoří o tom, že teorie populismu mají jako určitý definiční znak paradox a jistý protimluv

---

¹² Andrej Babiš získal 86,5 % hlasů při poslední volbě předsedy na celostátním sněmu v únoru 2019 (iRozhlas 2019a)

¹³ Na celostátním sněmu v roce 2017 byly navíc předsedovi rozšířeny pravomoci, kdy může zasahovat do oblastních organizací hnutí, kandidátek a vznik či zánik členství (Hlídací pes 2017)

v rámci diskurzivních praktik populistických subjektů. Tyto subjekty podle zmíněných autorů sice volají po nutnosti přímé demokracie a rovnosti napříč stranou či hnutím, ale paradoxně jde o centralizované a personalizované subjekty, které jsou pod vedením „charismatických“ vůdců, stojících jasně v čele hierarchie hnutí či strany (Akkerman – Mudde – Zaslove 2013: 1326). Tyto definiční atributy hnutí ANO v rámci diskurzivních strategií jasně naplňuje. Lze to demonstrovat zejména z datového korpusu mediálních prezentací hnutí, kde ve většině případů rezonovalo jméno předsedy hnutí Andreje Babiše a v rámci diskuzních pořadů byla často akcentována témata spojená s jeho kauzami. Diskurz ostatních členů hnutí vykazoval obdobnou logiku legitimizace jeho mocenské pozice premiéra, jako v případě obhajoby samotného Andreje Babiše (Newton media 2019). Tato logika spočívá v konstrukci „falešných“ obvinění vůči jeho osobě a také konstrukci argumentů zpochybňující jeho působení na postu premiéra. Tyto tendence pak diskurzivní strategie utváří jako jisté „revizionistické“ snahy aktérů „Kmotrovského“ režimu zabránit započatým reformám, které chce hnutí ANO prosadit. Přičemž jako ztělesnění oněch stávajících chapadel „Kmotrovského systému“ hnutí konstruuje tzv. zákon „lex Babiš“¹⁴, který v mediálních prezentacích i v rámci zkoumaného období výrazně rezonoval a který posléze rámovali členové hnutí i Andrej Babiš do spojitosti se zprávou OLAF o zneužití dotací Evropské unie. Mezi těmito kauzami formovali zástupci hnutí konstrukci souvislosti a naplňovali je významy politické „Kampaně“ „Tradičních politiků“: *„No samozřejmě, mě udali do Evropské unie, oni poškozují Českou republiku, oni chtějí, aby Evropa dostala dotace do ČR, přitom je to nesmysl, není na to žádný důvod, já jsem splnil zákonnou povinnost, zbavil jsem se firmy, byl tady Lex Babiš, všichni se na to těšili, potom, když to dopadlo na starosty, tak to byl velký problém, takže oni všichni a mě to mrzí hlavně u Pirátů, protože oni jsou nová politická síla, ale oni jsou úplně stejní, jak ty tradiční demokratické strany v historii, takže oni vsadili na rétoriku proti*

---

¹⁴ Tedy zákon o střetu zájmů, který omezuje podnikání členů vlády, firmy ministrů se tak už nemohou ucházet o veřejné zakázky, investiční pobídky a nenárokové dotace (iRozhlas 2017)

Babiš, oni jsou ochotní poškozovat Českou republiku jenom kvůli Babišovi a to dělají a je to nesmysl“ (Newton media 2019).

Tento étos nespravedlnosti vůči Andreji Babišovi byl viditelný u všech aktérů, kteří se v rámci hnutí ke kauzám vyjadřovali: *No, tak my si můžeme říct, ano, je trestně stíhaný, ale to se můžeme domluvit spolu tedy třeba s kolegou, že na vás něco ušijem a budete trestně stíhaná třeba i vy, že jo. Ono to je hrozně složité, jo. Ty věci pojmenovat, pojmenovat a dokázat, je něco jinýho, jo. To znamená, že dneska ta politika vstupuje do role, že vlastně si vymýšlíme některý věci jenom proto, ty příběhy, abysme toho konkrétně zastavili. Abysme zastavili (Newton media 2019). Diskurzivně pak skrze obhajobu jeho pozice v čele vlády dochází až k ztotožňování jeho osoby se samotným hnutím: *Proč myslíte, že Babišovi dalo více jak 30 % lidí důvěru? Z politiků vyhrál absolutně přes čáru. Ostatní za ním zůstali o parník. (Newton media 2019).* Tento étos obsahující jistý konspirační apel je nejčastěji vyjádřen skrze kategorie tzv. „Politikaření“, což hnutí utváří jako jistý nástroj „Tradičních stran“, k odstavení hnutí ANO a zabránění implementace jejich reformačních snah: *„Už jsem to říkal na začátku, kauza Čapí hnízdo existovala už před volbami, které byly, myslím si, že by se nic zásadního z hlediska kauzy nezměnilo, změnil se možná přístup lidí, kteří jsou opravdu unavení tím, že politici devadesát procent času tráví těmito debatami, než bychom řešili věcná témata (Newton media 2019).* Dochází tak k jasné delegitimizaci kauz spojených s osobou Andreje Babiše na pouhý komplot snah mediálních kampaní.*

Diskurzivní rámování protestů a demonstrací vůči působení Andreje Babiše je konstruováno jako důsledek indoktrinace propagandy předešlých „Kmotrovských“ struktur, kterou potom reprodukují zejména média: *Ale vy říkáte věc, kterou o který nezlobte se, o který to akorát čtete v novinách, ale vůbec netušíte, co je vzadu. To vzadu je přece oslabení toho Babiše. Oslabení toho ANO, protože samozřejmě je to nejsilnější osobnost ANO, to my samozřejmě víme. A co byste udělal, kdybyste měl tu moc těch, který prohráli ty volby? No oslabil byste toho Babiše a co byste říkal tomu ANO? Zbavte se toho Babiše, my*

s váma půjdem. No, právě proto, aby tam toho silnýho Babiše, ktorej ....“
(Newton media 2019).

Pro hnutí ANO je podstatná diskurzivní sebe prezentace - zhmotňování sebe sama jako hnutí zastupující zájmy široké části populace, sloužícího k důležité kvalitativní změně politiky, čemuž podléhá i „Plovoucí označení“ sebe prezentace. Hnutí se označuje jako subjekt, který nemá s politikou žádné dočinění. Situuje se do aktéra, který stojí mimo ni, a utváří se zároveň jako subjekt, který se nechce účastnit jejich „špinavých her“ - diskurzivně vyjádřených jako „Politikaření.“ Diskurz legitimizuje účast v politice z logiky nutné společenské změny v její kvalitativní formě, což je esence populistického diskurzu, tak jak ho vnímá Ernesto Laclau. Jde o nejzákladnější podstatu, ve které je populismus ztotožňován se specifickou logikou „implikující nutnost změny“ (Laclau 2007: 117-128).

Hnutí obhajuje svou participaci v politice tak, že jde do voleb s pragmatickým avšak vizionářským posláním změnit stávající systém správy věcí veřejných – která začala být dle verbalizace sociální totality optikou diskurzivních praktik ANO ovládána stranickými mašinériemi, jejichž pachtění po dosažení moci bylo nadřazováno nad samotnou elementární podstatu oné správy věcí veřejných. Zároveň však hnutí využívá diskurzivní „korporátní“ étos, který souvisí s marketingovými hesly „*vést stát jako firmu,*“ nebo „*jste akcionáři, kteří rozhodují o její budoucnosti*“ (ANO 2017). Skrze tuto konstrukci tak dochází k ztotožňování korporátní logiky s demokratickými principy státnosti: „*Chceme ukázat, že dokážeme být aktivní, hospodární a loajální zaměstnanci této skvělé rodinné firmy, která se jmenuje Česká republika, která patří vám. A po čtyřech letech jako akcionáři na valné hromadě rozhodnete, jestli jsme s ní nakládali efektivně a hospodárně. To je demokracie. Jestli a jak velkou sílu na to budeme mít, je už jen a jen na vás*“ (Newton media 2017).

6. 1. 3. Sekuritizační diskurz hnutí ANO

Diskurzivní strategie hnutí ANO směřují rovněž výrazným způsobem k sekuritizačnímu étosu, který programově vyzdvihuje bezpečnost na prvním místě svého předvolebního programu. Jde tak o jistý produkt bourdieovského „symbolického násilí,“ které zdůrazňuje vyhrocenou hrozbu globálního terorismu. Sekuritizace v podání ANO tak konstruuje tuto hrozbu jako objektivní a relevantní, a tudíž teoreticky postihující i Českou republiku. Tato konstrukce pak slouží jako precedens k posílení bezpečnostních opatření (Bourdieu 1991: 170-181).

Hnutí ANO diskurzivně využívá mediálního rámování a zvýrazňování terorismu jakožto produktu symbolického násilí, které je nastolováno agendou „mentality sledovanosti,“ s tímto zvýrazněním hnutí pracuje a téma pojímá jako stěžejní k politické reakci. Hnutí navíc spojuje hrozbu terorismu přímo s migrační krizí, která započala v roce 2015 a zdůrazňuje hrozbu ohrožení „Národní identity,“ čímž utváří jistý antagonismus „My“ – „Evropská civilizace“ versus „Oni“ – vše co je za hranicí této civilizace. Je potřeba proto tuto hranici střežit a nedopustit ohrožení její identity a integrity: *Ve světle nekončící migrační krize a teroristických útoků v Evropě je bezpečnost občanů prvořadá. Ochrana národní identity je pro nás prioritou. Chceme navyšovat peníze pro zpravodajské služby a na armádu na 2 procenta HDP s cílem mít 30 až 35 tisíc vojáků vybavených špičkovou technikou. Svoji bezpečnost také budeme hlasitě prosazovat v rámci Evropské unie a NATO. Musíme uzavřít vnější evropskou hranici, důsledně se bránit proti nelegální migraci, bojovat s pašeráky, a hlavně celou situaci řešit mimo evropský kontinent. To je nejen náš národní zájem, ale i zájem celé Evropy, za který musíme v Bruselu bojovat“ (ANO 2017).*

Tabulka č. 1: Neliberální diskurz hnutí ANO:

Tvorba Antagonismů	ANO
- „Tradiční politici“ x „Nespokojení občané“; „Korupční systém“ x „Spořádaný občan“	
Populistický diskurz	ANO
Sekuritizační étos	ANO
- konstrukce hrozeb: terorismus; ohrožení národní identity; migrační krize	
Neliberální diskurz	ANO
- pole diskurzivity: „Migrace“ (nekompatibilita kulturních identit)	
- subjekty diskurzu: „Imigranti“, „Muslimové“	
Centralizace moci	ANO
Nadřazování vůle lidu nad ústavní a právní limity demokracie	ANO
Diskurz omezování práv na základě příslušnosti k menšině	NE
Omezování veřejnoprávních médií či neziskových organizací	NE

Zpracováno autorem

Hnutí užívá neliberální diskurz na poli „Migrace“ a „Bezpečnosti“, kde poukazuje na nekompatibilitu integrace určitých kultur. Subjektem neliberálního diskurzu pak jsou „Imigranti“ a v užším významu „Muslimové“. Sekuritizační étos hnutí tak rovněž podléhá rovněž neliberálnímu diskurzu – ve smyslu ohrožení národní identity. Zároveň v mediálním diskurzu často nadřazuje vůli lidu nad ústavní a právní limity, obvykle v zájmu legitimizace Andreje Babiše v pozici premiéra. Strana se však v rámci zkoumaného datového korpusu nijak explicitně nevyslovovala pro odlišnou koncepci práv pro menšiny, či omezování veřejnoprávních médií nebo neziskových organizací. Hnutí však utváří jistý konspirační étos vůči obecné důvěře v média, která jsou často skrze „Plovoucí označení“ označována jako „kolaborující“ se stávajícím „Korupčním“ režimem, čímž je rovněž ustanovuje do svých „Diferenčních pozic“.

6. 2. Diskurzivní analýza Občanské demokratické strany

Občanská demokratická strana je středo-pravicovým uskupením, vzniklým na počátku 90. let, které bylo po mnoho let nejsilnější českou politickou stranou. Strana ale v důsledku řady skandálů zaznamenala prudký pokles popularity, byť se po posledních volbách z roku 2017 zařadila hned za vítězné hnutí ANO, stále se nepřiblížila ziskům z dřívějších volebních období (Krčál – Naxera 2018: 501; Kupka – Mocht'ák 2015).

Strategie strana utváří skrze utváření „Antagonismu“ vůči hnutí ANO. Tento „Antagonismus“ je nejčastěji definován nepřímo - projevuje se zejména skrze vymezování se vůči jednotlivým krokům tohoto hnutí. Zejména zákon o elektronické evidenci tržeb považuje ODS v programatice za jasné příkoří, které bylo učiněno podnikatelské a živnostnické sféře, skrze jejíž zastupování odvozuje strana ODS svou legitimitu a sebeidentifikaci. „Plovoucí označení“ tato strana utváří skrze posouvání se do pozic aktéra, který je vůdčí opoziční silou vůči nastupující hegemonizaci hnutí ANO v rámci stranického systému. O současné vládě hnutí ANO a ČSSD s podporou KSČM předseda občanských demokratů Petr Fiala hovoří jako „o polokomunistické vládě“ (Newton media 2019). ODS se tak skrze tyto formace „Plovoucí označení,“ snaží pasovat do role zásadního antagonistického protipólu vůči hnutí ANO a tím mobilizovat jeho odpůrce - stejně jako odpůrce faktu, že se na podpoře vlády podílela KSČM, kterou pojímá jako extremistický subjekt: *Sociální demokracie bude ta, pokud to tak dopadne, která se bude opírat spolu s hnutím ANO o hlasy komunistů, to je přece naprosto nepřijatelné. Politické extrémy jsou špatné a není prostě vůbec přijatelné, aby byly připuštěny k demokracii*“ (Newton media 2019).

ODS celý opoziční étos aplikuje na strohý diskurzivní projev, který má implikovat racionalistická stanoviska a systémové teze. Ten je patrný například v programatice strany skrze jednoduché kategorie: „zavedeme,“ či „zrušíme.“ Diskurz je tak šířen skrze logiku ekonomického pragmatismu, který je prezentován přes teze evokující racionalitu a řešení, která nemají komplikovat a zatěžovat systém ekonomických a daňových politik, ale naopak ho zjednodušit.

To souvisí zejména i se zformováním „Diferenční pozice“ vůči předchozí vládní koalici ČSSD, ANO a KDU-ČSL, která optikou neoliberálního diskurzu ODS udělala mnoho nesystémových kroků zatěžujících ekonomický systém. ODS tak utváří jistý diskurzivní „étos“ spravedlivého malého státu, jež „nekomplikuje“ život podnikatelské sféry a nezasahuje do ekonomických a daňových sfér politik. Mimo tyto antagonistické kompozice a „Plovoucí označení“ implikující „neoliberální“ funkci „neutrálního“ státu, zdůrazňují tržní logiku i na neekonomické sféry politik a společnosti – jakožto logiku pragmatickou a racionální.

Strana identifikuje „neliberální“ extremistické síly v rámci nově se utvářejícího stranického systému – hnutí Svoboda a přímá demokracie a Komunistická strana Čech a Moravy. Hnutí SPD konstruuje jako: *„extrémní pravicovou stranu, která je postavena ryze na ekonomických základech...využívající populismus v nejhorších vrstvách“* (Newton media 2019). KSČM pak jako sílu, která může destabilizovat současnou liberální demokracii skrze *„budování socialismu“* (Newton media 2019). V mediálním diskurzu pak výrazně varuje před jejich participací na vládě. Jako jistou verzi „neliberální síly“ ODS rovněž utváří hnutí ANO. U něho zmiňuje jako neliberální „korporátní diskurz“ založený na servilitě členů vůči vedení Andreje Babiše: *Zanikla by demokracie, protože pokud tady jeden říká a vy všichni musíte hlasovat, tak jak velitel řekne a chce, aby tomu tak nebylo. Aby najednou se domluvil nějaký výrobní program a pak někdo vyráběl něco jiného. Tam to musí jet jedním směrem. Bud dělám rohlíky nebo pečú chleba a v případě té politiky je to tak, že se demokraticky vládne, to znamená, můžou ti, co mají jiný názor, ten názor vyjádřit svobodně podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. To je základní rozdíl... (Newton media 2019).* Jako důsledek spojení KSČM s hnutím ANO pak konstruuje budoucnost současného systému až do podoby *„putinovského či orbánovského“* režimu (Newton media 2019). Jde tak o zjevný paradox, jelikož argumentace ODS často implikuje právě neoliberální diskurz, který je výrazně tvořen formou agresivní rétoriky nadřazující tržní logiku nad ostatní principy.

Navíc v diskurzu Václava Klause mladšího lze definovat některé jednotící rysy s diskurzem hnutí SPD, které strana definuje jakožto extremistické hnutí.

6. 2. 2. Sekuritizace migrace v diskurzu Občanské demokratické strany

ODS ve svých diskurzivních strategiích užívá některé prvky sekuritizačního diskurzu - zejména ve vztahu k migraci a bezpečnosti. V programu například směřuje programové body o migraci s bezpečnostními hrozbami, stejně jako s uprchlickými kvótami, přičemž hned posléze hovoří o principech potírání kriminality (ODS 2017). Imigranty, tak dále selektuje na dvě diferencované skupiny - jisté pracovní „gastarbeitery“ a nijak nepotřebné „flákače,“ kteří chtějí zneužít sociální systém. *Odpovědnou a důslednou přistěhovaleckou politikou; je důležité ulehčovat podmínky vstupu těm cizincům, kteří mohou být přínosem, a naopak zpřísnovat podmínky těm, kteří nemají úctu k našim zákonům, hodnotám a zvykům a jde jim o zneužívání našeho sociálního systému“* (ODS 2017). Strana dále nedefinuje, na základě čeho by stavěla kritéria této difference. Právě v tomto případě lze identifikovat již zmíněný étos neoliberálního diskurzu, který definuje „Parazity,“ obdobně jako původní neoliberální diskurz Margaret Thatcherové (Laclau 2007: 79).

V mediální prezentaci se však strana zasazuje o zakomponování hodnotových parametrů do ústavy na základě civilizačního „klíče,“ který nebude nabourávat křesťansko-židovské tradice: *„Myslím si, ten nedostatek těch hodnot, dejme tomu, křesťansko-židovských, na které navazujeme, to, že to nemáme třeba například v nějakých mezinárodních právních normách, které by byly blízké nějaké ústavě, jako to mají jiné hodnotové ústavy, tak tohle je podle mě ten handicap a myslím si, že bychom si měli pokládat otázku, jakou Evropu chceme nechat našim dětem a našim vnukům?“* (Newton media 2019)

V otázkách migrace se výrazně profiluje zejména Václav Klaus mladší, který utváří diskurz existence cenzurních mechanismů vůči vyjadřování se k migraci (obdobně jako hnutí SPD). Klaus mladší se pak staví do role „obhájce“

svobody slova, který chce tyto cenzurní mechanismy odstranit: *„Bezpochyby a velice přitahuje, jde to ze stejných politických kruhů, jako jde útok na Maďarsko, vy to koneckonců znáte sami, jako televize Prima, protože vy jste byli dokonce nějak vyšetřováni, že nemáte objektivní zpravodajství o migraci, protože ty ostatní televize ze začátku vysílali takové to radostné, jak je tam lidé vítají, jak je všechno v pohodě“* (Newton media 2019). V programatice strana rovněž uvádí nutnost připravovat bezpečnostní složky na možné teroristické útoky: *„Zavedeme přípravu integrovaného záchranného systému na boj proti terorismu a projevům násilí a na řešení mimořádných událostí“* (ODS 2017).

6. 2. 1. Antagonismus vůči Evropské unii

Strana ve vztahu k Evropské unii deklaruje: *„nepatříme mezi naivní eurooptimisty ani mezi radikální euroskeptiky“* (ODS 2017). Z mediálních prezentací některých členů, například Václava Klause mladšího¹⁵, můžeme ale identifikovat přímočarý „Antagonismus“ vůči členství v Evropské unii a „Plovoucí označení“ ztotožňující Evropskou unii s nedemokratickou institucí: *„Nedemokratická Evropská unie je pro mě větší hrozbou než 3 tisíce kilometrů vzdálené Rusko,“* v jiném případě pak přirovnal její praktiky k praktikám totalitních režimů: *„To je prostě jejich svrchná věc a snaha ze shora, kdysi jsme to znali z Berlína, pak jsme to znali z Moskvy, teď to známe z Bruselu, je za to šikanovat je věc, kterou já odmítám, protože za pár let se to může stát nám. Čili já tam vnímám tu skupinu poslanců, která jsou i v parlamentu našem, která vždycky okamžitě vyskočí a srdceryvně hájí tu evropskou pozici, třeba proti zájmům České republiky. Čili já patřím k těm lidem, kteří to vidí zcela opačně a to jsem na Facebooku kritizoval“* (Newton media 2019).

V programatice redukuje ODS Evropskou unii na pouhý nástroj, který má sloužit k prosazování zájmů jednotlivých národů. Evropskou unii tak strana chápe jako nástroj k udržování národních identit a jejich partikulárních zájmů.

---

¹⁵ Václav Klaus mladší byl 16. března ze strany vyloučen, v rámci sledovaného období však byl plnohodnotným členem ODS (iRozhlas 2019b).

Strana legitimizuje členství v Evropské unii na čistě pragmatické linii argumentace: *„Členství v EU je geopoliticky i ekonomicky jedinou realistickou možností jak ukotvit naši exportně orientovanou zemi v politickém i ekonomickém prostředí evropského kontinentu. EU vnímáme především jako společenství členských států, které má sloužit k prosazování jejich národních zájmů. Evropská integrace není a nesmí být cílem sama o sobě“* (ODS 2017).

V rámci mediálních prezentací jsou postoje vůči roli a otázkám členství v Evropské unii napříč spektrem značně odlišné a nejednotné. V rámci diskurzu Václava Klause mladšího jsem například identifikoval ztotožňování Evropské unie s nedemokratickou institucí, která představuje hrozbu pro bezpečnost České republiky. Jeho vyjádření ale není nijak ojedinělou výjimkou, jelikož do značné míry koresponduje s dlouhodobějším zacílením strany, která konstruuje svou identitu právě na euroskeptických pozicích a protiimigračních postojích (srov. Naxera – Krčál 2018: 501). Václav Klaus mladší pak užívá právě tyto strategie v naprosto nejširším měřítku v rámci strany, čímž se zviditelňuje a stylizuje se do role mluvčího „anti-pragmatického“ křídla, které se „bouří“ vůči Evropské unii a jejichž diskurz je v mnoha ohledech obdobný hnutí SPD: *„Nedemokratická Evropská unie je pro mě větší hrozbou než 3 tisíce kilometrů vzdálené Rusko“* (Newton media 2019). Evropská unie je například ztotožňována s novou formou „totalitární“ říše, přičemž totalizuje její identitu jakožto nástupce represivního útvaru, jakým bylo v minulosti nacistické Německo nebo Sovětský svaz: *To je prostě jejich svrchovaná věc a snaha ze shora, kdysi jsme to znali z Berlína, pak jsme to znali z Moskvy, teď to známe z Bruselu, je za to šikanovat je věc, kterou já odmítám, protože za pár let se to může stát nám* (Newton media 2019).

Tabulka č. 2: Neliberální diskurz Občanské demokratické strany:

Tvorba Antagonismů	ANO
- „Národ“ x „Brusel“; „Liberální síly“ x „Extremismus,“ „Pracující“ x „Flákači“	
Populistický diskurz	NE
Sekuritizační étos	ANO
- konstrukce hrozeb: terorismus, extremismus, Evropská unie ¹⁶	
Neliberální diskurz	NE
Centralizace moci	NE
Nadřazování vůle lidu nad ústavní a právní limity demokracie	NE
Diskurz omezování práv na základě příslušnosti k menšině	NE
Omezování veřejnoprávních médií či neziskových organizací	NE

Zpracováno autorem

ODS definuje neliberální síly, uvádí je jako možný zdroj hrozeb, ale často užívá neoliberální diskurz, který osciluje na hraně neliberálního diskurzu. Tento způsob diskurzu navíc utváří příležitosti pro neliberální diskurzy stimulující lhostejnost, jelikož redukuje diskurz na logiku soukromého a tržního zájmu (Hofmannová – Řepa 2018: 9). Diskurz Klause mladšího má mnoho podobných charakteristik jako například diskurz SPD, v rámci zkoumaných dat ale neobsahoval neliberální stanoviska. Strana užívá určité charakteristicky selekce imigrantů (Pracující x Flákači), ale čistě svoji „neoliberální“ optikou (na úrovni přínosu pro tržní hospodářství), nestaví tudíž žádné nativistické koncepce národní exkluzivity. Strana hojně užívá sekuritizační étos, který formuje na konstrukci hrozeb terorismu a politického extremismu.

---

¹⁶ V případě poslance Václava Klause mladšího

6. 3. Diskurzivní analýza Pirátské strany

Pirátská strana se po volbách 2017 stala vůbec poprvé součástí českého stranického systému, ačkoliv strana existuje již od roku 2009. Vznikla jako součást celoevropského hnutí v reakci kauzu The Pirate Bay ve Švédsku, jejichž zakladatelé byly odsouzeny za distribuci online nelegálního obsahu (Kiss 2009). Název strany odkazuje na požadavek reformy zákonů upravující autorská práva (Piráti nedatováno). Strana tak už v návaznosti na svůj původ byla chápána jako protestní a cílící zejména na mladé voliče, „*nespokojené s dosavadní stranickou reprezentací*“ (Křčál – Naxera 2018: 503).

Diskurzivní strategie Pirátské strany odpovídají protestnímu charakteru strany. Ačkoliv „protestní“ a „anti-establishmentový“ étos je patrný zejména z předvolebního programu, posléze se z mediálních prezentací víceméně vytratil. V předvolebním programu strana artikuluje četný počet „Diferenčních pozic“, avšak žádné z nich nejsou neliberálního charakteru. Tyto „Diferenční pozice“ jsou postaveny na několika antagonistických formacích, které se posléze opakují ve víceméně obdobných formách. První z podob „Diferenčních pozic“ je „Antagonismus“ „Živnostníků,“ kteří jsou šikanováni a „Korporací,“ které se svou činností nikomu nezodpovídají, jelikož mají sídla v daňových rájích. „*Ochrana občanů před šikanou! Živnostníci a e-shopy jsou pronásledováni státem, zatímco ročně z Česka plynou stovky miliard do daňových rájů*“ (Piráti 2017). „Antagonismus“ a „anti-establishmentový“ étos pak strana aplikuje na téměř všechny sféry politiky: od ekonomického programu, až po zemědělství, či zdravotnictví: „*Rozhoduje zájem pacienta a ne farmaceutické společnosti. Prosadíme transparentnost: Došlápneme si na farmaceutické firmy, které korumpují lékaře, aby předepisovali jejich výrobky, zpětné bonusy a nehospodárné nákupy*“ (Piráti 2017). Zároveň pirátský diskurz obsahuje jistý populistický étos nutné reformy systému skrze akcentování širšího zapojení občanů do spolurozhodování. Tyto diskurzivní formace navíc strana vhodně konstruuje skrze marketingová hesla, jež před volbami dominovala předvolební kampaní Pirátské strany. „*Podporujeme demokracii a zapojení lidí do*

rozhodování. *Bojujeme proti cenzuře, omezování svobody a potlačování lidských práv. Více svobody, méně buzerace! Pusťte nás na ně! Porveme se za vás* (Piráti 2017).

6. 3. 1. Populistický diskurz Pirátské strany

Pirátská strana definuje současný stav demokracie v České republice jako zkosnatělý systém, který nahrává „špehování“ a „diktátu“ podmínek ze strany „Korporací“ či „Úřadů“. Pirátská strana pak skrze mechanismy verbalizace totality současného politického systému (jako zkosnatělého) sama sebe pasuje do pozic subjektu, který přinese změny pro celý systém a který nabourá tyto zakořeněné struktury. Celý diskurz je orientován na nutnost budování reformem „zdola“ a jdoucí proti stávajícím hierarchiím, což společně s „Antagonizací“ vůči nadnárodním „Korporacím“ utváří jistou formu levicového populismu, který svůj vzdor vůči stávajícím pořádkům projektuje na vymezení se vůči finančním sektorům „sloužícím“ neoliberálním globálním korporacím (Zabala 2017). Diskurzivní praktiky ale mnohdy korelují i s populistickým diskurzem, které užívá hnutí ANO, včetně používání obdobných tezí a frází - například v podobě připodobňování úřadů k „Politickým trafikám“ či „Politikaření“ ze strany „Tradičních“ stran, tento étos vhodně definuje například prohlášení v předvolebním programu strany: *„Konec politikaření, odborníci zpět na místa“* (Piráti 2017).

Ve strategiích Pirátské strany hraje konceptualizace „Politických trafik“ důležitou roli. Diskurz strany je utváří jako instituce, které brání rozvoji společnosti a soustřeďují a kumulují moc na úkor svých povinností – spravovat věci veřejné. Tento druh diskurzu pak graduje až k jistým formám (paradoxně) korporátního diskurzu, ve kterém jsou občané ztotožňováni s klienty na základě obchodně-právních vztahů: *„Digitalizace je služba pro občany, k nimž budeme přistupovat jako k váženým klientům. Zbavíme se monopolních dodavatelů technologií vysávajících veřejné rozpočty.“* Nebo například v tomto případě:

„Chceme veřejné zakázky průhledně a bez byrokracie. Naučíme veřejnou správu chovat se jako řádný hospodář“ (Piráti 2017).

Zvláštní pozornost pak věnuje Pirátská strana asociaci OSA, u které konstruuje nadvládu nad menšími umělci, která však není nijak legitimní. *„Zrušíme nadvládu OSA nad umělci: Zrušíme povinnost umělců oznamovat svůj koncert OSA 20 dní předem. Umělec nesmí být nucen platit poplatek za koncert, kde hraje vlastní hudbu. • Ušetříme domácnostem i podnikatelům stovky milionů: Zlevníme elektroniku zrušením poplatku za prázdná média. Hospodský nebude muset platit poplatek za rádio a televizi - zaplatí ho vysílací stanice. Výrazně snížíme nebo zcela zrušíme poplatky pro školy, výzkum a nekomerční aktivity“ (Piráti 2017).*

Strana velmi výrazně akcentuje nutnost zavedení nástroje přímé demokracie, kterou ztotožňuje s nástrojem, který je inherentně nutný ke zkvalitnění demokracie. *„Podpoříme zavádění prvků přímé demokracie: Přímou volbu a odvolatelnost starostů (viz návrh), celostátní referendum, občanské veto a neslučitelnost více funkcí vykonávaných na plný pracovní úvazek“ (Piráti 2017).* Tento prvek pak chce implementovat podobně jako hnutí SPD i na odvolatelnost politiků či prezidenta. Strana však nepovyšuje nutnost implementace těchto nástrojů nad limitaci moci a zdůrazňuje v něm systém brzd a protivah, čímž nenadřazuje „vůli“ lidu nad ústavní limity: *„Na Slovensku je to řešené velmi zajímavě, tam může Poslanecká sněmovna navrhnout v referendu o odvolání prezidenta, a pokud ten prezident je odvolán, tak je odvolán a naopak, pokud není odvolán, tak je rozpuštěna Poslanecká sněmovna. Takže tam je nějaký mechanismus protivah, který tu odvolatelnost umožňuje, s tím, že to je třeba zajímavý podnět, jak by se to dalo řešit“ (Newton media 2019).*

6. 3. 2. (De)sekuritizační diskurz Pirátské strany

Pirátská strana tvoří v rámci stranického systému anomálii ohledně sekuritizačního diskurzu, kdy strana zdůrazňuje naopak nutnost „desekuritizačních“ praktik ze strany institucí, jež vytvářejí hrozby a rizika, která pak společnost pojímá jako relevantní a objektivní. Neapeluje na zvýšení pravomocí či militarizaci, ale naopak na přísnější kontrolu bezpečnostních složek a „moderní armádu pod občanskou kontrolou... Omezíme buzeraci občanů: Jsme proti přehnané represí, zneužívání plošných prohlídek a plošnému sledování komunikace“ - ostatně stejně jako prostředky, které do ní směřují. Jediným sekuritizačním apelem je upozornění na hrozbu teroristických útoků a možnou nápomocnost ze strany armády pro přípravu občanů. „Armáda může být nápomocna při přípravě občanů k reakci například na teroristické útoky nebo živelné pohromy“ (Piráti 2017).

Diskurz Pirátské strany rovněž vůbec nepracuje s identitárním ohrožením společnosti, národa či civilizace migrační krizí. Strana sebe sama skrze „Plovoucí označení“ definuje jako aktéra, který zastává racionální stanovisko ohledně otázek migrace a odmítá téma i výrazněji diskurzivně koncipovat: „Hájíme racionální přístup v řešení uprchlické krize: Odmítáme extrémní požadavky, viz stanovisko k migraci“ (Piráti 2017), což souvisí zejména s vymezujícími se výroky v mediálním diskurzu vůči aktérům, kteří s tímto diskurzem pracují – zejména pak vůči SPD: „Každopádně prostě Tomio Okamura dělá ostudu sněmovně některými svými výroky, Radek Koton, co vede bezpečnostní výbor, dělá ostudu i sobě i sněmovně tím, jakým způsobem to vede, ten člověk je naprosto neschopný to dělat“ (Newton media 2019). Strana toto hnutí rámuje jako aktéra, který je součástí širších globálních tendencí ohrožujících liberální demokracii, přičemž jako skutečnou hrozbou definuje nacionalismus a fašismus: „Pro mě i velmi důležitou je to připomínání 39. roku a i v současné chvíli, kdy vlastně v té Evropě, v těch zemích sílejí ty nacionalistický a někdy doslova fašistický tendence, je důležitý si připomínat tenhle ten svátek“ (Newton media 2019).

Jako přímé ohrožení liberální demokracie strana vedle hnutí SPD rovněž často definuje hnutí ANO: „*Jo tak boj za liberální demokracii nikdy nekončí. A Andrej Babiš má prostě obrovský PR tým, má velký vliv na média, která teda on tvrdí, že nevlastní, my tvrdíme, že to tak úplně není. A ta cesta prostě opoziční je taková, že musíte na ty věci upozorňovat v rámci legislativního procesu, podporovat dobrý věci, protože i dobré věci přistanou od vlády někdy do sněmovny a dají se opravit*“ (Newton media 2019).

Tabulka č. 3: Neliberální diskurz Pirátské strany:

Tvorba Antagonismů	ANO
- „Nadnárodní korporace“ x „Občané“, „Úřady“ x „Občané“	
Populistický diskurz	ANO
Sekuritizační étos	NE
Neliberální diskurz	NE
Centralizace moci	NE
Nadřazování vůle lidu nad ústavní a právní limity demokracie	NE
Diskurz omezování práv na základě příslušnosti k menšině	NE
Omezování veřejnoprávních médií či neziskových organizací	NE

Zpracováno autorem

Pirátská strana ve výše uvedených kategoriích naplňuje charakteristiky především v hojně tvorbě „Antagonismů“, které stanovuje zejména v předvolební programaticke, což souvisí s celkovou povahou „protestního“ hnutí, kdy do diskurzu zařazuje spojení jako „diktát“, či „buzerace.“ Navzdory tomu, že strana výrazně akcentuje téma přímé demokracie, tento princip nepovyšuje nad ústavní a právní limity demokracie. Jistou výjimku v stranickém systému pak tvoří to, že neužívá sekuritizační diskurz akcentující zvýšení bezpečnostních opatření, pod záštitou například teroristických hrozeb. Naopak hrozbami, které strana definuje,

jsou nárůst nacionalismu a fašismu a vliv Andreje Babiše v politice – zejména skrze jeho vlastnictví médií.

6. 4. Diskurzivní analýza hnutí Svoboda a přímá demokracie

Hnutí Svoboda a přímá demokracie je hnutím, které vede česko-japonský podnikatel a bývalý senátor Tomio Okamura. Právě Tomio Okamura je nejvýraznější postavou tohoto hnutí, skrze nějž se agenda celého hnutí výrazně personalizuje (například jeho facebooková stránka, která je významným nástrojem mediální agendy, slouží k prezentaci mediálních prohlášení celého hnutí). Hnutí bylo založeno v červnu 2015 poté, co předseda Okamura opustil předchozí hnutí Úsvit z důvodu nejasného nakládání se stranickými financemi. Diskurz hnutí se vyznačuje kombinací pravicového i levicového a nacionalismu (Krčál – Naxera 2018: 504).

Jak již bylo řečeno v úvodní kapitole praktické části práce, tak hnutí SPD užívá neliberálních strategií v největší míře ze všech stran, co jsou v současné době v poslanecké sněmovně. Hnutí užívá „Plovoucí označení“ pro obsahový význam pojmu demokracie. Přičemž současný systém za demokratický nepovažuje, uvádí, že jde o „demo-demokracii.“ Hnutí pak sebe samo identifikuje jako nositele změn, které přivede zemi na novou esenciální úroveň správy věcí veřejných, přičemž jako vzor předkládá švýcarský politický systém demokratické správy. Zavedení přímé demokracie je pro SPD krokem, který je pro budoucnost demokratické státnosti nevyhnutelný. Diskurz SPD devalvuje tradiční dělení na levici a pravici, přičemž diskurzivní strategie zdůrazňují nutnost transformace celého politického systému – obdobně jako je tomu u hnutí ANO. Verbalizace totality skrze naplňování „Plovoucí označení“ pak konstruuje současnou podobu politického systému jako režimu, který slouží pouze zájmu kmotrovských mafií a v němž jsou občané bezmocní. *„Falešné hry politických stran na levici a pravici přivedly naši republiku do bludného kruhu hlubokých dluhů, vysokých daní a krizí. Musíme prosadit změny, které vrátí občanům*

důvěru v budoucnost“ (SPD 2017). Diskurzivní strategie spočívají v konstrukci sociální a politické reality skrze naplňování abstraktních pojmů a výrazů konkrétními nezpochybnitelnými konotacemi a významy, jako příklad lze uvést tvrzení: *„Podporujeme tradiční hodnoty naší společnosti,“* či *„naše společnost má národní tradice...“* (SPD 2017).

6. 4. 1. Nacionalistický a islamofobní diskurz hnutí Svoboda a přímá demokracie

Diskurz SPD definuje exkluzivitu postavení českého národa (zejména v rámci antagonizace vůči Evropské unii) a vymezení se vůči muslimům a imigrantům představuje stěžejní součást diskurzivních strategií hnutí SPD. Hnutí diskurzivně ztotožňuje uprchlíky, muslimy a migranty pod určitou unifikovanou jednotku lidí, která je konstruována jako jedna anonymizovaná, dehumanizovaná „invasivní masa“. Tato masa je pak dáována do přímé souvislosti s terorismem a implikuje jistý druh náboženského a kulturního determinismu na základě rozličných atributů - přičemž v diskurzu se nerozlišuje mezi „Náboženstvím“, „Etnikem“ nebo „Kulturou“, respektive jsou tyto atributy nesystematicky směřovány a tvoří jistou synkrezi identifikačních antagonistických (vůči národním hodnotám) atributů, které jsou ztotožňovány a priori s „Islámem“ jakožto jednoznačnou hrozbou: *„Nechceme zde nepřizpůsobivé imigranty nebo příchod islámských náboženských fanatiků“* (SPD 2017). Hnutí tak tvoří strategie, které definují islám jako jednotnou formu nedemokratické ideologie, která je v kontradikci vůči principům „Národních hodnot.“ „Islám“ jakožto ideologii posléze připodobňuje k nacismu či komunismu, čímž v diskurzivních strategiích legitimizuje jeho zákaz *„My islám nevidíme jako náboženství, my ho vidíme jako nenávistnou ideologii. My ho vidíme, my tam vidíme ty stejné atributy a stejné přesahy, jako má třeba nacismus, anebo zločiny komunismu“* (Newton media 2019). Hnutí tak „Islám“ strukturuje do prostoru protichůdné logiky k „Demokracii“, která je spojena s národnostní příslušností. Tyto dva

motivы tak SPD situuje do protichůdných logik ekvivalence a utváří mezi nimi extrémní příklad logiky „Diferenční pozice“.

Nacionalistický diskurz považuje národní identitu za systém absolutních hodnot, který nepřipouští jejich relativizaci (Herzfeld 1997: 42). Národní hodnoty tak nejsou pojímány jako sociální hodnoty, nýbrž jako nezpochybnitelná skutečnost daná přírodními zákonitostmi a přirozenými predispozicemi jednotlivých národnostních skupin (Herzfeld 1997: 47, Özkrimili 2000: 32-33). Přesně tento druh sociálního determinismu hnutí SPD ve svých strategiích užívá: „*Naši vlast budovali po staletí naši předkové. Budme skutečnými pány ve své zemi. Budme dobrými vlastenci*“ (SPD 2017).

Hnutí rovněž utváří nativistickou konstrukci národa, „*Ted' si představte, takže si představte, když máte třeba škodovku, kolo by bylo z peugeota, volant bude z Toyoty, světla budou z Mercedesu, něco bude z Porsche. Pár kilometrů to pojede, pak začnou odpadávat součástky, protože jsou nekompatibilní a bude to. Víte, ono v naší historii, my už jsme to zažili, byla to Římská říše, byl to Hitler, byl to Sovětský svaz, byl to Napoleon, vždycky nějací lidi mají utkvělou představu řídit ostatní, globalizovat to, ovládat ostatní, jenže ono v některý fázi, v určitý fázi, a my tu historickou zkušenost máme i my vlastní, pozor, to je ten bývalý sovětský blok, se ty zájmy těch jednotlivých národů přestanou být kompatibilní a začnou se rozcházet, protože každý národ má jinou historii, třeba jiný jazyk, jinou kulturu a podobně. A potom většinou to v historii vyústilo ve válku pochopitelně. Jo, protože oni se to snažili držet, globalizovat, ti různí diktátoři nebo různí tihle ti vojevůdci a podobně*“ (Newton media 2019). Tím hnutí utváří jinou identitu než národní jako utopickou a nedemokratickou. Diskurzivně tak ztotožňuje „Národní stát“ s demokratickým principem vlády.

Hnutí se zároveň odkazuje na (ne)slučitelnost určitých náboženských či civilizačních rozdílů. Samotné ukotvení „národních“ hodnot je však značně vágní a abstraktní a vychází spíše z kulturně ontologického přístupu – „*Naše společnost má národní tradice vycházející z kořenů židovské, antické a křesťanské kultury a civilizace*“ (SPD 2017). V kontradikci k tomuto „Národnostnímu“ principu pak

SPD konstruuje kategorii „Nepřizpůsobivého islámského migranta:“ *„Proto já říkám, a sám víte, že jsem byl jediný politik, kdo už na to 5 let upozorňuje, že tady hrozí migrační vlna, že tady hrozí příchod i nepřizpůsobivých islámských migrantů a já říkám, že jediným řešením je nulová tolerance této migrace. Je potřeba okamžitě všechny migranty vracet z moře zpátky, ale i ty stávající“* (Newton media 2019). Prvek (ne)přizpůsobení pak obsahuje zakotvené vztahy jasné hierarchie založené na (ne)příslušnosti do daného „národního“ rámce české společnosti. *„Vážení přátelé, naše hnutí požaduje zásadní kroky k zajištění bezpečnosti naší země a jejich občanů. Především odmítáme vnuceně přijímat nelegální imigranty a odmítáme islamizaci naší země pod záminkou multikulturalismu. Nedovolíme v České republice vznik páté kolony radikálních muslimů. Právo šaría a islámský džihád jsou ohrožením naší svobody a bezpečnosti. Jejich propagaci a šíření postavíme mimo zákon a porušení budeme jednoznačně trestat“* (SPD 2017). Na tomto výňatku z programatiky lze vhodně definovat diskurzivní strategie signifikace „Islámu“ jakožto principu, který je v kontradikci vůči kategoriím principů „Bezpečnosti“ a „Svobody“. V programatice hnutí je prezentován skrze „Šaría“ a „Džihád.“ Hnutí často užívá tyto dva pojmy, které se v českém mediálním prostředí využívají velmi volně a jsou konotovány zejména pejorativními významy, které evokují teroristické praktiky.

6. 4. 2. Kospirační étos hnutí Svoboda a přímá demokracie

Podstatnou součástí diskurzivních strategií hnutí SPD je verbalizace totality skrze pojem „Propagace.“ Hnutí ho často používá ve více kontextech svých stěžejních diskurzivních polí – například poli: „Migrace“, „Islámu“, „Menšinových práv“, atd. Jedná se o důležitou součást širší strategie, která slouží jako určité zakrytí „vymezování“ se vůči konkrétní diskurzivní strategii a devalvací příslušného pole a snaha o jeho marginalizaci. Skrze slovo propagace zároveň hnutí produkuje jistý kospirační étos, který souvisí s širší prezentací hnutí jako sociální reality, jež je konstruována „Elitami,“ které mají za cíl

zmíněné koncepty nadřazovat nad zájmy národními – tedy většinovými, které SPD hájí a diskurzivně „brání“ jakožto „Národní hodnoty,“ „Tradice,“ „Vlastenectví“ a podobně: *„Já vám řeknu takové jednoduché polopatické příklady. Zaprvé o té ideologii té Evropské unie už jsme mluvili, je to globalismus, multikulturalismus, odnárodnění, jsou to, je to prostě vlastně typický neomarxistický projekt, to znamená v podstatě já jsem si schválně vyjel tu definici snaha o systém nařízení k dosažení společenských změn. Konečným cílem je diskreditace tradičních institucí, národu, rodiny, křesťanství, ve prospěch multikulturního globálního společenství“* (Newton media 2019). Zároveň tato strategie umožňuje jisté alibi v tom, že hnutí může posléze deklarovat, že se vymezuje pouze proti propagaci a ne proti příslušným právům či svobodám – s výjimkou „Islámu,“ který bývá často diskurzivně ztotožňován s ideologií a snaha o jeho marginalizaci je zcela explicitní. To je patrné například z jednoho úvodního nadpisu v rámci předvolebního programu, který sloužil rovněž jako slogan, který hnutí často v předvolebním marketingu užívalo: *„Ne islámu, ne teroristům. Víc je bezpečnost našich občanů“* (SPD 2017).

Hnutí SPD utváří diskurzivní totalitu toho, že témata jejich agendy jsou témata, která podléhají nějaké formě tabuizace či cenzurních mechanismů. Tyto mechanismy hnutí spojuje nejčastěji s Evropskou unií a její „ideologií,“ kterou skrze různorodé a nesouvislé pojmy konstruuje jako oficiální ideologii - jak je zmíněno na předchozí stránce – zmiňuje především globalismus, multikulturalismus, odnárodnění, či neomarxismus. Hnutí SPD se pak ve svém diskurzu pasuje do pozice proroka, který nehledí na ostrakizaci a marginalizaci, a upozorňuje na vykonstruované hrozby: *„Nahlas říkáme, že není naší povinností otevřít dveře každému, kdo si řekne, že se u nás usadí, ale že pobyt v našem domově je pro cizince privilegiem“* (SPD 2017).

6. 4. 3. Antagonizace Evropské unie v diskurzu hnutí Svoboda a přímá demokracie

Hnutí SPD ztotožňuje členství v Evropské unii s „Diktátem,“ či „Protektorátem,“ jež stojí v jasně podřízené roli vůči mocenskému centru v Bruselu. SPD tak utváří „Antagonismus“ – „My“ („Národ“) versus „Brusel,“ který slouží jako synonymum pro „Diktát“ a „Nesvobodu.“ *„Vážení přátelé, Česká republika není suverénní zemí. Naše země je podřízena diktátu Evropské unie. Evropská unie určuje, jaké zákony v naší zemi budou platit, a naše právo je podřízeno právu evropskému“* (SPD 2017).

Členství České republiky v Evropské unii naplňuje hnutí SPD signifikantním významem statusu „Provincie“ či „Protektorátu.“ Přičemž členství podle SPD brání státní suverenitě: *„Nechceme být provincií EU, chceme rozvíjet a bránit suverénní Českou republiku“* či *„Nemůžeme se spokojit s budoucností tohoto novodobého protektorátu“* (SPD 2017). Dále signifikantní ztotožnění „Imigrantů“ s „Nepřizpůsobivostí,“ či „Náboženským fanatismem“ a jejich diskurzivní dehumanizace – na pouhý element ohrožení, či sociální přítěže pro Českou republiku. *„Chceme přísné podmínky imigrační politiky České republiky. Nechceme zde nepřizpůsobivé imigranty nebo příchod islámských náboženských fanatiků“* (SPD 2017).

SPD se pasuje do role „obrozence“ a „iniciátora“ změn pro celou společnost - skrze vágní formulace vlastenectví a národních či tradičních hodnot. Evropskou unii signifikantně ztotožňuje s přímým ohrožením těchto vykonstruovaných hodnot. *„Současná podoba evropské integrace je chybným projektem vytvoření evropského superstátu. Projekt je spojen s faktickým oslabením a likvidací národních států a národů Evropy. Žádáme právo občanů rozhodnout v referendu o vystoupení z EU. Projekt stávající evropské integrace také přímo ohrozí svobodu a demokracii v Evropě“* (SPD 2017).

Evropská unie je rovněž ztotožňována s ohrožením, které brání suverenitě a nezávislosti České republiky: *„Hnutí Svoboda a přímá demokracie je vlastenecké a demokratické hnutí, které povede nekompromisní politický zápas za*

nezávislost a suverenitu českého státu“ (SPD 2017). Primární význam Evropské unie tak hnutí SPD ztotožňuje s přímým ohrožením pro (nezpochybnitelné) kategorie národní identity, která je chápána v intencích národních států: „Současná podoba evropské integrace je chybným projektem vytvoření evropského superstátu. Projekt je spojen s faktickým oslabením a likvidací národních států a národů Evropy. Žádáme právo občanů rozhodnout v referendu o vystoupení z EU. Projekt stávající evropské integrace také přímo ohrozí svobodu a demokracii v Evropě“ (SPD 2017). Jako součást tohoto projektu hnutí pak rovněž označuje tzv. „řízenou islamizaci Evropy,“ tento konstrukt hrozby vhodně koreluje s hlavními diskurzivními poli, vůči kterým se SPD vymezuje: („Evropská unie“, „Migrace“, „Náboženství“). SPD se tak chápe jako jediná strana, která na tento proces poukazuje a je proto z řad „establishmentu“ – v podobě zavedených stran a médií - „umlčována“ a „ostrakizována.“ Oním hlavním cílem tohoto procesu je rovněž snaha o zánik národních států, skrze jejich národnostní „míšení,“ aby došlo k snazšímu budování onoho evropského „superstátu:“ „Probíhající nelegální imigrace je počáteční fází konfliktu, který v konečném důsledku ohrozí svobodu, demokracii i samotnou existenci České republiky a našeho národa. Nehlásáme nenávist k žádnému národu, rase, kultuře, nebo náboženství“ (SPD 2017).

Hnutí SPD tímto způsobem utváří významovou totalitu stavící svou argumentaci na islamofobních diskurzivních konstrukcích poukazujících na „nekompatibilitu“ jednotlivých národností a náboženství – například: *Naše společnost má národní tradice vycházející z kořenů židovské, antické a křesťanské kultury a civilizace...probíhající islamizace evropských zemí je s těmito hodnotami neslučitelná“ (SPD 2017). Hnutí tak nepřipouští zpochybňování národnostních diferencí a integrity národní identity, která je pro hnutí nezpochybnitelným konstruktem, jehož ohrožení pak nutně spojuje s asociací „Nesvobody,“ či „Diktátu“ a přímým „Ohrožením“ pro společnost. Dovolávání se právě křesťanských, židovských a antických odkazů je podle politického historika Erica Hobsbawma pouze instrumentální prvek, který je*

produktem konstruktivistických snah o utváření mýtů a narativů národních tradic (Hobsbawm – Ranger 1992: 2-5; Krčál – Naxera 2018: 504).

Hnutí SPD tak konstruuje mýty o tom, že Česká republika není suverénní zemí, přičemž onou překážkou suverenity je členství v Evropské unii. Skrze tuto argumentaci posléze nabízí řešení v podobě legitimního referenda o vystoupení z Evropské unie, které je důležitou součástí sebeidentifikace hnutí a klíčový prvek programatiky: „*Budeme žádat právo odmítnout legislativní kroky na základě směrnic EU. Pokud do šesti měsíců nedosáhneme požadovaných výsledků, vyhlásíme referendum o vystoupení naší země z Evropské unie*“ (Newton media 2019).

6. 4. 4. Sekuritizační a delegimizační diskurz hnutí Svoboda a přímá demokracie

U hnutí SPD lze definovat i diskurzivní praktiky „Ban-optikon“ strategií, které exkludují určité skupiny populace na základě předem nadefinovaných atributů, které jsou z bezpečnostního hlediska pojímány jako „rizikové,“ či jako „hrozba:“ „*Policie České republiky musí zahájit účinnou kontrolu hranic a zpravodajské složky musí důsledně sledovat islamisty podporující džihád a šariú*“ (SPD 2017). Hnutí tak v diskurzu uvádí praktiky založené na sekuritizaci a principu morální paniky, které by v konečném důsledku měly spět k sledovacím mechanismům na základě náboženské příslušnosti. V programatice hnutí lze nalézt rovněž příklady militarizace: „*Jelikož stávající česká armáda není schopna kapacitně zajistit bezpečnost naší republiky, tak podle švýcarského vzoru zavedeme od mladé generace osmi týdenní základní vojenský výcvik a tímto opatřením zásadním způsobem doplníme přípravu záloh pro profesionální jádro armády v případě potřeby*“ (SPD 2017).

Diskurz rovněž obsahuje strategie delegitimizující postavení a činnost neziskových organizací: „*Za zásadní ohrožení demokracie považujeme činnost takzvaných neziskových organizací s politickým a ideologickým programem*“

(SPD 2017). Hnutí tyto organizace prezentuje jako skupiny, které se neziskovostí pouze zaštiťují, ale přitom mají mít vlastní politické cíle. *„Dnes jsou úzce propojeny na činnost státní správy a realizují ideologické a politické cíle za veřejné prostředky. Zakážeme jejich financování z prostředků státního rozpočtu“* (SPD 2017).

Diskurz hnutí delegitimizuje také postavení a roli veřejnoprávních médií - tomu věnuje značný prostor na poli mediálních prezentací, zejména v pořadech České televize. *„Naše hnutí SPD bude prosazovat zásadní změny v činnosti České televize a rozhlasu. Prosadíme zvýšení kontrolních pravomocí státu nad hospodařením v těchto veřejnoprávních institucích. Zrušíme rozhlasové i televizní poplatky u fyzických osob a rozhlas i televize budou pracovat na základě rozpočtové dotace státního rozpočtu“* (SPD 2017). Zejména Tomio Okamura tento diskurz hojně využívá v mediálních prohlášeních, kdy média uvádí jako „spojence“ oné „Korupční“ elity: *„Mě prošetřila policie, dokonce i finanční analytický útvar a zjistilo se, že jsem nic neudělal. Celá kauza vyšuměla a byla odložena. Nikdo se mi neomluvil, a to mě vyzývali k odstoupení, lidi si přede mnou uplivali na ulici, právě ten zfanatizovaný dav těmi různými sluníčkářskými médii a tak dále. A udělali ze mě zloděje a nic jsem neudělal, byl to prokázáno, už je to čtyři roky zpátky“* (Newton media 2019). Tímto způsobem rámuje zejména veřejnoprávní média a tyto diskurzivní strategie jsou časté zejména v diskuzních pořadech České televize: *„Pane Takáči, tohle to je tak zmanipulované pořad“*¹⁷ (Newton media 2019).

Hnutí SPD dále devaluje ve svém diskurzu rovněž soudní systém: *„Takže a teď je teda skutečně ta situace, že jste ptala na to, jestli věříme soudům. No, tak já teda soudům českým nevěřím...Druhou věcí je to, že když tady sleduju tu diskusi, tak je vidět, že je tady skutečně určitý deficit v českém ústavním systému, a to je, že chybí první přímé demokracie, protože za současného systému, jestli mě necháte domluvit, tady všichni mluvili 15 minut, já jsem mlčel“*

---

¹⁷ Takto Tomio Okamura reagoval v pořadu Interview 24 při konfrontaci s výstupy zprávy ministerstva vnitra o extremismu za rok 2017, která tvrdila, že hnutí přebírá agendu „tradičních extremistických subjektů“ (Newton media 2019)

(Newton media 2019). Zlepšení situace opět podmiňuje zavedením přímé demokracie.

6. 4. 5. Populistický diskurz a „Welfare šovinismus“ u hnutí Svoboda a přímá demokracie

V předchozích podkapitolách již byly nastíněny určité konstrukce populistické logiky, které apelují na nutnost změny stávajících politických pořádků. Tyto změny mají být učiněny zejména skrze přechod na přímou demokracii a uzákonění obecného referenda, jakožto podmínky skutečného naplnění demokratické podstaty státu. Ostatně celý diskurz tohoto hnutí je koncipován v intencích této populistické logiky. Hnutí se zároveň zcela explicitně vyjadřuje pro výraznou změnu parlamentní podstaty české demokracie skrze posílení prezidentských pravomocí: „*Vládu bude jmenovat a řídit občaný přímo volený a odvolatelný prezident*“ (SPD 2017) - tento apel na posílení role prezidenta až na úroveň řízení vlády by zcela proměnil stávající kontrolu moci v rámci ústavních institucí až do podoby neliberálního režimu. Považuji tak tento diskurz za neliberální v intencích centralizace moci. Hnutí tyto změny legitimizuje skrze signifikantní ztotožňování současného stavu veřejné sféry s kmotrovskou stranickou mafii (či politicko-korupční mafii), která brání zájmu občanům. Tento systém je pak personifikován například skrze Andreje Babiše, Bohuslava Sobotku, či Miroslava Kalouska. „*V poslední době jsme poslouchali tahanice pana Babiše, pana Sobotky, pana Kalouska a dalších na téma majetku politiků, nákupu dluhopisů a podobně*“ (SPD 2017). Hnutí tak v rámci současného systému antagonizuje společnost na „Korupční mafii“ a „Spořádané občany.“

Právě kategorie „Spořádaných občanů“ je významná, jelikož v obecném diskurzu sehrává jisté privilegované postavení. Tuto „Antagonizaci“ hnutí konstruuje až do podoby „Welfare šovinismu,“ kdy podmiňuje výplatu sociálních dávek právě podmínkou příslušnosti ke kategorii „Slušných“ či „Spořádaných“ občanů. Není explicitně řečeno, kdo do této kategorie spadá a na základě jakých

atributů. Vzhledem k tomu, že před medializací migrace byli hlavním „Objektem“ hnutí SPD (respektive předchozího Úsvitu) jako konstrukce „Parazitů“ Romové,¹⁸ je pravděpodobné, že diskurzivní strategie jsou spojovány a priori se stereotypizací právě romské komunity v České republice a tyto kategorie by tak podléhaly etnickým měřítkům. Kromě těchto kategorií v rovině: Elity (Korupční mafie, Politicko-korupční mafie či Tunelářů) a lidu (Spořádaní občané či Pracující rodiny) dále utváří jistou kategorii „Lumpenproletariátu“,¹⁹ který parazituje na zbytku společnosti *„Je pro nás nepřijatelné dále tolerovat systém, kde vzniká vrstva lidí, kteří již nemají zájem pracovat, neznají slova jako povinnost a odpovědnost a terorizují své okolí kriminalitou“* (SPD 2017). Rovněž v těchto kategoriích utváří hnutí onen konspirační étos, který podporuje stereotypní mytizaci toho, že sociální systém je užíván zejména lidmi, kteří ho chtějí zneužít. Hnutí kromě parazitů často užívá pojen nepřizpůsobiví občané: *„Do očí se nám smějí nepřizpůsobiví občané, kteří parazitují na štědrém a bezpracném sociálním systému“* (SPD 2017). Hnutí tak v programu navrhuje podmínit právě sociální dávky „řádným“ způsobem života: *„Zjednodušíme systém a zavedeme strop pro výši sociální podpory pro občany, kteří nežijí řádným životem. Podpora nesmí umožnit lenochům žít lépe než lidem, kteří pracují. Podporu zaslouží pouze ti, kteří vedou řádný život a řádně vychovávají děti. Zamezíme vyplácení neoprávněně vysokých podpor sociálního bydlení“* (SPD 2017). „Welfare šovinismus“ lze rovněž nalézt v jednom z hlavních marketingových hesel hnutí: *„Peníze pracujícím rodinám a důchodcům. Ne imigrantům, ne parazitům“* (SPD 2017).

Antagonizaci hnutí utváří i v rámci kategorizace voličů a příznivců určitých stran skrze nástroje nálepkování - zejména jde o voliče Pirátské strany, nebo TOP 09: *„Já vůbec nechápu tento váš, řekl bych, odporný dotaz. Já, který jsem celý život i dneska terčem rasismu od voličů Pirátů především, od voličů*

---

¹⁸ Tomio Okamura například v minulosti řekl: *„Strmý růst romské populace je podle mého názoru jedním ze dvou největších bezpečnostních rizik pro Českou republiku. Samozřejmě tím druhým jsou imigranti. Za posledních 70 let stoupl počet Romů v České republice 32krát“* (Lidovky 2015).

¹⁹ Tento pojem pochází z díla: XVIII. brumaire Ludvíka Bonaparta: označuje třídu „vyvrhelů“, kteří jsou neproduktivní a snadno uplatitelní (Marx – Engels 1960).

TOP 09, podívejte se na můj Facebook ... Prosím vás, mě se to přímo dotýká. Jo, mně se tady posmívají pro svůj vzhled takzvaní probruselští takzvaní "demokratičtí" politici, respektive jejich příznivci"²⁰ (Newton media 2019). Okamura využívá nálepkování pejorativními konotacemi, které jsou užívány zejména v internetových diskuzích, kde slouží k bezprostřední devalvaci oponentních názorů. Jako extremistickou stranu pak hnutí uvedlo například ČSSD: „ČSSD naopak vybízí k přijímání nezákonných migrantů. To je extremismus jak vyšitej teda jako a takže já teďka nevím, o jaká témata se mluví“ (Newton media 2019).

Tabulka č. 4: Neliberální diskurz hnutí Svoboda a přímá demokracie

Tvorba Antagonismů	ANO
- „Kmotrovská mafie“ (či „Stranická mafie“); „Parazité“; „Nepřizpůsobivý migranti“ x „Spořádání občané“, „Brusel“ x „Národ“,	
Populistický diskurz	ANO
Sekuritizační étos	ANO
- konstrukce hrozeb: Evropská unie, Nelegální migrace, Islamizace, Identitární ohrožení národa	
Neliberální diskurz	ANO
- pole diskurzivity: „Migrace“ (nekompatibilita identit), „Evropská unie“, „Náboženství“, „Sociální exkluze“ („Ban-optikon“)	
- subjekty diskurzu: „Muslimové“, „Evropská unie“, „Sociálně marginalizované skupiny“ („Ban-optikon“)	
Centralizace moci	ANO
Nadřazování vůle lidu nad ústavní a právní limity demokracie	ANO
Diskurz omezování práv na základě příslušnosti k menšině	ANO
Omezování veřejnoprávních médií či neziskových organizací	ANO

²⁰ Tato citace je reakcí Tomia Okamury na otázku: „odsuzujete násilí a štvanci na lidi, kteří vypadají jinak než ti, kteří jsou příslušníci většinové společnosti v té které zemi?“ (Newton media 2019).

Hnutí SPD utváří neliberální strategie ve všech sledovaných kategoriích, přičemž dochází i k časté konstrukci „Antagonismů“ na neliberálním principu a také delegitimizuje roli veřejnoprávních médií a neziskových organizací, jejichž činnost chce omezit. Rovněž se zasazuje o omezování některých práv (zejména ve vztahu k náboženské svobodě). Centralizace moci spočívá v diskurzu zasazujícím se o zvýšení kompetence prezidenta. Sekuritizační diskurz hnutí aplikuje i pomocí „Ban-opticon“ strategií, skrze dohled nad „Islamisty.“ Vyslovuje se rovněž pro explicitní omezování práv na svobodu vyznání, skrze zákaz „Islámu“ – který je skrze „Diferenční pozice“ ukotven jako ideologie, která je v přímém rozporu k „Demokracii“ a „Národu“. Hnutí taktéž operuje s pravicově populistickým diskurzem, který využívá diskurzivní požadavky pracující s exkluzivní národní identitou (Zabala 2017).

6. 5. Diskurzivní analýza Komunistické strany Čech a Moravy

Komunistická strana Čech a Moravy vznikla v roce 1990, kdy se transformovala přímo ze státostrany KSČ a posléze neprošla vnitřní katarzí. Strana se navzdory své levicové podstatě po procesu medializace migrační krize výrazně posunula do pozic nacionalistických, ačkoliv tyto tendence byly patrné již po vzniku strany. Ve straně tak proto například stále uvnitř existuje tzv. „stalinistické“ křídlo (Krčál – Naxera 2018: 507).

Diskurz obsahuje rétoriku nutnosti restrukturalizace stávající společnosti, která je v diskurzu strany ustanovena v takové podobě, že „plodí“ mnohé formy nespravedlnosti. KSČM se v rámci své programatiky zasazuje do role nositelky změn a nápravy těchto nespravedlností. Zároveň do svého programu zařadila i diskurz „nové levice.“ Ten je však oproti „konzervativnímu“ diskurzu čerpajícího legitimitu z postojů „konzervativnější“ části křídla KSČM spíše marginální a v konečném důsledku si progresivní diskurz (například na poli ochrany životního prostředí) protiřečí s řadou předchozích postojů z minulosti,

kdy se strana zasazovala například o prolomení těžebních limitů.²¹ *„Požadujeme udržitelný rozvoj při těžbě nerostných surovin. Prosadíme kvalitní a konkurenceschopnou surovinovou politiku. Odpad je pro nás cenná surovina. Chceme rozvoj zpracování odpadů a recyklace, zákaz dovozu jakéhokoliv odpadu k uskladnění a likvidaci na našem území“* (KSČM 2017).

Socialismus je v rámci programatiky naplněn specifickým významem. KSČM ho pojímá optikou dialektického materialismu, tudíž procesu založeného na vztazích vlastnictví výrobních prostředků – kdy socialismus je *„strategickým cílem,“* který mění *„poměry ve prospěch většiny“* (KSČM 2017). Diskurz strany je rovněž protknutý jistým druhem hospodářského „utilitarismu“, který je patrný například z upřednostňování již jmenovaného prolomení těžebních limitů či negativnímu postoji vůči památníku v Letech, kde uvádí Komunistická strana jako hlavní důvod to, že jsou „likvidovány státní kapacity“: *„já prostě zásadním způsobem nesouhlasím s tím, že Vláda České republiky organizuje zmenšení naší výrobní kapacity tím, že vykoupí vepřín v Letech, zlikviduje ho, zaplatí za něj nehoráznou cenu a ještě bude platit likvidaci. Proč si likvidujeme my jako stát vlastní výrobní kapacity?“* (Newton media 2019).

6. 5. 1. Antagonismus v diskurzu Komunistické strany Čech a Moravy

Tvorba „Antagonismu“ probíhá v několika úrovních. Kategorie lidu je zpravidla reprezentována skrze „Pracující,“ nebo podkategorie „Senioři,“ „Chudí,“ nebo „Mladí lidé,“ či „Rodiny.“ Kategorie privilegovaných elit je často personifikována skrze a „Zaměstnavatele,“ „Vládoucí elity, „Velký kapitál,“ „Bobtnající banky“ nebo „Církev“: *„Vládoucí elity dnes hájí zájmy velkého kapitálu, banky bobtnají a peníze občanů mizí rychle v zahraničí. Církev v roli miliardáře vytrvale vysává stát, přičemž mladé rodiny jsou odkázány k životu v*

---

²¹ *„Po důkladném zvážení veškerých relevantních informací a posouzení Aktualizace státní energetické koncepce vydané Ministerstvem obchodu a průmyslu České republiky se KSČM rozhodla při plnění níže uvedených podmínek podpořit prolomení stanovených územních limitů těžby hnědého uhlí, jako nutné podmínky pro zajištění dlouhodobé energetické bezpečnosti a nezávislosti ČR, která je předpokladem dalšího rozvoje české ekonomiky“* (KSČM 2011).

nouzi, senioři nemají na nutné léky, chudí chudnou a bohatí bohatnou! Lidé jsou zbavováni naděje a důstojnosti“ (KSČM 2017). Kategorizace „Antagonismů“ je tak utvářena a priori na ekonomických principech, zdůrazňujících nerovnosti ve společnosti. Do těchto kategorií Komunistická strana často zasazuje rovněž „vlastenecký“ apel, který je personifikován skrze vlastnictví „národních“ surovin v „zahraničních rukou: *“Vrácení zdrojů vody a nerostných surovin z rukou zahraničních vlastníků do rukou státu, z výnosů z nerostných zásob nesmí bohatnout jen hrstka* (KSČM 2017). „Antagonismus“ je tedy rovněž budován na globální úrovni: „Státu“ a „Zahraničního kapitálu“

Strana koncipuje „Antagonismus“ rovněž v rámci stranického systému, přičemž užívá některé diskurzivní formace jako hnutí ANO: *„Jednoduše. Představte si, že bychom se spojili s těmi, kteří jsou symbolem korupce v České republice. Například pan Nečas to řekl na kongresu ODS. S ODS se nespojujeme. Nespojujeme se ani s TOP 09, která je pro mnohé občany České republiky také symbolem korupce. Jo, protože ty vlády přeci tady způsobily obrovské škody,*“ (Newton media 2019) touto formulací Komunistická strana legitimizuje podporu vlády v čele s Andrejem Babišem – druhým nejbohatším Čechem a „velkokapitalistou“. Strana utváří rovněž „Diferenční pozice“ vůči „Církvi,“ jakožto dlouhodobě vykonstruovaném nepříteli „Lidu,“ což souvisí zejména s vymezováním se vůči církevním restitucím. Strana rovněž uvádí, že: *„urychlíme odluku státu od církve“* (KSČM 2017), čímž verbalizuje současný politický systém jako „nesekulární.“

Komunistická strana formuje „Antagonizaci“ i vůči Evropské unii, kterou spojuje s přebujelou byrokracií. Utváří tak diskurzivní potřebu silného a zodpovědného státu, jehož rolí je občany před tímto mytizovaným „molochem“ chránit. Strana tak užívá jistý apel populistického anti-globalizačního diskurzu: *„Omezíme přebujelou národní i bruselskou byrokracii. Zodpovědný stát své občany chrání* (KSČM 2017). Další rovinnu „Diferenční pozice“ tedy tvoří „Brusel“ versus „Občan.“

U některých členů strany lze rovněž zaznamenat expresivní příklady nálepkování, které na obdobné bázi užívá například hnutí SPD či Václav Klaus mladší. Jako příklad lze uvést výrok Zdeňka Ondráčka: „*Nacisty vystřídali pravdoláskaři*“ (Newton media 2019), spočívajícího v „Antagonizaci“ společnosti na základě vágních kategorií, které jsou užívány zejména v diskurzu diskuzí na sociálních sítích a odkazující na étos listopadu 1989.

6. 5. 2. Populistický diskurz Komunistické strany Čech a Moravy

Současný systém pak obdobně jako hnutí ANO či SPD naplňuje významem s negativními konotacemi, proto diskurz implikuje logiku nutné změny - populistický diskurz. Tyto změny mají dospět k potrestání: „*privatizačních zlodějin,*“ či „*nespravedlnosti církevních restitucí.*“ Logiku změny vidí KSČM v socialismu: „*Většina si dnes již přeje změnu. Zákony musí odrážet zájem slušného a poctivého člověka, ne účelové výhody pro neoprávněně privilegované. Naším strategickým cílem je socialismus a postupnými kroky společně s vámi bychom rádi změnilí životní poměry ve prospěch většiny*“ (KSČM 2017). Strana tak utváří étos přetvoření stávajícího polistopadového řádu, plynoucího z nespokojenosti s vývojem po tranzici režimu - s odkazem například na kuponovou privatizaci. KSČM pod záštitou těchto příkoří utváří diskurz nutnosti definování nové „společenské smlouvy“ postavené na zvýšení úlohy státu v ekonomickém sektoru a zestátnování: „*klíčová úloha společenského vlastnictví, které zaručí efektivní, celospolečensky provázané a usměrňované hospodaření kolektivu zaměstnanců podniků, družstev, obcí, regionů i dalších sdružení občanů. Jde o strategický cíl, který vychází z dlouholetých tradic marxistického myšlení. Jeho naplnění chceme dosáhnout demokratickou cestou*“ (KSČM 2017) a rovněž v posílení participace občanů na rozhodování: „*Požadujeme také zakotvení úlohy přímé demokracie, účasti občanů na rozhodování a kontrolu volených zástupců. Chceme otevřít otázku celonárodní diskuse k nové ústavě jako „Společenské smlouvě*“ (KSČM 2017). Součástí tohoto diskurzu je i nadřazování vůle lidu „všelidových iniciativ,“ nad

limity přímé demokracie, jelikož operuje s možností uzákonění možnosti ztráty mandátu poslance, *pokud se v průběhu výkonu svého mandátu podstatně odchýlí od volebního programu, na jehož základě byl zvolen*. Diskurz KSČM rovněž akcentuje určité formy centralizace moci, například v podobě: „*všeobecného dozoru státních zastupitelstev nad zákonností*“ (KSČM 2017).

Součástí populistické logiky je rovněž „*zrušení ústavu pro studium totalitních režimů pro nadbytečnost*“ (KSČM 2017). Tento bod vhodně koreluje s diskurzem mnoha významných členů strany z konzervativního křídla, který má za cíl legitimizovat nedemokratické a represivní praktiky režimu,²² který působil v letech 1948-1989 a rovněž ho zbavit stigmatizují „nálepky,“ která je mu v obecném diskurzu přiřčena. To souvisí také s dalším bodem předvolební programatiky – „*většího legislativního ukotvení Benešových dekretů*“, (KSČM 2017) jelikož vysídlování Němců bylo stěžejní součástí vlasteneckého étosu režimu před rokem 1989. Například Jiří Kocián uvádí, že právě konceptualizace Benešových dekretů byla významným nástrojem komunistické propagandy, která jej legitimizovala jakožto nástroj třídního boje (Česká televize 2011). Na základě těchto praktik jsem proto definoval neliberální diskurz rovněž na poli „Společenské plurality“, jelikož zmíněné narativy sloužily jako totalizující nástroje užívané k jednosměrnému, nezpochybnitelnému toku informací a postojů v rámci oficiální propagandy nepluralitního režimu směrem ke společnosti.

6. 5. 3. Nacionalistický a sekuritizační diskurz Komunistické strany Čech a Moravy

Strana často operuje s tématem „Vlasti,“ či „Země“ nemluví tedy o národu, na základě například nativistické konstrukce: „*Naše země je naše*“ (Newton media 2019). Je to odlišný druh nacionalistického étosu, který vychází

---

²² Jako příklad lze uvést výroky Marty Semelové o invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968, kdy odmítla, že by obsazení Československa v roce 1968 bylo okupací, podle ní šlo o internacionální pomoc (Lidovky 2016).

právě z normalizačních let, kdy tehdejší komunistický diskurz garnitury moci logicky nevycházel z „národnosti“ ontologické percepce společnosti, ale tematizoval právě „Vlast:“ *„Zastavíme další rozprodej majetku naší vlasti“* (KSČM 2017). Zároveň strana uvádí, že: *„Zavedeme brannou a vlasteneckou výchovu“* (KSČM 2017). Vlastenecká výchova implikuje narativy obvykle tematizující exkluzivitu národa, založenou na národních mýtech utvářených pro posílení kolektivní identity. V historickém kontextu právě *„vlastenectví, slavná česká historie a boj proti národním nepřátelům“* byla stěžejním principem vzdělávacích strategií tehdejší komunistické historiografie a školství (Krčál – Naxera 2018: 507). Diskurz „branné výchovy“ pak lze brát jako explicitní výzvu k větší militarizaci společnosti. Zároveň však paradoxně strana ihned v úvodu své programatiky vystupuje proti militarizaci společnosti, přičemž jako militarizaci uvádí působení České republiky v rámci struktur NATO. Jako důsledek vojenské militarizace rovněž chápe fenomény masové migrace. Dle diskurzivní logiky KSČM je tak migrační krize řešitelná skrze ukončení zahraničních misí. Zároveň strana deklaruje, že KSČM nepodporuje přijímání žádných „běženců.“ Princip militarizace je pak také legitimním důvodem k programovému bodu: *„Prosazování celonárodního referenda o vystoupení z NATO, popř. vystoupení z jeho vojenských struktur“* (KSČM 2017). Jde tak o jistý pozůstatek normalizačního diskurzu. V programatice pak KSČM rovněž navazuje bodem o ochraně českého jazyka. Tento krok lze pojímat jako snahu o konzervaci jazyka jakožto národního atributu v éře globalizace, což souvisí s diskurzivním vlasteneckým étosem. Strana ochranu „Vlasti“ chápe zejména skrze ekonomické hledisko, což souvisí s širším ideologickým zacílením strany, hlásícím se k dialektickému materialismu (KSČM 2017).

Strana dále pojímá militarizační diskurz v podobě: posílení branné výchovy obyvatelstva plošně s cílem vytvořit návyky pro zvládání krizových situací, stejně jako *„vyčlenění specifické části rozpočtu na bezpečnost a účinná opatření proti terorismu“* (KSČM 2017), poukazuje, že i tato strana přistoupila na širší tematizaci terorismu, skrze sérii teroristických útoků a jejich mediální zvýraznění, jakož i následnou politickou sekuritizaci. Strana však nijak neoperuje

s „Ban-opticon“ strategiemi jako například hnutí SPD a nijak nekonceptualizuje širší dohled nad obyvatelstvem například na základě náboženského „klíče.“

V mediálním diskurzu pak často strana sebe sama staví do role ochránce proti nastávajícímu „Chaosu“ z důvodu absence vlády s důvěrou. Touto premisou také opodstatňuje své požadavky na podporu vlády vedenou Andrejem Babišem (teoretickým třídním nepřítelem vykonstruovaného „Lidu“): „*Tak já si myslím, že KSČM je stabilní politická strana. My jsme nepřipustili žádný chaos*“ (Newton media 2019).

Tabulka č. 5: Neliberální diskurz Komunistické strany Čech a Moravy

Tvorba Antagonismů	ANO
- „Pracující“ x „Vládnoucí elity“, „Velký kapitál“, „Banky“, „Církev“ x „Stát“ „Brusel“ x „Stát“	
Populistický diskurz	ANO
Sekuritizační étos	ANO
- terorismus, militarizace (NATO)	
Neliberální diskurz	ANO
- pole diskurzivity: „Kontrola moci“, „Společenská pluralita“ - subjekty diskurzu: „Vůle lidu“	
Centralizace moci	ANO
Nadřazování vůle lidu nad ústavní a právní limity demokracie	ANO
Diskurz omezování práv na základě příslušnosti k menšině	NE
Omezování veřejnoprávních médií či neziskových organizací	NE

Zpracováno autorem

Komunistická strana neliberální diskurz užívá zejména v praktikách usilujících o ústavní nabourání současné podoby zastupitelské demokracie, skrze nadřazování vůle lidu „všelidových iniciativ“ nad limity přímé demokracie. Za znak neliberálního diskurzu rovněž považují výše zmíněný diskurz užívající reprodukci narativů, které byly tvořeny během nedemokratického období a jež

sloužily jako nástroje propagandy státostrany KSČ k legitimizaci nepluralitního režimu. Strana rovněž hojně užívá populistický diskurz, ve kterém apeluje na přetvoření polistopadových pořádků a apeluje na posílení role státu v ekonomické sféře. Strana v rámci zkoumaného korpusu nijak nepracovala s neliberálními praktikami na poli veřejnoprávních médií či menšinových práv.

6. 6. Diskurzivní analýza České strany sociálně demokratické

Česká strana sociálně demokratická je nejstarší politickou stranou v České republice. Její vznik sahá až do 70. let 19. století (ČSSD nedatováno). Strana se ideologicky profiluje jako středo-levicová. V posledních volbách zaznamenala tato strana vůbec nejhorší výsledek za posledních 20. let, během kterých tvořila levicovou opozici vůči středo-pravicové ODS, se kterou se střídala v participaci na vládách i čelních příčkách volebních výsledků (Krčál – Naxera 2018: 509).

V rámci analyzovaného korpusu dat strana užívala zejména strategie tvorby „Diferenčních pozic“, které obvykle odpovídají ideovému ukotvení strany. V řadě diskurzivních prohlášení jak v programatice, tak v mediálních prezentacích, pak lze nalézt explicitní tvorbu „Diferenčních pozic“ vůči osobě Andreje Babiše a hnutí ANO. Sociální demokracie jeho působení v politice a marketingově orientovaný diskurz skrze „Diferenční pozici“ připodobňuje k autoritářskému řízení: *Česká republika není firma – autoritářsky řízená manažery. Česká republika je náš společný domov, který nosíme ve svých srdcích. Pečujme proto o něj s rozumem i citem* (ČSSD 2017).

Další formou „Antagonismu“ jsou „Zahraniční monopoly“ versus „Pracující“, ČSSD se přitom jasně staví do role, ochránářů té ostrakizované části: *Pracovitost českých občanů nemůže vést k tomu, že budeme jen levnou evropskou montovnou. Nemůžeme jen čekat, až naši práci ocení firmy se sídly v zahraničí* (ČSSD 2017). Další antagonistická konstrukce spočívá v kategorii „*Daňových rájů pro vyvolené*“ a „*Daňového pekla pro ostatní*“ (ČSSD 2017). ČSSD tedy

svůj socio-ekonomický diskurz značně staví i na globálním měřítku, kde však nijak neantagonizuje členství v Evropské unii či NATO.

6. 6. 1. Levicový populismus České strany sociálně demokratické

Strana se dále vymezuje i vůči svému „tradičnímu“ pravicovému oponentovi v podobě ODS. V diskurzu předvolební programatiky výrazně tematizuje kritiku neoliberálního diskurzu, který kritizuje, za to, že se po mnoho let snaží vnutit model „*v němž úzká vrstva oligarchů vlastní více než všichni dohromady a často dokonce víc než stát. Není dlouhodobě udržitelné, aby si jedno procento lidí užívalo obrovského majetku a vlivu, zatímco zbylých devětadevadesát procent spoluobčanů na něj pracovalo a každou korunu obracelo v ruce dvakrát*“ (ČSSD 2017). Skrze „Plovoucí označení“ pak strana definuje současnou společenskou situaci jako neudržitelnou.

Sociální demokraté rovněž utváří diskurz přirozené kategorie státnosti v podobě Foucaultovského státu blahobytu. Tato kategorie státnosti spočívá v řízení státu skrze plné zapojení státu do hospodářských politik a utváření kontrolních mechanismů vůči svým obyvatelům a bohatství (Foucault 1991: 90-94). Strana tedy výrazným způsobem tematizuje úlohu „Státu,“ který by měl dostát své přirozené povinnosti - tedy ochraňovat občany před zájmy velkého kapitálu. V tomto poli vidí jako hlavního původce příkoří, nespravedlnosti a nenaplnění této kategorie dosavadní vlády právě v čele s ODS: „*Z hospodářského růstu naší země mají prospěch hlavně velké firmy a vlastníci velkých majetků. Může za to stávající daňový systém, zejména díky změnám, které prosadila pravice po roce 2006. To způsobuje, že běžní zaměstnanci ze svých daní financují naprostou většinu veřejných služeb*“ (ČSSD 2017). Je důležité zdůraznit, že od té doby byla sociální demokracie čtyři roky u vlády²³ (mezi lety 2013-2017).

---

²³ Společně s hnutím ANO a KDU-ČSL

Strana tak utváří formu levicově populistického diskurzu, který svůj vzdor vůči stávajícím pořádkům projektuje na vymezení se vůči finančním sektorům „sloužícím“ neoliberálním globálním korporacím (Zabala 2017). Strana se skrze tvorbu „Plovoucí označení“ tedy snaží posunout do stylizace tradičního obhájce práv pracujících, který artikuluje jejich požadavky a nároky. To lze pozorovat zejména v diskurzu současné ministryně práv a sociálních věcí Jany Maláčové: *„Ještě jednou se ptám, pane kolego, je teda správné trestat kolektivně úplně všechny pracující?“* (Newton media 2019). V tomto diskurzu můžeme spatřovat snahu sociální demokracie se skrze tvorbu „Plovoucíh označení“ definovat jako aktéra hájícího „Populární požadavky“ pracující třídy a zaměstnanců.

6. 6. 2. Sekuritizace v diskurzu České strany sociálně demokratické

Jako hlavní motivy konstrukce hrozeb ČSSD utváří prohlubující se chudobu skrze závislost České republiky na statusu „zahraničních montoven.“ Dále jako bezpečnostní hrozbu sociální demokracie definuje hnutí SPD, kterou naplňuje významem „Extremistická:“ *„My se skutečně domníváme, že teď převážil ten názor i na dnešním předsednictvu. Jedním z těch největší nebezpečí pro Českou republiku posilování SPD a toho, že by se ohrozilo to, že jsme součástí Evropy. A že jsme součástí NATO...My tak neříkáme, že SPD extrémistickou stranu kvůli tomu, že prosazuje přímou demokracii, nebo že chce vystoupit z EU či z NATO“* (Newton media 2019).

ČSSD se dále vymezuje vůči útokům na veřejnoprávní média, čímž přistupuje na určitou skrytou hrozbu diskurzivních praktik, které usilují o její zestátnění či ovlivňování činnosti. *„Proto zabráníme všem pokusům o zestátnění České televize a Českého rozhlasu. Způsob na státu nezávislého financování médií veřejné služby prostřednictvím koncesionářských poplatků považujeme za dobrý. Je potřeba dbát na efektivní a účelné využití těchto zdrojů“* (ČSSD 2017).

Ohledně diskurzivní konceptualizace migrace ČSSD varuje před démonizací migrace a vybízí k solidaritě se státy zasaženými uprchlickou krizí,

ale i uprchlíky samotnými: „*My musíme hledat řešení. Tu migraci se musíme snažit příliš nedémonizovat*“ (Newton media 2019). Zároveň však přistupuje na určitou mantru ohledně postojů vůči migrační krizi spočívající v étosu: „*pomáhat v místě původu:*“ „*Celou dobu dáváme najevo, že jsme si vědomi, že Česká republika není hraniční země Schengenu prakticky. A tím pádem bereme a jsme připraveni na sebe brát povinnosti, které se týkají s ochranou té schengenské hranice. A vlastně jsme v tom nabízeli technickou pomoc, lidskou, materiální, experty celou dobu. Celou dobu říkám, že si myslím, že chceme-li řešit problémy migrace, tak je musíme řešit už v těch zemích, které vznikají, to znamená, máme zájem podílet se na tom, kde je možné tu situaci uklidňovat, řešit situaci v těch táborech, pomáhat zvyšovat život a zlepšovat, protože se ozývají trochu hrozivé zprávy o tom, jak vypadají některé ty utečenecké tábory na severu Afriky*“ (Newton media 2019).

Co se týče sekuritizace terorismu tak strana nepřistupuje na utváření současné situace jako nevyhnutelné pro nutnost zavádění nějaké formy neliberálních praktik. Strana tak sekuritizaci jak v předvolebním tak mediálním diskurzu nevěnuje přílišnou pozornost. To souvisí patrně s tím, že strana ČSSD byla předchozí čtyři roky u vlády a vedla rezort ministerstva vnitra (tedy i v době kdy vznikal předvolební program), jakož i posléze po utvoření současné vlády. Snaží se tak naopak přiřknout si „úspěch“ ve vnitro-státní bezpečnostní situaci a utvářet étos České republiky jako jedné z nejbezpečnějších zemí na světě: „*V posledních letech zažíváme v Evropě a jejím sousedství velké otřesy a období neklidu. Naši občané se však nemusejí bát. Náš stát se stará o svou obranu i zajištění vnitřní bezpečnosti*“ (ČSSD 2017). Sekuritizaci, tvorbu „Antagonismů“ či naplňování neliberálním signifikantním významem ve vztahu k programu strany na poli „Migrace,“ však strana nevytváří. Pouze upozorňuje na hrozby snižování cen práce v souvislosti s migrací: „*Nedovolíme snižovat cenu práce v ČR neregulovanou pracovní migrací ze zemí mimo Evropskou unii,*“ či na nutnost preventivních opatření, která však vidí zejména v „*postupném zvyšování akceschopnosti NATO, s perspektivou vzniku samostatné evropské armády*“ (ČSSD 2017).

Tabulka č. 6: Neliberální diskurz České strany sociálně demokratické

Tvorba Antagonismů	ANO
- „Monopoly“ x „Pracující;“ „Sociální stát“ x „Pravice“ (a její neoliberální paradigma)	
Populistický diskurz	ANO
Sekuritizační étos	NE
Neliberální diskurz	NE
Centralizace moci	NE
Nadřazování vůle lidu nad ústavní a právní limity demokracie	NE
Diskurz omezování práv na základě příslušnosti k menšině	NE
Omezování veřejnoprávních médií či neziskových organizací	NE

Zpracováno autorem

Diskurz ČSSD je charakteristický snahou o situování sebe sama do pozic agregátora „Populárních požadavků“ „Pracující třídy.“ Zejména předvolební programatika a diskurz Jany Maláčové pak rovněž obsahuje hojně užívání levicového populismu, který utváří nutnost politické změny na poli vlivu nadnárodních korporací a práv pracujících. Strana tak aplikuje určitou formu „anti-establišmentového“ diskurzu, navzdory tomu, že se jedná o jednu z nejvíce institucionalizovaných stran v rámci českého stranického systému, která se podílí na vládě od roku 2013. Strana neutváří žádné strategie, které by implikovali praktiky neliberálního diskurzu. Hrozby neformuje na principu sekuritizačního diskurzu, ale zejména skrze tematizaci chudoby, či rizika nárůstu extremismu (pravického).

6. 7. Diskurzivní analýza Křesťanská a demokratická unie - Československé strany lidové

Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová je politickou stranou, která vznikla krátce po vzniku Československa. Je prezentována jako strana křesťansky konzervativní, ukotvená na středové sociálně-ekonomické linii, ačkoliv ve straně panuje pluralita ohledně jednotlivých křídel (Stulík 2013; Krčál – Naxera 2017: 510).

Strana v předvolební programatice výrazně akcentuje téma vlastenectví v oblasti výchovy. Vzdělání tak má dle KDU-ČSL sloužit k reprodukci narativů a „národních“ mýtů jakožto vzdělávacích konstruktů, zároveň je uvedeno v předvolební programatice, že vzdělání pro „*praktickou připravenost pro život zahrnuje brannou výchovu... a povědomí o národní kultuře*“ (KDU-ČSL 2017). KDU-ČSL tak diskurzivními praktikami směřuje k utváření konstrukcí založených na mytizaci historie, bez ohledu na zatíženost historií, nedemokratického vývoje, který je s těmito principy spojen (Krčál – Naxera 2017: 510). V diskurzu je přítomen apel zdůrazňující význam komunit. Skrze „Plovoucí označení“ utváří strana subjekt „Komunity“ jakožto nástroje, který udržuje sdílené „tradiční“ hodnoty před (obrazně řečeno) nihilismem postmoderní společnosti, která je v diskurzu KDU-ČSL vykreslena jako doba chaosu a zmatku. KDU-ČSL tak apeluje na význam hodnot: „*Takový domov chceme chránit před zbrklými změnami, zbytečnými zmatky, před chaosem. Chceme, abyste se vy, lidé naší země, cítili doma bezpečni před nesrozumitelnými změnami, které zpravidla nevedou k ničemu dobrému. Nechť je náš svět světem srozumitelným, solidárním, čitelným pro všechny, i pro děti, a také pro starší a staré lidi. Domov není jen byt, ten také, ale je to náš malý, vůbec však ne nicotný, ale malý ve smyslu přehledný, pořád ještě srozumitelný svět, ve kterém se cítíme bezpečně*“ (KDU-ČSL 2017).

6. 7. 1. Civilizační diskurz Křesťanská a demokratická unie - Československé strany lidové

Diskurz ohledně migrace pak není explicitně spojen s ochranou národní identity, jako spíše s civilizačním diskurzem. Tento diskurz diverzity civilizací je definován podle náboženského hlediska. Strana také diskurzivně vyzývá jistý privilegovaný étos pro křesťanský civilizační okruh a nutnosti existence praktik ochrany a solidarity uvnitř něj: *„Ukrajina je křesťanská země a nám kulturně, Evropě je kulturně příbuzná berou je všemi hrstmi Poláci, berou je Němci a na nás zbyde, že budeme mít pak Indy anebo kdovíkoho jiného“* (Newton media 2019). Diskurz Jiřího Čunka tak přistupuje na jistý druh Huntingtonova narativu o paradigmatu civilizačních okruhů, které mají neslučitelné hodnoty a proto mohou být zdrojem konfliktů a vzájemných tenzí (Huntington 1997). Ten je však v určité méně explicitní podobě patrný i v programatice: *„Chceme systematicky pokračovat v ochraně demokracie, lidských práv a práv menšin. Zvláště citlivě vnímáme postavení křesťanů a jejich perzekuci na Blízkém Východě, v Severní Africe, Severní Koreji a Číně. Jejich ochranu chceme včlenit do jednotné zahraniční a bezpečnostní politiky EU“* (KDU-ČSL 2017), kde je kladen zřetel na civilizační exkluzivitu křesťanské populace: *„Rozšíření EU mimo křesťanský civilizační okruh nepovažujeme za žádoucí“* (KDU-ČSL 2017).

Tento civilizační étos mnohdy nabývá na silně sociálně konzervativním apelu, který je zatížen narativy vykonstruovaných civilizačních hrozeb, které souvisí právě s přijetím „post-moderního“ ontologického rámce namísto „Tradičních hodnot:“ *„Lidstvo a naše civilizace už to zažila. Jakmile začala vlastně demoralizace společnosti od rodiny k těmto svazkům to rozvolnění, tak se ta civilizace se vždycky vykojila a zanikla. A my vidíme, že se přestávají rodit děti, to znamená lidi jsou po, jenom z pohodlnosti. Já chápu, že je více“* (KDU-ČSL 2017).

6. 7. 1. Sekuritizační diskurz Křesťanská a demokratická unie - Československé strany lidové

Křesťanští demokraté utváří konstrukci hrozeb v podobě propagandy, což je paradoxní (vzhledem ke skutečnosti že zároveň chtějí reprodukovat národní mýty a narativy, skrze vzdělávací systém). Jako ony zmíněné hrozby pak uvádějí: „*islamistickou propagandu a levicový a pravicový extremismus*“ (KDU-ČSL 2017). Konkrétně v mediálních prezentacích explicitně mluví zejména o radikálních imámech, Komunistické straně, hnutí SPD, či Rusku. Tyto hrozby definuje strana jako ohrožení pro „*Tradiční společnost,*“ kterou KDU-ČSL definuje jako jistý totalizující ideál, který je hodno následovat vzhledem k příslušnosti k danému civilizačnímu okruhu. „*Ty rušíš trolové, ty tady znečišťují náš mediální prostor a snaží se nás vytrhnout ze západního společenství. Je třeba na to upozorňovat. To je nebezpečí. A je to velmi správné, že se na to upozorňuje*“ (Newton media 2019).

Zároveň identifikují signifikantním nositelem tohoto okruhu Evropskou unii, s čímž souvisí i deklaratorní vymezení se vůči přijetí zemí mimo křesťanský civilizační okruh: „*Evropskou unii vnímáme jako jedinečný společný hodnotový prostor založený na křesťansko-židovských kořenech a principech demokracie, svobody, spravedlnosti, rovnoprávnosti a odpovědné solidarity. Rozšíření EU mimo křesťanský civilizační okruh nepovažujeme za žádoucí: Turecko by mělo být strategickým partnerem, ne členem EU*“ (KDU-ČSL 2017).

Strana se obdobně jako sociální demokracie zasazuje o ochranu veřejnoprávní podstaty médií: „*Nově definujeme postavení médií veřejné služby jako nezávislé alternativy ke komerčním médiím a jako co nejvíce objektivní zdroj informací*“ (KDU-ČSL 2017).

**Tabulka č. 7: Neliberální diskurz Křesťanská a demokratická unie -
Československé strany lidové**

Tvorba Antagonismů	NE
Populistický diskurz	NE
Sekuritizační étos - islamismus, extremismus (levicový i pravicový), Rusko	ANO
Neliberální diskurz - pole diskurzivity: „Migrace“ (nekompatibilita identit), „Náboženství“, - subjekty diskurzu: „Imigranti“ mimo křesťanský civilizační okruh	ANO
Centralizace moci	NE
Nadřazování vůle lidu nad ústavní a právní limity demokracie	NE
Omezování menšinových práv	NE
Omezování veřejnoprávních médií či neziskových organizací	NE

Zpracováno autorem

V rámci zkoumaného korpusu dat jsem neliberální diskurz identifikoval u senátora Jiřího Čunka, který explicitně stanoval hodnotové kategorie nekompatibility kultur na základě náboženských hledisek. Strana hojně užívá určitou formu sociálně konzervativního étosu, který apeluje na reprodukci národních mýtů a narativů, například skrze vzdělávací systém. Strana explicitně netvoří „Antagonismy“, které by tvořili diskurzivní konstrukci dvou kategorií. Sekuritizační étos, který strana užívá, je patrný zejména na poli „Náboženství“ a „Ideologie.“

6. 8. Diskurzivní analýza TOP 09

TOP 09 vznikla v roce 2009, kdy se ekonomicky pravicové křídlo KDU-ČSL odtrhlo a založilo liberálně konzervativní proevropskou stranu. Strana oproti předchozím volbám v roce 2017 výrazně oslabila a pouze těsně přesáhla hranici pěti procent pro vstup do poslanecké sněmovny (Krčál – Naxera 2018: 511).

Strategie tvorby diskurzu se odvíjí zejména skrze zaujímání „Diferenčních pozic“ vůči minulé vládě, či jiným politickým subjektům, přičemž tak činí prismatickým tržně orientovaným pravicem: *„Dobré časy vláda využila pouze k tomu, že stát nabobtnal, stal se více nákladným a zaměstnává tisíce nových úředníků. Mohlo se tím vytvořit zcela mylné zdání, že problémy naší země se vyřešily samy. Připodobňování tehdejší vládní politiky k „decimaci střední třídy“ (TOP 09 2017), či proevropskou orientací zdůrazňující „ukotvení“ České republiky v Evropské unii a NATO: „Budeme rozhodovat o tom, zda my i naše děti budeme pevnou součástí západní Evropy, nebo zda se ocitneme na periferii Evropské unie pod posilujícím ruským vlivem“ (TOP 09 2017).* TOP 09 se pak prezentuje jako politický subjekt, který má dlouhodobé vize a cíle - opírá tyto teze o propagaci vlastního programového dokumentu „Vize 2030.“ TOP 09 pracuje s konceptualizací „Identit“, avšak v rámci programatiky s ní operuje na principu „Kulturní“ identity, není tedy definována etnicky, či národnostně. Odkazuje na tradice humanismu, antiky a židovsko-křesťanské tradice, čímž diskurzivně souzní s KDU-ČSL, od které se strana v minulosti odštěpila. Zároveň obdobně jako u hnutí SPD lze v tomto étosu historického odkazu vidět instrumentální prvek, který je produktem konstruktivistických snah o utváření mýtů a narativů národních tradic (Hobsbawm – Ranger 1992: 2-5).

6. 8. 1. Sekuritizační diskurz TOP 09

Jako hrozbu TOP 09 definuje občanskou apatii vůči věcem veřejným a vliv Číny či Ruska, jejichž působení stavějí do „Diferenční pozice“ vůči

hodnotám svobody, kterou podmiňují demokracií, pluralitním politickým systémem a tržní ekonomikou. NATO a Evropskou unii pak identifikuje strana jako garanta zachování těchto hodnot, přičemž se vymezuje vůči zpochybňování účasti v těchto dvou blocích - tyto tendence vnímá jako extremistické. Strana čtenou část v programu věnuje konstrukci hrozeb spojených s nabouráváním členství České republiky v těchto institucích, které často verbalizuje skrze apokalyptickou personifikaci: *„Opuštění NATO by bylo bezpečnostní sebevraždou...Co nepřipustíme je odchod z Evropské unie ani pořádání nesmyslných referend za vystoupení z EU“* (TOP 09 2017). TOP 09 se tak vymezuje vůči diskurzu SPD relativizujícímu angažmá ČR v Evropské unii a KSČM, která relativizuje zase členství v NATO. *„Postavíme před voliče fakta a budeme neúnavně vysvětlovat, že „oni“ jsme ve skutečnosti „my“* (TOP 09 2017). Strana se tak staví vůči samotnému principu tvorby „Antagonismů“ vůči Evropské unii.

Ohledně migrace se strana vymezuje vůči nelegální formě migrace a rovněž vůči migračním kvótám, netvoří však žádnou formu neliberálního diskurzu či praktik. *„Já rozlišuji azylanty a ekonomické migranty, což je nemalá část lidí ze severní Afriky. To tak prostě je. Teď je důležité říci, proč jsem proti kvótám. Podívejte se prosím na analýzy zpracované Evropskou komisí. Kvóty vůbec nefungují, a když se někam přesunou lidi, stejně odejdou, protože nemají zájem tam být. Je to divadlo“* (Newton media 2019).

Jako největší bezpečnostní riziko strana konstruuje politické síly zpochybňující demokratický systém vládnutí *„Největším bezpečnostním rizikem jsou politické síly zpochybňující základy, na nichž spočívá demokratický systém vládnutí a právního státu“* (TOP 09 2017). Strana dále upozorňuje na terorismus, radikalizaci a extremismus. *„Mezi asymetrické hrozby, kterým budeme čelit, patří terorismus, radikalizace, kriminalita, extremismus, dezinformační kampaně, subverze či cílené podkopávání legitimacy státní správy... Vedle pravicového a levicového extremismu se budeme věnovat přípravám a snižování rizik islámského extremismu, který tvoří dominantní podhoubí pro teroristické aktivity*

v Evropě“ (TOP 09 2017). Zároveň však obdobně jako Pirátská strana vybízí k limitaci působení bezpečnostních složek, což utváří obdobný „desekuritizační“ étos: *„Povolování odposlechů je nutno nově upravit zákonem, neboť z posledních soudně řešených případů je zjevné, že v této oblasti dosud dochází k účelovým a protiústavním postupům“* (TOP 09 2017).

Strana se rovněž staví za ochranu veřejnoprávních médií, neziskových organizací a církví. Pojímají snahy o změnu tohoto statu quo jako relevantní hrozbu. *„Média budeme chránit a prosazovat svobodu slova ve veřejné diskusi. Trváme na politické a názorové nezávislosti televize a rozhlasu veřejné služby...Nikdy nedopustíme jejich privatizaci“* (TOP 09 2017).

6. 8. 2. Sekuritizace Andreje Babiše, SPD a KSČM

„Diferenční pozice“ stanovuje strana v několika rovinách, avšak nikoliv v intencích toho, že by směřovali k neliberálním praktikám. Strana obecně utváří spíše diskurz, který vykresluje současnou situaci jako ohrožující demokratický vývoj, čemuž jak v programatice, tak v mediální prezentaci věnuje podstatný prostor. „Antagonismy“ lze sledovat ve vztahu: „Byrokracie“ (kterou diskurzivně ztvárňuje minulá vláda) versus „Podnikatelé“ (v roli utlačované střední třídy, kterou má pohledem diskurzivních formací právě TOP 09 „spasit“).

Strana se výrazně profiluje vůči hnutí ANO, zejména v mediálním diskurzu, který je do značné míry ovlivněn jednáním o vzniku vlády. Strana přitom poukazuje na vyjednávání hnutí ANO s SPD a KSČM a rovněž výrazně devaluje osobnost Andreje Babiše: *„Já si myslím, že je to trošku jinak, že jsou tu strany, které chtějí jít do koalice s hnutím ANO, ale ve chvíli, kdy pan Babiš nebude premiérem. Protože marná sláva, je trestně stíhaný, je agentem StB. To není úplně normální, nezlobte se na mě, jo“* (Newton media 2019), či *„Tak určitě nebudeme podporovat nejenom hnutí ANO, ale i tyto dvě extremistické strany. To je pro TOP 09 nemyslitelné“* (Newton media 2019).

Tabulka č. 8: Neliberální diskurz TOP 09

Tvorba Antagonismů	ANO
- „Byrokraté“ x „Střední třída“	
Populistický diskurz	NE
Sekuritizační étos	ANO
- hrozby extremismu (pravického, levického islamismu), Rusko, Čína	
Neliberální diskurz	NE
Centralizace moci	NE
Nadřazování vůle lidu nad ústavní a právní limity demokracie	NE
Diskurz omezování práv na základě příslušnosti k menšině	NE
Omezování veřejnoprávních médií či neziskových organizací	NE

Zpracováno autorem

TOP 09 utváří „Antagonismy“ pouze na poli ekonomických kategorií, v rámci nichž se vymezuje rovněž vůči hnutí ANO a jejím politickým krokům. Strana utváří sekuritizační étos založený na nutnosti zvýšení praktik potírajících extremismus (islamistický, pravicový i levicový), o kterých explicitně hovoří jako o důležitých hrozbách ohrožujících demokracii.

6. 9. Diskurzivní analýza hnutí Starostové a nezávislí

Hnutí Starostové a nezávislí působilo ve volbách v říjnu 2017 poprvé coby samostatný aktér, předtím kandidovalo společně se stranou TOP 09. „*Hnutí působí jako platforma sdružující politiky působící na komunální úrovni*“ (Krčál – Naxera 2018: 513).

Toto hnutí se vyznačovalo vůbec nejvíce strohým diskurzem, který akcentoval věcnou deklaraci cílů a to jak v programatice, tak v mediální prezentaci. Jedinou formou „Antagonismu“ hnutí ustavuje na základech „Centra“ a „Periferie,“ což vychází z celkové ideologické podstaty hnutí volající po

decentralizaci veřejné správy. Hnutí se staví do pozic ochránce kategorie „Periferie“. STAN totalizuje tyto kategorie na dichotomii „*samosprávných soběstačných obcí*“ a „*neefektivního centra*.“ Nelze ji však chápat ve smyslu „Rokkano-Lipsetovském“ (Rokkan – Lipset 1967), nýbrž jde o apel decentralizace moci a veřejné správy, nikoli tedy o étos vymezování se například vůči určité formě „pragocentrismu“. Periferii tak lze chápat skrze obce, města a kraje - může jí být tak i Praha ve smyslu městských částí či územní jednotky Hlavního města Prahy. STAN tvrdí, že je hnutím proti centralizaci, kterou vnímá jako určitou formu neliberální praxe ze strany současných a minulých politických garnitur: „*V současné době jsme naopak svědky přesně opačných snah - tedy centralizace. Postupně se navrhuje odebrání správních agend územním samosprávným celkům, zejména obcím II. stupně (např. stavební úřady). V některých oblastech k tomu už dochází*“ (STAN 2017).

Další antagonistickou linií je pak „Diferenční pozice“ kategorie: „Veřejná správa“ versus „Občané:“ „*Základním východiskem musí být pojetí „veřejná správa je tu pro občany, ne občané pro veřejnou správu*“ (STAN 2017). Diskurz utváří praxe, které mají transformovat systém „centralizované“ správy, který je podle hnutí neudržitelný. „*Budeme prosazovat přesun kompetencí směrem z centra k samosprávám, krajů a obcí a měst*“ (STAN 2017). Základní funkci státu ztotožňují s významem „*servisní organizace*.“ Nezastupitelný má být pouze v otázkách obrany, zahraniční politiky a justice (STAN 2017).

6. 9. 1. Sekuritizační diskurz hnutí Starostové a nezávislí

Hnutí utváří podobnou formu bezpečnostních hrozeb jako TOP 09. Ty spočívají ve zpochybňování pozic České republiky v Evropské unii a NATO: „*Česká republika patří na Západ, do svazku zemí sdružených v Evropské unii a z hlediska obrany je a má zůstat členem Severoatlantické aliance. Snahy o rozvolnění pozice ČR v těchto strukturách či rozvolnění těchto mezinárodních struktur jako takových je přímý hazard s naší budoucností*“ (STAN 2017).

Strana utváří jako bezpečnostní hrozbu hnutí ANO, SPD, KSČM a rovněž prezidenta Miloše Zemana: „*ve chvíli, kdy tady se rýsuje nějaká většina v Poslanecké sněmovně, kterou tvoří hnutí ANO a SPD, kterou my považujeme za radikální stranu, KSČM rovněž extremistická strana*“ (Newton media 2019). Konkrétně Andreje Babiše a Miloše Zemana tematizují jako aktéry, kteří ohrožují budoucnost zahraniční politiky: „*Já spíš vidím tu realitu, že tady máme dva hráče na tom zahraničním poli a to, prezidenta Zemana a premiéra Babiše...a zahraniční politika v podání obou z nich je pro Českou republiku špatná, nebezpečná a ohrožující budoucnost*“ (Newton media 2019).

Hnutí rovněž utváří étos ochraňující veřejnoprávní média před politickým tlakem. Výrazně netematizují téma migrace. Akcentují však určitou formu mírného sekuritizačního diskurzu a militarizace. „*S vědomím, že obrana země je věcí nejen relativně malé armády, ale celé společnosti, zavedou ministerstva obrany a školství kurz elementárního výcviku pro chování v případě krizí*“ (Newton media 2019).

Tabulka č. 9: Neliberální diskurz hnutí Starostové a nezávislí

Tvorba Antagonismů	ANO
- „Centrum“ x „Periferie“	
Populistický diskurz	NE
Sekuritizační étos	ANO
- na poli „Školství“	
Neliberální diskurz	NE
Centralizace moci	NE
Nadřazování vůle lidu nad ústavní a právní limity demokracie	NE
Diskurz omezování práv na základě příslušnosti k menšině	NE
Omezování veřejnoprávních médií či neziskových organizací	NE

Zpracováno autorem

Hnutí STAN utváří jednoduché antagonistické kategorie, které odpovídají charakteru hnutí, které volá po decentralizaci veřejné správy. Zároveň utváří sekuritizační étos spočívající v praktikách výcviku na poli školství - které však neobsahují explicitní militarizaci výchovy.

7. Závěr

Záměrem této práce bylo definovat neliberální diskurz v prostorovém kontextu České republiky a posléze skrze diskurzivní analýzu podrobit zkoumání jednotlivé strany a hnutí českého stranického systému. Mezi praktiky, které prostupovaly napříč stranami v jejich ideologickém spektru, jsem identifikoval téměř u všech stran tvorbu „Antagonismů“²⁴. „Antagonismy“ však pouze v případě hnutí SPD nabyly neliberální podoby - na základě tvorby exkluzivity „Národa.“ U řady stran a hnutí byl poté hojně užíván rovněž populistický diskurz.²⁵ Ten pak nabýval neliberálních kontur v případě hnutí ANO, SPD a strany KSČM skrze logiku nutné změny spočívající v nadřazování „Vůle lidu“ nad ústavní a právní limity demokracie a v případě SPD rovněž v konstrukci exkluzivní pozice „Národa“ v rámci tohoto systému. Mezi jednotící praktiky rovněž lze zařadit „Sekuritizační étos“ zdůrazňující nutnost zavedení bezpečnostních opatření (nejčastěji ve vztahu k medializaci terorismu). Sekuritizační étos, který by však implikoval neliberální formy praktik – například v podobě „Ban-opticon“ strategií - užívalo hnutí SPD a také hnutí ANO v podobě „Symbolického násilí,“ utvořeného na kulturní nekompatibilitě, jakožto hrozbě národní kulturní integrity.²⁶

V úvodu práce jsem si stanovil tyto výzkumné otázky: 1) Jaký neliberální diskurz je v současném stranickém systému produkován a které strany a hnutí jej užívají? 2) Jaké subjekty podléhají neliberálnímu diskurzu? 3) Jaká pole

---

²⁴ Antagonismus byl identifikován u všech analyzovaných stran s výjimkou KDU-ČSL

²⁵ Populistický diskurz byl identifikován u všech analyzovaných stran s výjimkou ODS, KDU-ČSL, TOP 09 a hnutí STAN

²⁶ Ve vztahu k syrským uprchlíkům

diskurzivity podléhají nejvíce neliberálním tendencím a strategiím? 4) Zda v současném českém stranickém systému dochází k artikulaci neliberálního diskurzu a požadavků i ze strany „tradičních“ (či zavedených) politických stran a nejen nově vzniklých hnutí?

U prvních třech otázek, týkajících se politických stran užívajících neliberální diskurzivní praktiky, jsem identifikoval hnutí ANO, SPD a strany KSČM a KDU-ČSL. U subjektů ANO, SPD a KDU-ČSL jsem identifikoval jednotící linii zacílení na sdílený subjekt neliberálního diskurzu, kterým byli „Imigranti.“ Pole diskurzivity se tak týkalo „Migrace“ a „Náboženství.“ Diskurzivní praktiky hnutí ANO směřovaly k nekompatibilitě kultur a nutnosti jejich oddělení s cílem zachování kulturní integrity a statusu „bezpečné“ země. Subjektem neliberálního diskurzu ANO tak jsou „Imigranti,“ v některých případech explicitně „Muslimové.“ Hnutí SPD toto pole formovalo jako podléhající určité formě ideologizace ze strany Evropské unie a vládnoucí elity, jejímž cílem je zničení národních identit. Hnutí užívalo praktiky nacionalistického diskurzu a islamofobie k utváření subjektu „Imigrantů“ a „Muslimů,“ jež jsou nositeli určitých nedefinovaných atributů jako přímého ohrožení národní identity (která je definována skrze vícero parametrů)²⁷ a původce nezpochybnitelné bezpečnostní hrozby. Skrze tento diskurz pak hnutí legitimizovalo konkrétní praktiky vedoucí k limitaci náboženské svobody. Pole diskurzivity se tak kromě „Migrace“ týkalo také „Náboženství,“ „Evropské unie“ a „Sociální exkluze“. Subjekty tak jsou vedle již zmíněných kategorií „Imigrantů“ a „Muslimů“ rovněž „Sociálně marginalizované skupiny“ definované jako „Parazité“ sociálního systému, jehož užívání je v diskurzu SPD určeno pouze pro kategorii „Řádných občanů“. U strany KDU-ČSL pak neliberální forma diskurzu spočívala v utváření exkluzivity nikoliv národa, ale křesťanského civilizačního okruhu²⁸. Polem diskurzivity neliberálních diskurzů a praktik tak je „Migrace“ a „Náboženství“ a subjekty jsou „Imigranti“²⁹. U strany

---

²⁷ Synkreze etnických, kulturních a náboženských atributů

²⁸ Neliberální podobu měl tento diskurz v případě mediálních prohlášení senátora Jiřího Čunka

²⁹ Mimo křesťanský civilizační okruh

KSČM byla subjektem neliberálního diskurzu „Vůle lidu,“ která byla skrze zmíněnou populistickou logiku nadřazována nad ústavní a právní limity. Z hlediska pole diskurzivity se pak neliberální diskurz pohyboval na poli „Kontroly moci“ a „Společenské plurality,“ jelikož strana usiluje o reprodukci mytizace historie a narativů (v rámci vzdělávacího systému) tvořených oficiální propagandou v době nepluralitního režimu před rokem 1989, kdy jedinou legitimní politickou stranou byla státostrana KSČ.

Jako další praktiky, které jsem identifikoval, mohu uvést centralizaci moci u hnutí ANO, SPD a strany KSČM. Zatímco hnutí ANO tento diskurz produkuje zejména skrze mediální prohlášení delegitimizující argumenty a podezření spojená s působením Andreje Babiše v politice a spočívající mytizaci jeho dominantní úlohy v čele státu, u hnutí SPD spočívá tento diskurz v programatickém bodu zasazujícím se o zvýšení pravomocí prezidenta, který by měl pravomoc řídit vládu. KSČM pak v předvolebním programu apeluje na zvyšování dozoru státu „nad zákonností.“

U hnutí ANO a SPD jsem rovněž našel „Plovoucí označení“ na poli „Demokratických principů“ a jejich ztotožňování s neliberální podstatou. Hnutí ANO skrze „Plovoucí označení“ ztotožňuje demokracii s korporátním systémem založeným na manažerském řízení. Skrze tuto konstrukci tak dochází k personalizaci „leadera“ v čele státu coby „Korporace“ a ztotožnění korporátní logiky s demokratickým principem státnosti.

Hnutí SPD pak demokracii podmiňuje nutností implementace institutu referenda do všech sfér politických procesů a podmiňuje demokratickou podstatu právě tímto principem, nehledě na ústavní a právní limity či systém brzd a protivah moci. Toto hnutí navíc vykazovalo znaky neliberálního diskurzu ve všech zbývajících zkoumaných aspektech, tedy i v podobě diskurzu omezování menšinových práv³⁰, nebo delegitimizace role veřejnoprávních médií či neziskových organizací.

---

³⁰ Například v podobě „Welfare šovinismu“ (viz. Kapitola 3. 2. 1. „Plovoucí označení“ a Populární požadavky)

Ohledně čtvrté otázky týkající se artikulace neliberálního diskurzu a praktik z hlediska zavedených stran je patrné, že tyto parametry naplňuje KSČM a KDU-ČSL, které jsou v českém stranickém systému ukotvené již od počátku devadesátých let³¹. Nutno podotknout že rovněž strana ODS v řadě prohlášení značně oscilovala na hranici liberálního a neliberálního diskurzu, zejména v případě mediálních prohlášení Václava Klause mladšího. ČSSD naopak zejména v předvolebním programu výrazně uplatňovala „Antagonismus“, „anti-establishmentový“ étos a levicový populistický diskurz, žádná se strategií však nebyla naplněn neliberálním obsahem. U strany TOP 09 byl pak výrazně akcentován sekuritizační diskurz a rovněž instrumentální konstrukce odkazu na antickou, židovskou a křesťanskou tradici národa (obdobně jako u hnutí SPD).

Z hlediska vzešlých závěrů ohledně nejčastějšího průniku neliberálních praktik na poli „Imigrace“ a „Náboženství“ lze dojít k závěru, že strany skrze instrumentální logiku stále těží z medializace migrační krize a její konstrukce coby hrozby, a to navzdory skutečnosti, že na jednoho azylanta v době říjnových voleb 2017 připadalo 18 „protimigračních“ kandidátů z celkem 31 stran (Krčál – Naxera 2018: 493). V diskurzu všech stran lze rovněž definovat určité znaky diskurzivního boje napříč politickým spektrem, to se týká zejména odlišného pohledu na demokratické nedostatky českého politického systému. Zatímco řada stran akcentuje excesy polistopadového vývoje a upozorňuje na „skandály“ minulosti, jiné strany varují před nabourávání demokratických principů³² a označují se za nositele liberálních a demokratických hodnot.

---

³¹ V rámci orgánu tehdejší České národní rady. Strana KDU-ČSL jim byla od roku 1990 a strana KSČM od roku 1992, přičemž působila v rámci koalice tzv. Levého bloku (Volby.cz 2019a; Volby.cz 2019b).

³² Zejména skrze působení Andreje Babiše v politice, či spolupráci s hnutím SPD nebo KSČM (Newton media 2019).

8. Seznam literatury

- Akkerman, Agnes – Mudde, Cas – Zaslove, Andrej (2013). How populist are the people? Measuring Populist Attitudes in Voters. *Comparative Political studies* 47(9), s. 1326-1332.
- Althusser, Louis (1971). *Lenin and philosophy, and other essays* (New York: Monthly Review Press), s. 118-120, 134-136, 235-236.
- Baudrillard, Jean (1998). *The Consumer Society Myths and Structures* (London: SAGE Publication), s. 99-110.
- Benjamin, Walter – Demetz, Peter (1986). *Reflections: essays, aphorisms, autobiographical writing* (New York: Schockenbooks), s. 281.
- Berger, Peter L. – Luckmann, Thomas (1999). *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury), 20-26.
- Bigo, Didier – Tsoukala, Anastassia (2008). *Terror, Insecurity and Liberty: Illiberal Practices of Liberal Regimes After 9/11* (London: Routledge), 11-33.
- Bourdieu, Pierre (1991). *Language and symbolic power* (Cambridge: Polity press), s. 170-181.
- Bourdieu, Pierre (2002). *O televizi* (Brno: Doplněk), s. 11-21, 41-42.
- Brown, Beverley – Cousins, Mark (1986). The Linguistic Fault: The Case of Foucault's Archaeology; In: M. Gane (ed.). *Towards a Critique of Foucault* (London: Routledge), s. 51.
- Foucault, Michel (1991). *The Foucault Effect – Studies of Governmentality* (Chicago: University of Chicago press), s. 90-94.
- Foucault, Michel (1999). *Dějiny sexuality I: Vůle k vědění* (Praha: Hermann a synové).
- Foucault, Michel (2000). *Dohlížet a trestat* (Slavonice: Dauphin).

Foucault, Michel (2002). *The Archeology of Knowledge* (Londýn: Routledge), s. 38-74.

Foucault, Michel (2003). *Zrození kliniky* (London: Routledge).

Foucault, Michel (2006a). *Rád diskurzu* (Praha: Agora), s. 7-11, 31.

Foucault, Michel (2006b). *History of Madness* (London: Routledge).

Garrity, Zoë (2010). Discourse analysis, Foucault and Social Work. *Journal of Social Work* 10(2), s. 195-204.

Guild, Elspeth – Groenendijk, Kees – Carrera, Sergio (2009). Chapter 1: Understanding the Contest of Community: Illiberal Practices in the EU? In: Groenendijk, Kees – Carrera, Sergio a kol. (2009). *Illiberal Liberal States: Immigration, Citizenship and Integration in the EU* (Farnham: Ashgate), s. 9-11.

Habermas, Jürgen (1996). *Between facts and norms* (Cambridge: The MIT Press), 13-20.

Hájek, Martin (2014). *Čtenář a stroj. Vybrané metody sociálně vědní analýzy* (Praha: SLON), s. 125.

Herzfeld, Michael (1997). *Cultural Intimacy: Social Poetics in the Nation-state* (London: Routledge), s. 42, 47.

Hobsbawm, Eric – Ranger, Terence (1992). *The Invention of Tradition* (Cambridge: Cambridge University press), 2-5.

Hofmannová, Helena – Řepa, Karel (2018). „Lhostejná demokracie“ a neliberální politika. *Právnícké listy* 2018(1), s. 8-10.

Huntington, Samuel P. (1997). *The Clash of Civilisations and Remaking of World Order* (New Delhi: Penguin Books).

Jorgensen, Marianne – Phillips, Louise J. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method* (London: SAGE Publications), s. 1-6, 25-49.

Just, Petr – Charvát, Jan (2016). Business-Firm Parties and the Czech Party System after. *Politics in Central Europe* 12(3), s. 83-110.

- Kant, Immanuel (2004). *Zum ewigen Frieden* (Berlin: Akademie Verlag).
- Kopeček, Lubomír (2016). "I'm Paying, So I Decide": Czech ANO as an Extreme Form of a Business-Firm Party. *East European Politics and Societies and Cultures* 30(4), s. 725-749.
- Krčál, Petr – Naxera, Vladimír (2018). Populistická konstrukce národa ohroženého migrací: CAQDAS volebního diskurzu českých parlamentních voleb v roce 2017. *Sociológia* 50 (5), s. 491-513.
- Kupka, Petr – Mochťák, Michal (2015). The Nagygate Affair, Corruption and Organized Crime: Corruption Networks and their Potenticla Impact on the Quality of Democracy in the Czech Republic. *World Political Science* 11(1), s. 157-185.
- Laclau, Ernesto – Mouffe, Chantal (2014). *Hegemonie a socialistická strategie: Za radikálně demokratickou politiku* (Praha: Karolinum), s. 13-14, 73-159.
- Laclau, Ernesto (2007). *On populist reason* (London: Verso), s. 62-177.
- Laclau, Ernesto (2014). *The Rhetorical Foundations of Society* (London: Verso), s. 106-114.
- Marx, Karl – Engels, Friedrich (1960). *Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte* (Berlin: Dietz Verlag).
- Maškarinec, Pavel (2017). A Spatial Analysis of Czrech Parliamentary Elections, 2006-2013. *Europe-Asia Studies* 69(3), s. 426-457.
- Mudde, Cas (2004). The populist Zeitgeist. *Government and Opposition* 2004 39(4).
- Mudde, Cas (2007). *Populist radical right parties in Europe* (Cambridge: University press).
- Mudde, Cas (2018). The Guardian (<https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/nov/22/populism-concept-defines-our-age>, 10. 2. 2019).

- Novotný, Lukáš (2017). Pegida a migrační politika. *Central European Journal of Politics*. 3(2), s. 39-54.
- Özkrimli, Umut (2000). *Theories of Nationalism: A Critical Introduction* (Houndmills: Palgrave Macmillan), s. 32-33.
- Permoser, Julia Mourão – Rosenberger, Sieglinde (2009). Chapter 8: Religious Citizenship as a Substitute for Immigrant Integration? The Governance of Diversity in Austria. In: Groenendijk, Kees – Carrera, Sergio a kol. (2009). *Illiberal Liberal States: Immigration, Citizenship and Integration in the EU* (Farnham: Ashgate), s. 150-151.
- Rokkan, Stein – Lipset, Seymour Martin (1967). *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspective* (New York: Free Press).
- Stulík, Ondřej (2013). Ekonomický personalismus a politika KDU-ČSL. *Central European Political Studies Review* 15 (2-3), s. 196-217.
- Taylor, Stephanie (2001). Locating and Conducting Discourse Analytic Research. In: Wetherell, Margaret – Taylor, Stephanie – Yates, Simeon J. (2001). *Discourse as Data: A Guide for Analysis* (London: SAGE Publication), s. 5-17.
- Vašát, Petr (2008). Kritická diskurzivní analýza: Sociální konstruktivismus v praxi. *Antropowebzin* 2008 (2-3), s. 101-102.
- Zakaria, Fareed (1997). The Rise of Illiberal Democracy. *Foreign Affairs* 76(6), s. 10-32.
- Zudová-Lešková, Zlatica – Voráček, Emil et al. (2014). *Theory and practice of the welfare state: in Europe in 20th century* (Praha: Historický ústav), s. 12.
- Žúborová, Viera – Borárosová, Inka (2016). Migrácia v médiách: utečenci versus migranti. Chápanie migrantov a utečencov v mediálnom priestore v kontexte pozitívnej a negatívnej mediatizácie. *Central European Journal of Politics* 2016 2 (1), s. 1-15.

Prameny zdrojů:

ANO (2017). *Ted' nebo Nikdy. Ten jediný program, který potřebujete* (<https://www.anobudelip.cz/file/edee/2017/09/program-hnuti-ano-pro-volby-do-poslanecke-snemovny.pdf>, 14. 3. 2019).

Česká televize (2011). *Benešovy dekrety* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1290689-benesovy-dekrety>, 25. 3. 2019).

Česká televize (2015). *Babiš, nejmocnější osoba tuzemské mediální sféry* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1507168-babis-nejmocnejši-osoba-tuzemske-medialni-sfery>, 1. 3. 2019).

ČSSD (2017). *Dobrá země pro život. Volební program ČSSD pro volby 2017* (<https://www.cssd.cz/data/files/program-210x210-seda.pdf>, 1. 4. 2019).

ČSSD (nedatováno). *Historie ČSSD* (<https://www.cssd.cz/strana/agenda-a-clenstvi/historie-cssd/>, 12. 3. 2019).

Hlídací pes (2017). *Nové stanovy hnutí ANO obsahují vůdcovské klauzule, je však nutno respektovat stranickou autonomii* (<https://hlidacipes.org/at-zije-vudce-nove-stanovy-hnuti-ano-obsahuji-vudcovske-klauzule-je-vsak-nutno-respektovat-stranickou-autonomii/>, 23. 3. 2019).

iRozhlas (2017). *Začíná platit zákon o střetu zájmů. Zeman připravuje ústavní stížnost* (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/zacina-platit-zakon-o-stretu-zajmu-zeman-pripravuje-ustavni-stiznost_201702091200_akottova2, 14. 3. 2019).

iRozhlas (2018). *Veřejnoprávní média čelí útokům, Češi jim ale důvěřují, ukazuje mezinárodní studie* (https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/digital-news-report-2018_1806142255_mos, 10. 3. 2019).

iRozhlas (2019a). *Tandem Babiš-Faltýnek podle očekávání zůstává ve vedení ANO. Premiér získal 206 hlasů z 238* (https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-ano-sef-snem-predseda_1902171512_och, 23. 3. 2019).

iRozhlas (2019b). *„Dlouhodobě poškozuje dobré jméno strany.“ Výkonná rada vyloučila Klause mladšího z ODS* (https://www.irozhlas.cz/zpravodomov/vaclav-klaus-mladsiods-vylouceni_1903161735_cen, 18. 3. 2019).

KDU-ČSL (2017). *Volební program KDU-ČSL pro sněmovní volby v roce 2017* (<https://www.kdu.cz/getattachment/f3c301fb-b96a-4915-87e4-6ad5713164a3/Volebni-program-2017-2021.aspx>, 14. 3. 2019).

Kiss, Jemina (2009). The Pirate Bay trial: Guilty verdict. *The Guardian*. 17. 4. 2009 (<https://www.theguardian.com/technology/2009/apr/17/the-pirate-bay-trial-guilty-verdict>, 27. 3. 2019).

KSČM (2017). *Volební program KSČM pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 2017* (https://www.kscm.cz/sites/default/files/soubory/Program%20KS%C4%8CM/volebni_program_kscm_pro_volby_do_ps_pcr_2017.pdf, 14. 3. 2019).

KSČM Ústecký kraj (2011). *Stanovisko KSČM k otázce prolomení územních limitů těžby hnědého uhlí* (<http://www.kscm-usteckykraj.cz/novinka.php?id=629>, 26. 3. 2019).

Lidovky (2015). *Počet Romů v Česku neuvěřitelně roste, je to hrozba, řekl Okamura. Čelí trestnímu oznámení* (https://www.lidovky.cz/domov/pocet-romu-v-cesku-neuveritelne-roste-vymyslel-si-okamura-celi-trestnimu-oznameni.A150613_142917_in_domov_sk, 24. 3. 2019).

Lidovky (2016). *Horáková se přiznala a '68 byla pomoc. Přečtete si, proč se Semelová nemusí omlouvat* (https://www.lidovky.cz/domov/horakova-se-priznala-a-68-byla-pomoc-prectete-si-proc-se-semelova-nemusi-omlouvati.A161125_150945_in_domov_jzl, 26. 3. 2019).

Newton media (2019). *Korpus dat mediálních prohlášení.*

ODS (2017). *Silný program pro silné Česko* (<https://www.ods.cz/volby2017>, 14. 3. 2017).

Parties and election (nedatováno). *Hungary* (<http://www.parties-and-elections.eu/hungary.html>, 10. 2. 2019).

Parties and election (nedatováno). *Spain* (<http://www.parties-and-elections.eu/spain.html>, 10. 2. 2019).

Pieters, Janene (2018). Populist proposal to ban islamic expressions in Netherlands immediately shot down. *Netherlands Times*. 19. 9. 2018 (<https://nltimes.nl/2018/09/19/populist-proposal-ban-islamic-expressions-netherlands-immediately-shot> 2. 3. 2019).

Piráti (2017). *Volební program pro volby do Poslanecké sněmovny 2017* (<https://www.pirati.cz/program/psp2017.html>, 14. 3. 2019).

Piráti (nedatováno). *O nás* (<https://www.pirati.cz/o-nas/>, 1. 4. 2019).

Rosůlek, Přemysl (2018). *Teorie a teoretici nacionalismu 8 [přednáška]* 13. 11. 2018 (Plzeň: Fakulta filozofická ZČU v Plzni).

Sheftalovich, Zoya (2016). German far-right AfD calls for mosque ban. *Politico*. 31. 3. 2016 (<https://www.politico.eu/article/german-far-right-afd-calls-for-mosque-ban/>, 2. 3. 2019).

SPD (2017). *Politický program SPD* (<https://www.spd.cz/program>, 14. 3. 2019).

STAN (2017). Program STAN 2017. Chceme vrátit stát zodpovědným občanům (https://www.starostove-nezavisli.cz/fmfile/0/files/volby17/STAN_program_17_final.pdf, 14. 3. 2019).

TOP 09 (2017). *Volební program 2017. Úspěšná země – odolná společnost* (<https://www.top09.cz/proc-nas-volit/volebni-program/volebni-program-2017/>, 14. 3. 2019).

Volby.cz (2019a). *Volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění konané ve dnech 8. - 9. 6. 1990 na území České republiky* (<https://volby.cz/pls/cnr1990/u4>, 3. 4. 2019).

Volby.cz (2019b). *Volby do České národní rady konané ve dnech 5. - 6. 6. 1992* (<https://www.volby.cz/pls/cnr1992/u4>, 3. 4. 2019).

Zabala, Santiago (2017). Difference between right and left wing populism. *Aljazeera*. 17. 1. 2017 (<https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2017/01/difference-left-wing-populism-170112162814894.html>, 10. 2. 2019).

9. Resumé

This master thesis deals with issue of “Illiberal discourses and practices inside liberal regimes: Case Study of the Czech Republic”. Main aim of the work is to define these kinds of discourses and practices across current parties in Czech party system. Theoretical part is focused on theoretical framework of theory of discourse (especially by Ernesto Laclau), theories of populism and theories of illiberal discourse and practices (f. e. from theories of Didier Bigo and Anastassia Tsoukala and their work – “Illiberal practices in liberal regimes”), which are defined in general approach and also in case of Czech political environment. After this theoretical approach this work deals with practical part in which is theoretical framework applied on election programs and media representation (from end of October 2017 until the end of 2018) of each political party in Czech lower house of the House of Commons. In my work I came to conclusion that illiberal discourse use movement ANO, SPD and party KDU-ČSL. I also defined some similar tendencies across political spectrum: especially constructing of “Antagonisms” or some forms of populist discourse. Most practices of illiberal discourse were identified by movement Freedom and Direct Democracy (SPD), which used all practices which I defined as illiberal in theoretical part of this work – as using islamophobia, exclusivist nationalist discourse, securitization of minorities (and efforts to limit their rights) or parenting referendum beyond constitutional and legal limits of democracy. Movement Alliance of Dissatisfied Citizens (ANO) use illiberal discourse in sense of identifying "Democracy" with managerial "Corporation" and. ANO also use a discourse of the incompatibility of different cultures and the need for their separation in order to preserve the cultural integrity and status of a "safe" country. Communist party of Bohemia

and Moravia (KSČM) use illiberal discourse in way of populist logic which overrides constitutional and legal limits. This party also constructed discourse of centralisation of power and I also identified aims of reproduction myths and narratives in educational system, formed by official propaganda during the non-pluralist regime before 1989 - when the only legitimate political party was the state party of the Communist Party of Czechoslovakia. Christian democratic union - Czechoslovak people's party (KDU-ČSL) use illiberal discourse in way of exclusivist Christian civilization and accepting of Huntington narratives of "Clash of civilization." In cases of parties KSČM and KDU-ČSL could we see that illiberal discourses and practices are used also by long-established parties in Czech party system. I also came to the conclusion that parties through instrumental logic still benefit from media coverage of migration crisis and its construction as a threat – regarded to the most frequented intersection of illiberal discourse in the field of "Immigration" and "Religion."